

Laura Mina-Raiu

Roxana Maria Brișcariu

Elemente de metodologia cercetării în științele sociale

Colecția
Administrație și management public

**Laura Mina-Raiu
Roxana Maria Brișcariu**

Elemente de metodologia cercetării în științele sociale

ISBN 978-606-34-0388-0

Colecția „Administrație și management public”

**Editura ASE
București
2022**

Academia de Studii Economice din București

Copyright © 2022, Laura Mina-Raiu, Roxana Maria Brișcariu

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorilor.

Editura ASE

Piața Romană nr. 6, sector 1, București, România

cod 010374

www.ase.ro

www.editura.ase.ro

editura@ase.ro

Seria *GHIDURI DE ÎNVAȚARE PENTRU STUDENȚII DE LA PROGRAMELE DE LICENȚA „ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ” ȘI „RESURSE UMANE”, COORDONATOR: ȘTEFAN GABRIEL BURCEA*

Această lucrare a fost elaborată în cadrul Proiectului privind învățământul secundar (ROSE)/ sub-proiectul *„Responsabilitate, originalitate, sustenabilitate și etică – Familiarizarea studenților expuși riscului de abandon cu valorile unui mediu academic performant, competitiv și incluziv – ROSE@FAMP”*, AG 222/SGU/NC/II/18.09.2019.

Finanțator: Ministerul Educației Naționale/Unitatea de Management al Proiectelor cu Finanțare Externă

Beneficiar: Academia de Studii Economice din București/Facultatea de Administrație și Management Public

Editura ASE

Redactori: Silvia Răcaru

Tehnoredactori: Emilia Velcu

Copertă: Violeta Rogoian

Autorii își asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate, corectitudinea științifică, originalitatea materialului și sursele bibliografice menționate.

Cuprins

Cuvânt-înainte	4
Capitolul 1	
Elemente introductive privind metodologia cercetării științifice	5
1.1 Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a realității	5
1.2 Noțiuni de bază ale cercetării științifice: paradigme, teorii, ipoteze, variabile.....	9
1.3 Administrația publică – domeniu de studiu și cercetare	14
Capitolul 2	
Abordarea cercetării și etapele unui demers de cercetare în științele sociale	18
2.1 Dimensiuni ale abordării cercetării științifice.....	18
2.2 Etapele unei cercetări științifice.....	19
Capitolul 3	
Metode de cercetare în științele sociale	27
3.1. Analiza documentelor	27
3.2. Experimentul.....	29
3.3. Metoda comparației	30
3.4. Metoda observației.....	31
3.5. Studiul de caz.....	32
3.6. Interviul.....	37
3.7 Sondajul de opinie.....	41
Capitolul 4	
Metodologia elaborării unei lucrări de cercetare științifică	52
4.1. Etapele principale de lucru în vederea elaborării unei lucrări de cercetare	52
4.2. Structura unei lucrări de cercetare	53
4.3 Prezentarea lucrărilor de cercetare.....	58
Capitolul 5	
Stil științific și etică academică	62
5.1 Caracteristicile stilului științific.....	62
5.2 Etica academică	63
Referințe bibliografice	69
Anexe	72

Cuvânt-înainte

Realizarea unei cercetări folosind metode și instrumente de cercetare specifice, cu respectarea normelor de redactare academică, reprezintă o competență de bază pe care studenții trebuie să o dezvolte, indispensabilă atât în mediul universitar, pentru elaborarea lucrărilor academice, dar și în mediul profesional specific unei societăți bazată pe cunoaștere.

Prezenta lucrare se dorește a fi un ghid de învățare elaborat pentru disciplina „Introducere în metodologia cercetării în științele sociale”, prevăzută în planul de învățământ al studenților din anul I, de la programele de licență „Administrație publică” și „Resurse umane” ale Facultății de Administrație și Management Public din cadrul Academiei de Studii Economice din București. Publicarea acestei lucrări a fost realizată în cadrul proiectului „ROSE@FAMP – Responsabilitate, Originalitate, Sustenabilitate și Etică. Familiarizarea studenților expuși riscului de Abandon cu valorile unui Mediu academic Performant, competitiv și incluziv – subproiect ROSE SGU 222 NC II/18.09.2019”.

Lucrarea tratează problematica metodologiei cercetării în științele sociale, cu accent pe administrația publică, privită ca domeniu de studiu și cercetare. Din punctul de vedere al conținutului, temele abordate vizează strategii, metode și tehnici de cercetare folosite în științele sociale, alternate cu elemente ce țin de particularitățile stilul academic și normele de redactare academică. Sunt evidențiate mai ales metodele calitative de cercetare, considerate a fi metode tradiționale pentru științele sociale și într-o măsură mai mică metodele cantitative de cercetare, în speță sondajul de opinie, bazat pe instrumentul chestionar.

Intenția acestei lucrări este de a veni în întâmpinarea studenților care au dificultăți de înțelegere și fixare a noțiunilor prezentate și discutate la cursuri și seminarii. În acest sens, studenții sunt ghidați prin punctarea asupra noțiunilor teoretice, îmbinate armonios cu exemple, studii de caz, subiecte de dezbateră, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals. Această abordare se bazează pe experiența din ultimii doi ani, în cadrul proiectului ROSE@FAMP, care ne-a ajutat să cunoaștem mai bine provocările pe care studenții le experimentează în procesul de învățare, cum ar fi volumul mare de informație, teoria care poate părea mult prea abstractă atunci nu este însoțită de exerciții corespunzătoare de aplicare a teoriei, schimbarea unor percepții și deprinderi dobândite în mediul preuniversitar în ceea ce privește elaborarea lucrărilor de cercetare, prin respectarea drepturilor de autor, indicarea surselor, folosirea unei metodologii riguroase de cercetare etc.

De asemenea, această lucrare contribuie la atingerea obiectivelor disciplinei „Introducere în metodologia cercetării în științele sociale”, deoarece ajută studenții să își dezvolte gândirea critică, să se familiarizeze cu principalele abordări în domeniul cercetării științifice, să folosească un instrumentar de cercetare și să dezvolte capacitatea de a elabora o lucrare de cercetare.

Mulțumim tuturor celor care ne-au sprijinit în procesul de elaborare a acestui material și reamintim studenților faptul că drumul pentru a deveni un cercetător experimentat trebuie privit ca un proces de învățare continuă, în care greșelile sunt inerente și esențiale pentru a progresa.

CAPITOLUL 1

Elemente introductive privind metodologia cercetării științifice

1.1 Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a realității

Sursa cunoașterii sau, mai simplu spus, răspunsul la întrebarea „*De unde știm ceea ce știm?*” a trezit dintotdeauna interes.

Există mai multe moduri în care putem răspunde la întrebarea „*Care este sursa cunoașterii?*” (Chelcea, 2007, p. 44; Șandor, 2011, p. 4):

- *Modul autoritarian sau tradițional* - se bazează pe autoritatea sursei, ce poate fi reprezentată de legi, regulamente, instituții, savanți, conducători etc.;
- *Modul rațional* - se bazează pe logică;
- *Modul mistic, irațional* - bazat pe revelații divine, profeții, vise, premoniții etc.;
- *Modul spontan* - bazat pe intuiție, simțuri, percepție comună;
- *Modul empiric sau științific* - bazat pe observarea realității și aplicarea corectă a metodelor științifice de cunoaștere (metode de culegere, de prelucrare și de interpretare a datelor).

Prin experiența directă, cotidiană, de-a lungul timpului, fiecare individ ajunge să acumuleze un ansamblu de cunoștințe în problemele legate de spațiul de muncă sau de viața de zi cu zi. Acest gen de cunoaștere se numește „**cunoaștere comună**” (sau „cotidiană”, „spontană”, „la nivelul simțului comun”, „la nivelul bunului-simț”). Cunoașterea comună este cea la care recurgem cu toții pentru a ne explica ce se întâmplă sau pentru a anticipa ce se va întâmpla. Cunoașterea comună este cunoașterea general acceptată, prin care omul își explică și dă sens lucrurilor, acțiunilor din jurul lui. Acest tip de cunoaștere poate să fie corectă, dar în același timp eronată, depinzând de tipul de date pe care se fundamentează. Moscovici și Hewstone (1984) numeau cunoașterea comună ca *simț comun* și îl defineau ca fiind „corpus de cunoștințe fondat pe tradițiile împărtășite și îmbogățite de mii de observații și experiențe sancționate de practică” (apud. Moscovici, 2010). Cunoașterea comună, mai este numită și cunoaștere spontană, fiind bazată pe experiențele directe ale actorilor sociali și indirect din experiențele celor cu care interacționează. Pornind de la modul în care actorii sociali se raportează la evenimentele din viața cotidiană, cunoașterea comună este dezorganizată, subiectivă, întâmplătoare, emoțională, vulnerabilă și predictibilă erorilor (Saunders, 2009).

Chelcea (2007) abordează cunoașterea comună ca fiind bazată pe metode informale, fiind spontană și bazată pe „extrapolarea explicațiilor de la experiențe trecute la cele prezente și viitoare”. Acest tip de extrapolare nu este bazat pe metode statistice în termeni de probabilitate, ci pe o transpunere mecanicistă a explicațiilor de la o experiență la alta.

Cunoașterea comună se formează prin socializarea primară, părinții/familia fiind principalii actori care determină cunoașterea primară și socializarea secundară, prin instituții (școli, biserică, mass-media, organizații diverse), care contribuie la definirea cunoașterii pe care o individ o deține (Chelcea, 2001). Actorul social utilizează cunoașterea comună pentru a

lua decizii rapide prin care acționează sau se orienteze într-un domeniu sau altul (Mărginean, 2000). Totodată cunoașterea comună este sursa primară pentru a dezvolta asumptii și/sau ipoteze, pe care ulterior le testăm pentru a înțelege sau descrie un fenomen social care nu a fost anterior analizat sau studiat.

Cunoașterea comună prezintă o serie de trăsături caracteristice (Chelcea, 2007, pp. 36-44):

➤ *Limitată spațial și temporal*, întrucât experiența directă a oamenilor este la rândul său limitată spațial și temporal;

➤ *Subiectivă (viziune de tui)*, oferind o imagine asupra lumii înconjurătoare așa cum apare ea unui individ la nivelul simțului comun;

➤ *Imprecisă*, deoarece standardele aplicabile cunoașterii comune se modifică în timp, variază de la un moment la altul și de la un loc la altul;

➤ *Iluzorie* – spre exemplu, deși simțurile noastre ne fac să percepem că astrul solar se rotește pe bolta cerească, acest fapt este doar o aparență. În realitate, nu Soarele, ci Pământul gravitează în jurul astrului solar. În mod similar, deși cu ajutorul unui microscop electronic putem observa că un lingou de aur are mai multe spații goale decât atomi de aur, deoarece în interiorul atomului particulele sunt separate în spațiu, la nivelul simțului comun este dificil de acceptat ca materia este „plină de vid”;

➤ Este asociată unui nivel „mezzo” al existenței, care nu impune aparate și instalații speciale spre a fi cunoscut.

Cunoașterea comună poate să îmbrace mai multe forme (Mărginean, 2000; Chelcea, 2007; Babbie, 2010): intuiție, tradiții / credințe, opinii, consens, autoritate (mass-media, biserică, politicienii, părinții, ONG, etc), observații ocazionale, observații selective, logica informală, raționamente ilogice.

Cunoașterea științifică este cunoașterea bazată pe scopuri precise, pe observații sistematice și este fundamentată pe baza unui set de metode de cercetare, valide și constante. Cunoașterea științifică mai este cunoscută și ca, cunoaștere teoretică sau cunoaștere sistematică. Avem nevoie de cunoaștere științifică pentru a valida asumptiile pe care le utilizăm pentru a explica cum funcționează lumea. Utilizarea cunoașterii științifice, aduce explicații valide într-o manieră predictibilă pentru a valida asumptii sau ipoteze. Datele empirice colectate prin metode științifice, aduc evidențe care confirmă sau infirmă ipotezele formulate, aducând explicații pentru fenomenele sociale, astfel putem oferi cea mai bună explicație posibilă a fenomenelor sociale din jurul nostru. Cunoașterea comună, așa cum a fost menționat anterior, de ce mai multe ori stă la baza formulării ipotezelor și este premergătoare cunoașterii științifice. Pentru a fi realizat acest proces de transpunere de la un tip de cunoaștere comună la cunoaștere științifică, sociologii folosesc dovezi empirice (adică dovezi confirmate de experiență și/sau observații directe) combinate cu metoda științifică sau cu un cadru interpretativ pentru a realiza o cercetare sociologică validă. De asemenea, cercetătorii se bazează pe o bază teoretică care oferă o perspectivă interpretativă prin care pot da sens rezultatelor științifice.

O ipoteză poate fi apoi comparată cu și alte competiții științifice pentru a oferi cea mai bună explicație posibilă a lumii din jurul nostru.

Cunoașterea științifică este descrisă prin următoarele **principii**:

- **Testarea empirică**

Pentru a realiza un studiu științific este necesar ca tema abordată să fie pretabilă pentru colectarea de dovezi empirice, fizice sau observații care să valideze sau să invalideze ipoteza. Dacă nu există date prin care să testăm ipoteza, înseamnă că ipoteza nu este testabilă empiric.

- **Obiectivitatea**

Principiul obiectivității se referă la capacitate persoanei/persoanelor (cercetător, asistent-cercetător, student) care proiectează și conduce cercetări să fie cu adevărat obiectivă și fără judecăți de valoare în raport cu fenomenul social cercetat. Indiferent de poziția pe care o ai, cu cât este mai mare obiectivitatea în cercetare, cu atât vor exista mai puțin prejudecăți subiective. Prin urmare, un cercetător ar trebui să fie cât mai obiectiv posibil cu privire la presupunerii, concepte, proceduri. Aceasta înseamnă că toate aceste elemente ar trebui definite în mod clar și explicit. Lăsând loc pentru interpretarea subiectivă. Dacă „idealul” este obiectivitatea totală, atunci cu cât poți ajunge mai aproape, cu atât este mai bine. În plus, ar trebui să fim conștienți de locul în care subiectivitatea noastră a influențat cercetarea și să fim pregătiți să recunoaștem acest lucru și impactul pe care l-a putut avea.

Exemplu: Studenții își aleg des teme despre voluntariat, ei fiind la rândul lor voluntari în organizațiile pe care le studiază. Deoarece sunt atașați emoțional de respectivele organizații studiază părtinitor și cu indulgență conceptul de voluntariat. Apare efectul de bias.

- **Repetabilitate**

Un studiu și rezultatele sale ar trebui să poată să fie replicate. În sensul că ar trebui să fie repetat constant studiul original așa cum a fost realizat inițial, pentru a testa rigurozitatea proceselor și acuratețea constatărilor. Dacă rezultatul studiului se produce o singură dată, sau numai în anumite situații, atunci rezultatul ar putea fi doar o coincidență. O ipoteză testată este mai plauzibilă dacă este confirmată în mod repetat. Validarea rezultatelor unui studiu prin repetabilitate se referă atât la studiu ca întreg, cât și validarea instrumentelor de măsurare utilizate, scale care măsoară concepte abstracte în științele sociale (cum este sărăcia, corupția, credința, prejudecățile, valorile, fericirea, starea de bine, discriminarea). În consecință, pentru ca un studiu să poată fi replicat este nevoie ca autorul cercetării să explice cât mai în detaliu procedurile și instrumentele de măsurare utilizate.

- **Transparența**

Criteriul transparenței în cercetarea științifică este strâns legat de obiectivitate și acces public la cercetările și rezultatele cercetărilor care aduc în plin plan fenomene studiate prin metode științifice. Rezultatele obținute printr-un raționament metodologic riguros în știință, ar trebui să poată fi reproduse atât de cei care inițiază și dezvoltă cercetarea, cât și pentru actorii sociali care susțin sau dezvoltă cercetări în domeniu cât și pentru critici. Analiza critică este constructivă în demersul științific, aducând perspective noi și date utile cercetării. Transparența înseamnă că cercetătorii trebuie să împărtășească public ce presupunerii au fost făcute, cum sunt definite conceptele, ce proceduri au fost utilizate și orice alte informații relevante pentru o replicare exactă.

- **Falsificabilitatea**

Modul în care oamenii de știință se asigură că dezvoltă teorii testabile este prin asigurarea faptului că teoriile lor sunt falsificabile, adică că au implicații asupra evenimentelor reale din lumea naturală. Teoriile științifice trebuie să fie întotdeauna prezentate astfel încât predicțiile derivate din ele ar putea fi arătate ca fiind false. Astfel, metodele de evaluare a probelor noi relevante pentru o anumită teorie trebuie să includă întotdeauna posibilitatea ca datele să falsifice teoria.

Principiul falsificabilității este capacitatea ipotezelor și/sau a teoriilor de a fi contrazise de observații. O ipoteză este falsificabilă dacă pot fi găsite observații care să contrazică ipoteza construită. Dacă nu pot fi imaginate observații contradictorii cu privire la ipoteza construită atunci ipoteza nu poate fi respinsă. Dacă nu există nicio formă de evidențe care să respingă o ipoteză, atunci nu are rost să testăm acea ipoteză sau să căutăm date pentru confirmarea ei, deoarece concluzia este deja trasă. Falsificabilitatea este un concept dezvoltat de Karl Popper, prin care delimitează știința de pseudoștiință și consideră că „enunțurile sau sistemele de enunțuri, pentru a fi clasate drept științifice, trebuie să poată intra în conflict cu observații posibile sau care pot fi concepute” (Popper 1962, 39 apud. Hansson, 2017).

- **Consistența logică**

O ipoteză ar trebui să fie logică și coerentă. Aceasta înseamnă că nu ar trebui să existe nicio contradicție internă. Concluziile bazate pe observațiile cercetătorilor ar trebui să fie, de asemenea, consecvente. Acest lucru înseamnă, printre altele, că cercetătorii ar trebui să fie consecvenți în ceea ce consideră drept probe confirmative și contradictorii. Ipotezele trebuie să fie construite în concordanță cu evidențele științifice deja existente (Șandor, 2013), să nu se contrazică între ele și să existe o consistență internă.

Metoda științifică poate fi descrisă după șase principii. Dacă studiul nostru îndeplinește aceste principii, atunci poate fi considerat științific.

Cunoașterea științifică prezintă o serie de trăsături specifice:

- Oferă o cunoaștere ce depășește performanțele simțului comun;
- Caracterul obiectiv, deoarece se bazează pe o anumită metodă de cunoaștere, fapt ce asigură o desubiectivizare a cunoașterii;
- Caracterul provizoriu (este într-o continuă evoluție) și progresiv (se bazează pe acumulare).
- Oferă o cunoaștere ce depășește performanțele simțului comun.

Deși aparent antitetice, cele două tipuri de cunoaștere, cea comună, respectiv cea științifică se completează de cele mai multe ori. Astfel, multe studii științifice au avut ca punct de plecare observațiile cotidiene sau situația concretă a cercetătorului. Spre exemplificare, dar păstrând o notă umoristică, se spune că Newton a descoperit forța gravitațională în momentul în care meditând sub un măr a fost lovit de un fruct copt ce s-a desprins de pe ramură. În mod similar există istorioare care relatează că Arhimede și-a pus problema existenței unei forțe noi, necunoscută (denumită ulterior forța arhimedică) atunci când a constatat că săpunul pe care l-a scăpat în apă, în timp se făcea baie a revenit la suprafață.

Interesantă și, totodată, importantă este diferența dintre cercetarea științifică și alte activități, precum consultanța, cercetarea practică, activitatea ideologică, publicitate (Șandor, 2011 p. 12; Chelcea, 2007, pp. 48-49):

- Cercetarea științifică are ca scop descoperirea adevărului, nu producerea de dovezi pentru a susține o poziție deja adoptată;
- Urmărește producerea de informații referitoare la fapte, nu emiterea de judecăți de valoare;
- Problema de cercetare este stabilită de către cercetător, nu de către beneficiar;
- Are un scop teoretic, urmărind să dezvolte noi cunoștințe, teorii, modele, legi etc. (totuși, în domeniul administrației publice, problemele de ordin teoretic au și un puternic caracter practic-aplicativ);
- Scopul cercetării este formularea de inferențe;
- Metodologia utilizată este publică;
- Concluziile activității de cercetare sunt incerte;
- Caracterul științific este dat de metoda folosită;
- Utilizează un stil specific de prezentare a rezultatelor cercetării.

1.2 Noțiuni de bază ale cercetării științifice: paradigme, teorii, ipoteze, variabile

Ce este cercetarea?

Activitatea de cercetare reprezintă studiul deliberat, bazat pe investigarea sistematică, metodică și etică, cu scopul de a găsi soluții la probleme practice, de a spori înțelegerea asupra unui fenomen și/sau cunoașterea în domeniu (Dawson, p. xi; ELS, Introduction to research and research methods).

Fiecare dintre noi ajunge la un moment dat să desfășoare activități de cercetare, la un nivel mai sofisticat sau mai modest, scopul fiind variat: în vederea elaborării unei teme de curs/seminar, ca parte a unei sarcini de serviciu, dintr-un interes sau curiozitate aparte și/sau personală.

Potrivit lui Thomas Kuhn, cunoașterea științifică dintr-un anumit domeniu este organizată în **paradigme** (Șandor, 2011, p. 4), autorul atribuind acestui termen înțelesuri multiple, de la „realizare științifică concretă”, la „exemplu, model, *pattern*”, sau „set caracteristic de convingeri și preconcepții” (Chelcea, 2007, p. 52).

O definiție mai cuprinzătoare a paradigmei este cea a lui Ritzer care o consideră „o imagine fundamentală a domeniului de studiu al unei științe, care servește la determinarea a ceea ce trebuie studiat, ce întrebări trebuie puse, cum trebuie formulate și ce reguli de interpretare a răspunsurilor obținute trebuie urmate. O paradigmă este cea mai largă unitate de consens într-o știință și servește la diferențierea unei comunități științifice de alta. O paradigmă subsumează, definește și pune în relație modelele, teoriile, metodele și instrumentele care există în cadrul ei” (Ritzer, 1975/2001, citat de Chelcea, 2007, p. 53).

Modelul este astfel o componentă a unei paradigme, ce constă într-o prezentare abstractizată și simplificată a unei realități. Modelele prezintă trăsături cum ar fi: subliniază anumite caracteristici ale lumii reale, care sunt relevante pentru tema cercetată; explică relațiile

dintre aceste caracteristici; permit enunțarea unor propoziții despre aceste caracteristici, care pot fi testate empiric (Șandor, 2011, p. 16).

În limbajul curent, termenul de „teorie” nu se bucură de acel prestigiu de care beneficiază la nivelul diferitelor științe. Cel mai adesea apare în expresii precum „Teoretic este posibil, însă în practică nu funcționează”, fapt ce dă o conotație negativă termenului, sugerând că teoriile sunt prea idealiste, speculative sau abstracte (Miller în Yang și Miller, 2007, p. 13). În replică poate fi adusă în discuție afirmația lui Kurt Lewin, părintelui psihologiei sociale, care considera că „nu există nimic mai practic decât o teorie bună”.

În literatura de specialitate, noțiunea de ”teorie” este explicată din mai multe perspective (Miller în Yang și Miller, 2007, p. 13):

- a) Sursă de ipoteze și deducții generalizabile;
- b) Teoria văzută ca o narațiune de argumente;
- c) Gap-ul dintre teorie și practică.

Teoria poate fi simplist definită drept un set de propoziții, care încearcă să explice un fenomen, o realitate, formulate de o manieră în care să poată fi testate.

Fiecare propoziție din teorie poate fi o posibilă **ipoteză**. Așadar ipotezele se pot deduce din teorie, rolul lor fiind acela de a verifica teoria (Șandor, 2011, p. 15, 18). Grigoraș (n.d., curs 3, p. 3) definește ipoteza drept o așteptare despre natura lucrurilor derivată din teorie, ce îmbracă forma unei afirmații despre ce anume trebuie observat în lumea reală, dacă teoria este corectă. Din această perspectivă, autorul furnizează o definiție foarte pragmatică a cercetării, anume cea activitate concepută pentru a testa ipotezele. Prin urmare, cercetarea va susține (sau nu) o teorie doar indirect, prin testarea ipotezelor specifice care derivă din teorii.

Exemple de ipoteze (Grigoraș, n.d., curs 3, p. 4, Stănciulescu, 2005b, pp. 5-6):

- ✓ Cu cât nivelul de educație este mai ridicat, cu atât nivelul veniturilor tinde să fie mai mare.
- ✓ Cu cât încrederea cetățenilor în autoritățile publice este mai mare, cu atât participarea civică este mai pronunțată.
- ✓ Bărbații câștigă mai mult decât femeile.
- ✓ Bărbații iau decizii mai repede decât femeile.
- ✓ Studenții rețin mai mult atunci când practică studiul individual decât atunci când le predă profesorul.
- ✓ Dacă nivelul birocrăției într-o economie este redus, atunci companiile străine sunt încurajate să investească capital.
- ✓ Calitatea infrastructurilor influențează pozitiv nivelul investițiilor străine dintr-o țară.
- ✓ Cu cât motivația intrinsecă este mai ridicată, cu atât performanțele profesionale sunt mai bune.

Din exemplele de mai sus se poate remarca că, în funcție de modul de formulare, ipoteza este o propoziție (care are subiect și predicat) pe care cercetătorul o înaintează spre verificare, despre o posibilă legătură dintre două (sau mai multe) variabile, dintre care una este cea independentă (variabila cauză, variabila care influențează) și cealaltă este variabila dependentă (variabila efect, variabila influențată).

Nu este obligatoriu ca o ipoteză înaintată de cercetător să se confirme. O cercetare în care ipoteza este falsificată este la fel de valoroasă precum una în care ipoteza se verifică. De exemplu, o cercetare care demonstrează că un medicament nu tratează o anumită afecțiune este la fel de valoroasă precum una care arată că medicamentul respectiv combate afecțiunea (Stănciulescu, 2005b, p. 9).

Ipotezele pot fi construite de formă binară, unde H0 reprezintă ipoteza nulă și H1 reprezintă ipoteza alternativă, valabilă în cazul respingerii ipotezei nule.

Exemplu (Mina-Raiu, 2015):

„H0: La nivelul județelor din România, parteneriatul public-privat nu are un efect pozitiv semnificativ asupra dezvoltării economice locale.”

„H1: La nivelul județelor din România, parteneriatul public-privat are un efect pozitiv semnificativ asupra dezvoltării economice locale.”

Ipotezele pot fi formalizate plecând de la o **ipoteză principală**, din care derivă mai multe **ipoteze secundare**.

Exemplu (Mina-Raiu, 2015, pp.160-161):

Ipoteza principală: „*Parteneriatul public-privat are un impact pozitiv și semnificativ asupra gradului de dezvoltare economică locală la nivelul județelor din România.*”

Ipoteze secundare:

- ✓ „*Numărul de companii cu capital mixt de la nivelul județelor din România determină în mod direct și semnificativ nivelul dezvoltării economice locale în plan județean.*”
- ✓ „*Cifra de afaceri a companiilor cu capital mixt de la nivelul județelor din România determină în mod direct și semnificativ nivelul dezvoltării economice locale în plan județean.*”
- ✓ „*Numărul de angajați din companiile cu capital mixt de la nivelul județelor din România determină în mod direct și semnificativ nivelul dezvoltării economice locale în plan județean.*”

Cum măsurăm fenomenele în administrația publică? Operaționalizare, validitate și fidelitate

Punctul de plecare în orice cercetare constă în clarificarea problemei ce urmează a fi studiată, prin extragerea din teorie a acelor noțiuni abstracte și complexe, denumite **concepte** și transformarea lor în **variabile** ce pot fi testate empiric. Exemple de concepte sunt: calitatea serviciului public, bunăstarea, sărăcia, consumul excesiv de alcool, performanța academică, libertatea, participarea publică, satisfacția clientului, cultura organizațională etc. Toți acești termeni posedă înțelesul pe care noi cădem de acord să îl atribuim, în cadrul procesului de cercetare.

Variabila este un set logic de attribute. De exemplu, variabila „tipul legislativului” poate avea două attribute posibile: unicameral și bicameral.

Procedeu prin care se asigură „traducerea” unui concept în aspecte/dimensiuni/variabile ce pot fi măsurate se numește **operaționalizare**. Pentru ca o cercetare să fie cât mai validă este foarte important ca prin operaționalizare să fie identificate dimensiunile cele mai reprezentative ale unui concept. Lista variabilelor selectate, care compun un concept se numește **construct**.

De exemplu, dacă ne propunem să vedem cum este influențată performanța academică de mediul de proveniență al studenților (urban/rural), va trebui să operaționalizăm conceptul de „performanță academică”. O variantă posibilă de operaționalizare este să exprimăm performanța academică prin intermediul variabilei medie aritmetice de absolvire a anilor de studiu. O variantă mai complicată ar fi să identificăm un număr mai mare de caracteristici sau atribute specifice conceptului de „performanță academică”, cum ar fi: media aritmetică de absolvire a anilor de studiu, numărul de participări la conferințe studentești, numărul stagiilor de practică/internship efectuate, numărul de articole/lucrări de cercetare/recenzii publicate, numărul de participări la seminarii/workshopuri/cercuri de cercetare etc. Stabilind ca pentru fiecare indicator în parte să fie asociată o scară de măsurare de la 1 la 10, iar pentru acordarea punctajelor să fie definite reguli clare (pentru fiecare stagiul de practică/internship se acordă câte 5 puncte, fără a se depăși punctajul maxim de 10), putem construi chiar un indice al performanței academice, în care fiecare indicator să aibe o pondere anume (spre exemplu, considerând media aritmetică de absolvire a anilor de studiu drept cea mai reprezentativă dimensiune a conceptului de performanță academică, îi putem atribui o pondere de 60%).

În exemplele mai sus prezentate, conceptul de „parteneriat public-privat” este operaționalizat prin intermediul unor variabile precum: numărul de companii cu capital mixt, cifra de afaceri a companiilor cu capital mixt, respectiv numărul de angajați din organizațiile cu capital mixt.

În mod similar, conceptul de „curriculumul nonformal” este „tradus” prin variabilele: participarea elevilor la activități extracurriculare, implicarea elevilor în procesul decizional de la nivelul școlii și etosul școlii (climatul școlar și al clasei, leadershipul informal).

De menționat că nu întotdeauna în activitatea de cercetare recurgem la operaționalizare, întrucât o ipoteză poate fi exprimată folosind doar variabile. De exemplu, plecând de la ipoteza: „Mediul de proveniență al studenților influențează repartizarea acestora pe locurile bugetate”, variabila independentă este mediul de proveniență, care poate avea două atribute: urban sau rural, iar variabila dependentă este natura locului ocupat, care poate avea la rândul său două atribute: buget sau taxă.

Uneori un concept poate fi operaționalizat prin intermediul mai multor variabile similare, fapt ce presupune luarea unei decizii cu privire la variabila care oglindește cel mai bine conceptul. Spre exemplu, conceptul de „calitatea sistemului sanitar” poate fi măsurat prin intermediul următoarelor variabile, fără ca lista să fie exhaustivă: rata mortalității, rapiditatea accesului la asistență medicală specializată, număr de pacienți per cadru medical, mortalitatea infantilă, numărul de paturi per pacient etc.

Alteori operaționalizarea unui concept poate fi dificil de realizat întrucât variabilele prin care ne gândim să exprimăm conceptul fie nu se pot măsura, fie nu există măsuratori disponibili în acest sens. În elaborarea tezei mele de doctorat m-am confruntat cu această dificultate în momentul în care am dorit să operaționalizez conceptul de parteneriat public-privat. Intenția mea inițială era de a-l traduce prin numărul de aranjamente dintre sectorul public și cel privat (instituționalizate sau neinstituționalizate), realizate cu scopul furnizării de bunuri și servicii de interes public. Din nefericire această informație nu este calculată de către Institutul Național de Statistică sau altă entitate, prin urmare a trebuit să mă mulțumesc doar cu numărul de firme cu

capital mixt (public-privat), adică am luat în calcul doar aranjamentele instituționalizate dintre sectorul public și cel privat.

O altă decizie importantă în procesul de operaționalizare a conceptelor se referă la determinarea nivelelor de măsurare a variabilelor. După nivelul de măsurare, se disting mai multe categorii de variabile (Grigoraș, curs 3, pp. 11-16; Șandor, 2009, pp. 37-40):

✓ *Variabile nominale* – includ categorii care nu pot fi ordonate, diferențele dintre categorii fiind doar calitative (exemple: genul persoanei, regiunea istorică, etnia, religia, status ocupational, mediul de proveniență etc.);

✓ *Variabile ordinale* – valorile asociate acestui tip de variabilă pot fi ordonate de la minim la maxim, fără a se cunoaște distanța dintre valorile scalei de măsurare (exemple: quantumul venitul lunar, gradul de satisfacție, vechimea în muncă, calificativele școlare (satisfăcător, etc.), „cât de des mergeți la teatru” etc.);

✓ *Variabile de tip interval* – se folosesc pentru variabilele care se măsoară prin intermediul cifrelor și în cazul cărora valoarea zero a fost stabilită arbitrar (exemple: temperatura în grade Celsius – valoarea zero grade Celsius nu înseamnă absența temperaturii; coeficientul de inteligență – valoarea zero obținută de către un individ la un test de inteligență nu înseamnă că persoana are o inteligență egală cu zero etc.);

✓ *Variabile de raport* – pot fi ordonate și presupun distanțe egale, dar și un „zero absolut” sau natural (exemple: vârsta măsurată în ani împliniți, nivelul de educație măsurat în numărul de ani de școală, numărul de copii dintr-o gospodărie etc.).

Variabilele de raport pot fi transformate în variabile de interval, care la rândul lor acestea pot fi transformate în variabile ordinale.

Alegerile pe care cercetătorul le face în faza de operaționalizare influențează **validitatea** (*validity*) cercetării. Validitatea se referă la gradul în care cercetătorul măsoară cu adevărat ceea ce și-a propus. O cercetare care își propune să măsoare nivelul corupției prin intermediul variabilei „număr de condamnări sau cazuri judecate pentru acte sau fapte de corupție” nu ia în calcul acele acte de corupție nedescoperite. Mai mult, este posibil ca pe măsură ce o țară înregistrează niveluri mai mari ale corupției, numărul faptelor de corupție identificate de instanțe să fie mai mic, decât în state cu niveluri mai reduse de corupție. Și nu în cele din urmă, variabila aleasă pentru a operaționaliza conceptul de corupție reflectă mai degrabă capacitatea procurorilor, instanțelor și/sau presei de a da în vileag acte și fapte de corupție.

Fidelitatea/fiabilitatea (*reliability*) cercetării se referă la calitatea și reproductibilitatea măsurătorilor efectuate. Cu alte cuvinte, o măsură este fidelă dacă produce în mod constant aceleași rezultate și nu presupune erori de măsurătoare (rezultatele obținute sunt independente de circumstanțele accidentale ale cercetării). Pentru instrumentul de cercetare chestionar, fiabilitatea vizează faptul că „aceeași procedură de măsurare conduce cu regularitate la același rezultat, indiferent de condiții” (Stănculescu, 2005a, p. 15).

Nivelul ridicat și simultan de fidelitate și validitate dau caracterul obiectiv al unei cercetări.

O altă temă de interes în derularea activității de cercetare este reprezentată de modalitățile prin care se asigură caracterul etic al cercetării. Există patru concepte care definesc conduita etică (Stănculescu, 2005a, pp. 18-19):

- Protecția subiecților vizează aspecte legate de confidențialitate și anonim

Confidențialitatea se referă la faptul că informațiile furnizate de subiecți sunt cunoscute doar de cercetător, rezultatele publicate fiind cele obținute în urma prelucrării (agregării tuturor informațiilor obținute de la toți subiecții). Există cazuri când confidențialitatea nu este necesară deoarece nu există niciun risc real pentru subiecți sau aceștia își asumă riscurile, după ce au fost în prealabil informați.

Anonimatul se referă la faptul că informațiile furnizate de subiecți pot fi dezvăluite, dar nu și numele și alte date de identificare ale acestora.

- Consimțământul informat se referă la obținerea acceptului subiectului de a fi interviuat, observat etc. și informarea acestuia cu privire la: entitatea care realizează cercetarea, beneficiarul cercetării, tema investigată, scopul și obiectivele cercetării, modul de prelucrare și păstrare a înregistrărilor, modul de citare a extraselor din interviuri etc.

- Reciprocitatea se referă la ce primesc subiecții pentru informațiile oferite și timpul alocat participării la cercetare.

- Atenție sporită acordată raporturilor de putere este recomandat ca cercetătorul să nu dețină o poziție dominantă în raport cu subiecții.

1.3 Administrația publică – domeniu de studiu și cercetare

Administrația publică este una dintre cele mai „tinere” științe sociale, motiv pentru care nu se bucură de un statut foarte bine fundamentat. Dovada este o întrebare pe care tot mai mulți oameni de știință, dar și practicieni o adresează „Este administrația publică o artă sau o știință sau amândouă?” (Ricucci în Yang și Miller, 2007, p. 3).

Întrucât administrația publică nu dispune de o paradigmă unanim acceptată este considerată de către unii autori precum Kuhn o „disciplină pre-paradigmatică”, deci o „știință imatură”, aflată într-un stadiu incipient de dezvoltare (Ricucci în Yang și Miller, 2007, p. 4). Funtowicz și Ravetz o cataloghează drept o „știință postnormală”¹ întrucât influența mediului extern (societatea în ansamblul său, politica) face ca atingerea obiectivității să fie un deziderat greu de atins, iar dezvoltarea de metode de cercetare proprii este o chestiune prioritară (Ricucci în Yang și Miller, 2007, p. 4).

Există pe de altă parte autori care consideră că absența unei paradigme, în sensul tare al cuvântului este benefică studiului administrației publice, care prezintă un caracter atât de interdisciplinar și aplicat (Frederickson și Smith, citați de Yang și Miller, 2007, p. 25) și care altminteri ar avea de suferit din cauza limitărilor specifice unei viziuni unitare asupra domeniului de studiu. Pe de altă parte, lipsa unor paradigme poate genera un oarecare „haos” la nivelul administrației publice, ca domeniu de cercetare (Yang, Zhang și Holzer în Yang și Miller, 2007, p. 25).

Lan și Anders (2000, p. 155), în încercarea de a identifica totuși o paradigmă care să delimiteze clar administrația publică de alte tipuri de management, în mod particular de managementul privat, ajung la concluzia că singura paradigmă în acest sens este cea care se referă la caracterul său public („*publicness*”).

¹ În accepțiunea lui Kuhn științele naturale sunt „științe normale”, în sensul în care cercetările științifice din respectivele domenii sunt ca un „joc de puzzle”, care se desfășoară în cadrul paradigmelor existente.

În ciuda lipsei unei paradigme dominante în sfera administrației publice pot fi identificate *cinci curenți de gândire* care modelează acest domeniu de cercetare (Yang, Zhang și Holzer în Yang și Miller, 2007, pp. 29-30):

a. *Guvern onest, nepartizan și antreprenor*

Vizează separarea administrației publice de politică (administrație neutră din punct de vedere politic) și îmbrățișează preluarea practicilor specifice sectorului privat.

b. *Modele de management clasice*

Sprijină la rândul său dihotomia administrație – politică și privilegiază o abordare orientată către mediul de *business*, iar accentul cade în primul rând pe eficiență. Această școală de gândire a dat naștere mai multor principii universale în administrație, precum: planificarea, organizarea, coordonarea, asigurarea resurselor umane, bugetarea etc.

c. *Relația dintre politică și politicile publice*

Spre deosebire de primele două curenți de gândire bazate pe separația dintre politică și administrație publică, acesta introduce conceptul de "birocrație politică", susținând că teoria administrației publice este indisolubil legată de teoria politică.

d. *Relații interumane (human relations)*

Această școală de gândire are la ca punct de origine abordarea sociologică la nivelul organizațiilor (1920-1930) și experimentele Hawthorne, care au revelat faptul că în plus față de producerea de bunuri și servicii, scopul organizațiilor este acela de a genera și menține satisfacția la nivelul membrilor săi.

e. *Eficacitatea și performanța programelor*

Odată cu intrarea în secolul XX, dezvoltarea de programe guvernamentale cu misiuni variate, pe fondul unor resurse limitate și al unor schimbări accentuate în plan demografic și tehnologic, a condus la o atenție sporită asupra aspectelor legate de eficacitate și performanță. Au apărut astfel preocupări noi în ceea ce privește productivitatea, măsurarea performanței, evaluarea programelor și chiar guvernarea.

Statutul de disciplină aflată într-un stadiu incipient al maturității, alături de caracterul său interdisciplinar, face ca agenda de cercetare în domeniul administrației publice să fie supusă influenței unor factori numeroși, de ordin politic, social, economic etc. (Farmbry și Bennett în Yang și Miller, 2007, p. 879).

De-a lungul timpului, cele mai frecvente critici care s-au adus articolelor de cercetare în domeniul administrației publice au vizat atenția minoră acordată analizei cauzale și testării teoriilor, dar și nivelul redus de complexitate al metodologiei folosite (Stalling și Ferris, 1988; Gill și Meier, 2000 citați de Farmbry și Bennett în Yang și Miller, 2007, p. 879).

În ceea ce privește primele studii dedicate administrației publice, acestea pot fi identificate în secolul XVIII, în Franța și țările germanice, în cadrul „științei poliției” (*politeia* - lucruri publice) și științei camerale, considerate a fi precursori ai științei administrative, cristalizată ca atare prin contribuția lui **Charles-Jean Bonnin**, care în lucrarea „Principiile administrației publice” a fost primul în Franța care a susținut „tratarea administrației ca știință” (Profiroiu, 2007, p. 3) și a lui A. F. Vivien, autorul primei cărți de știința administrației (1845) și fondatorul primei școli de administrație publică (1848). Bonnin și Vivien, în calitate de reprezentanți ai dreptului administrativ, au impregnat școlii europene de administrație publică o puternică influență din partea dreptului.

Al doilea pilon care stă la originea studiului administrației publice pornește de la sociologul Max Weber, care a studiat legitimitatea și rolul birocrăției, cu accent pe studiul comportamentelor indivizilor.

Cel de-al treilea pilon îl are ca reprezentant pe Taylor, susținător al organizării științifice a muncii, care în timp a dus la dezvoltarea curentului management public.

Iar cel de-al patrulea pilon, bazat pe studiul *The study of administration* (1887) al lui Thomas Woodrow Wilson, militează pentru separația administrație-politică.

În concluzie, faptul că administrația publică, fiind o știință foarte tânără, nu beneficiază de o paradigmă puternică, face ca investigarea cunoașterii în domeniul administrației publice să fie cu atât mai importantă, necesară și relevantă.

Subiecte de dezbatere, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals:
--

1. Dați exemple de variabile care ar putea caracteriza:
 - a) Studenții FAMP;
 - b) Funcționarii publici;
 - c) Instituțiile administrației publice locale;
 - d) Statele membre UE.
2. Dați exemplul de o teorie pe care ați studiat-o la facultate și încercați să identificați ipotezele din care este formată.
3. Se dă următoarea afirmație: „Dacă România trece la moneda unică euro salariile vor crește.” Care ar putea reprezenta sursa cunoașterii în acest caz. Justificați răspunsul.
4. Cum putem folosi „rata inflației” ca variabilă independentă? Dar ca variabilă dependentă?
5. Definiți nominal termenul de „simplificare administrativă”. Apoi operaționalizați acest concept utilizând cel puțin patru indicatori.
6. Care din următoarele aspecte nu caracterizează cunoașterea comună?
 - a. Limitată spațial și temporal;
 - b. Obiectivă;
 - c. Imprecisă;
 - d. Iluzorie.
7. Realizați o cercetare în care vă propuneți să măsurați fenomenul corupției administrative prin intermediul variabilei „număr de condamnări pentru fapt de corupție”. Din punct de vedere al operaționalizării apare o problemă legată de:
 - a. Validitate;
 - b. Fidelitate;
 - c. Confidențialitate;
 - d. Protecția subiecților.

8. În științele sociale, o ipoteză trebuie să fie:
- Convergentă;
 - Motivațională;
 - Reducționistă;
 - Testabilă.
9. „Nivelul investițiilor străine influențează negativ rata șomajului.” Variabila dependentă este:
- Investițiile străine;
 - Rata șomajului;
 - Nivelul investițiilor străine;
 - Influențează rata șomajului.
10. Care din următoarele definiții aparține cercetării științifice?
- Formă de acces la o cunoaștere riguros planificată, bazată pe investigarea sistematică, metodică și etică, cu scopul de a găsi soluții la probleme practice, de a spori înțelegerea asupra unui fenomen și/sau cunoașterea în domeniu;
 - Cea mai amplă unitate de consens într-o știință, care diferențiază o comunitate științifică de alta;
 - Componentă a unei paradigme, ce constă într-o prezentare simplificată și abstractizată a unei realități;
 - Set de propoziții care încearcă să explice un fenomen/realitate, formulate de o manieră în care să poată fi testate.
11. Care din următoarele variabile este o variabilă de tip nominal?
- Gradul de satisfacție privind serviciile de salubritate stradală;
 - Vechimea în muncă;
 - Regiunea de proveniență;
 - Vârstă.

CAPITOLUL 2

Abordarea cercetării și etapele unui demers de cercetare în științele sociale

2.1 Dimensiuni ale abordării cercetării științifice

Ghidul *Introduction to research and research methods* (n.d., p. 1) elaborat de către Facultatea de Management a Universității Bradford din Marea Britanie definește cercetarea drept una dintre cele mai interesante activități din cadrul oricărei discipline universitare, oferind studenților control și libertate asupra a ceea ce învață, întrucât presupune confirmarea, clarificarea, urmărirea și chiar descoperirea unor aspecte noi privind o temă de interes.

Scopul activității de cercetare poate să varieze de la simpla investigare, revizuire și sistematizare a literaturii de specialitate dedicată unei problematici de interes, până la generarea de noi cunoștințe. Indiferent de complexitatea scopului, activitatea de cercetare poate fi privită ca o călătorie către noi descoperiri.

În funcție de natura cercetării, dar și de preferințele cercetătorului, există mai multe **abordări în cercetare** (ELS, *Introduction to research and research methods*, p. 2):

- *Cercetare deductivă versus cercetare inductivă*

Cercetarea deductivă pornește de la general (o teorie) către particular (o situație specifică). Această abordare de tip *top-down* presupune identificarea unei teorii din literatura de specialitate, din care sunt extrase una sau mai multe ipoteze specifice, urmată de observarea realității și testarea teoriei, pentru a vedea dacă aceasta se confirmă sau se infirmă.

Spre exemplu, pornind de la teoria pieței oligopolistice, putem cerceta situația specifică a pieței de telefonie mobilă din România.

Cercetarea inductivă pornește în sens invers, de la o situație particulară și încearcă să genereze o teorie. Astfel, punctul de plecare este reprezentat de observarea realității, urmată de încercarea de a identifica regularități, care să fie transformate în ipoteze, din care să fie formulate teorii (Șandor, 2011, p. 16).

- *Cercetare cantitativă versus cercetare calitativă*²

Cercetarea cantitativă se caracterizează prin colectarea și analizarea datelor numerice (frecvențe, scale) și utilizarea de tehnici structurate (experiment, sondaje). Ea este orientată în primul rând spre verificarea teoriei.

Prin contrast, **cercetarea calitativă** nu se bazează pe valori numerice, urmărind în mod deosebit să descrie și să înțeleagă cât mai comprehensiv o problemă de cercetare (accent cade așadar pe valori, atitudini, percepții).

- *Cercetare fundamentală versus cercetare aplicată* (Șandor, 2011, p. 49)

Cercetarea fundamentală se mai numește cercetare pură, de bază, academică sau teoretică. Ea urmărește exclusiv dobândirea de noi cunoștințe și dezvoltarea teoriei, așadar nu are un obiectiv foarte pragmatic. În fapt, de cele mai multe ori se întâmplă ca după descoperirea

² Pentru mai multe detalii privind cercetarea calitativă și cantitativă consultați capitolul 3.

unei teorii să se identifice și aplicații practice la acea teorie, în schimb în lipsa unei teorii este mai dificil de găsit aplicații practice.

Cercetarea aplicată este orientată către analiza unor probleme, găsirea unor soluții, scopul său fiind de a contribui la fundamentarea deciziilor (de exemplu, analiza unei politici publice, determinarea rentabilității unei investiții etc.).

2.2 Etapele unei cercetări științifice

În subcapitolul anterior, sugeram că activitatea de cercetare poate fi privită ca o călătorie către noi descoperiri. Dar pentru ca această călătorie să se desfășoare de o manieră eficientă și eficace este nevoie de o direcție clară, dată de stabilirea problemei cercetate (*research problem*) și a întrebării(ilor) aferente acesteia (*research question(s)*), întrucât întrebările sunt modalitatea prin care indivizii se confruntă cu aspecte mai puțin sau deloc cunoscute. Așadar, întrebarea de cercetare poate fi simplu definită drept întrebarea-cheie, la care o lucrare de cercetare încearcă să ofere răspuns (Yeager, 2009, p. 45 în Yang și Miller, 2009).

Există mai multe surse care pot fi de folos în vederea formulării întrebărilor de cercetare, precum literatura de specialitate, discuțiile cu experții în domeniu (practicieni), participarea la conferințe/seminarii/mese rotunde etc.

Indiferent de sursa de inspirație o întrebare de cercetare viabilă trebuie să îndeplinească mai multe condiții: să fie fezabilă pentru a fi cercetată (presupune existența expertizei necesare, timpul, banilor și accesului la informație), să suscite interesul cercetătorului, dar și a altor factori interesați (alți cercetători, practicieni etc.) și să respecte aspectele legate de etica în cercetare (Yeager, 2007, p. 50, în Yang și Miller, 2007; Grigoraș, curs 5, p. 2).

Parahoo (1997, apud Draper, 2004, p. 3) definește întrebarea de cercetare ca fiind „acea întrebarea largă care este stabilită la începutul unui studiu”. Importanța întrebării de cercetare, în cadrul unui proces de cercetare, este evidențiată de Rees (1997, p. 8 apud Draper, 2004, p. 3) care sugerează că „cercetarea constă în extinderea cunoștințelor și înțelegerii printr-un proces sistematic atent structurat de colectare a informațiilor, care răspunde la o întrebare specifică într-o modalitate cât mai obiectivă și mai precisă”.

Există trei tipuri de bază pentru întrebările de cercetare și anume:

- ❖ Întrebări cu diferență de bază sau de comparare a grupurilor - nivelul sau categoriile variabilei independente sunt folosite pentru a împărți participanții în grupuri care sunt apoi comparate pentru a determina dacă acestea diferă în ceea ce privește scorurile medii ale variabilei dependente.
- ❖ Întrebări asociate de bază, sau relaționale - notele de pe variabila independentă sunt asociate (pozitiv, negativ, neutru) cu scorurile de pe variabila dependentă.
- ❖ Întrebări descriptive de bază - pentru acest tip de întrebări, scorurile de pe o singură variabilă sunt descrise în funcție de tendința, variabilitatea sau procenteile lor centrale în fiecare categorie (Morgan și Harmon, 2000, p. 262).

Orice demers de cercetare este compus din mai multe etape. În realitate acestea nu sunt foarte strict delimitate, în sensul în care trecerea la o nouă etapă nu exclude revenirea la o etapă

anterioară și efectuarea de revizuire. Este totuși important ca ordinea etapelor prezentată în acest suport de curs, să fie respectată pentru ca procesul de cercetare să se desfășoare de o manieră corectă din punct de vedere științific, eficientă și eficace. Etapele cercetării prezentate în figura 2.1 descriu o cercetare de tip deductiv.

I) Pregătirea cercetării

Această etapă este probabil cea mai importantă și influențează crucial întregul demers de cercetare și implicit rezultatele obținute. În practică i se acordă deseori o importanță minoră, fapt ce poate determina o serie de dificultăți pe parcursul procesului de realizare a unei lucrări de cercetare.

Uneori pregătirea cercetării poate lua destul de mult timp, însă foarte mulți cercetători sunt de acord că timpul investit în această etapă se traduce ulterior în economie de timp în cadrul celorlalte etape și un rezultat al cercetării de calitate înaltă.

▪ Alegerea temei/subiectului de cercetare

Lucrările de specialitate dedicate scrisului academic și metodelor de cercetare (ELS, Introduction to Research, p. 15; Gillet *et al.*, 2009) accentuează că este foarte important ca cercetătorul să prezinte un interes real pentru subiectul de cercetare, deoarece pe parcursul acestui proces pot apărea obstacole, întârzieri, frustrări, care numai cu o motivație intrinsecă suficient de puternică pot fi surmontate.

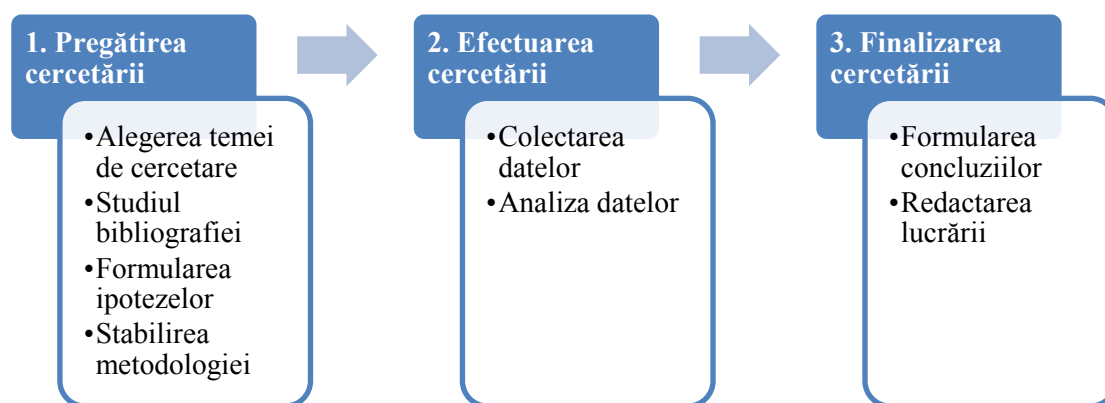

Figura 2.1 Etapele cercetării

Sursă: Adaptare după Șandor, 2011, pp. 58-59

Notă: În Anexa 1 se regăsește un mic ghid cu privire la etapele unui proces de cercetare, însoțite de termene limită. El poate fi util în special studenților care își elaborează lucrarea de licență sau dizertație, dar poate fi adaptat pentru orice lucrare de cercetare.

▪ Studiul bibliografiei/literaturii de specialitate

Această subetapă este esențială în procesul de cercetare din varii motive (ELS, Introduction to reasearch and research methods, p. 16):

➤ Este absolut necesar să fim la curent cu ceea ce s-a scris în domeniul subiectului de interes cercetat, în caz contrar existând riscul de a duplica o altă cercetare, or orice lucrare care se dorește a fi științifică trebuie să aducă ceva nou într-o măsură oricât de mică;

➤ Pot fi identificate oportunități și perspective de cercetare noi;

- Metodologia de cercetare poate fi mai bine rafinată și adaptată;
- Justificarea alegerii subiectului de cercetare.

Studiul literaturii existente trebuie să vizeze pe lângă conținutul pur științific și atenție deosebită acordată unor elemente precum: scopul studiilor anterioare, metodologia folosită în alte studii, principalele rezultate obținute de către alți autori, limitele și punctele slabe ale altor studii similare. În acest mod cercetătorul va putea argumenta temeinic tema de cercetare și metodologia aleasă.

În cadrul acestei subetape, un aspect căruia trebuie să i se acorde o importanță majoră se referă la calitatea surselor studiate (cărți, articole, studii, website-uri etc.). Trăim într-o epocă în care nu se mai pune problema accesului la informație, ci provocarea constă în a gestiona cât mai bine „avalanșa de informații”, prin selectarea celor mai de încredere și relevante surse pentru cercetările pe care le derulăm. Deseori studenții se confruntă cu această problemă și uneori nu fac cele mai înțelepte alegeri în ceea ce privește literatura consultată, în special când vorbim despre resurse electronice (website-uri și materiale disponibile pe internet).

În tutorialele pe care le pune la dispoziția studenților săi, Acadia University (2015), propune o metodă simplă pentru determinarea fezabilității surselor de informații, ce constă în adresarea a șase întrebări pentru a determina dacă o sursă este credibilă: „Cine?”, „Ce?”, „De ce?”, „Cum?” și „Când?”. Fiecărei întrebări în parte îi este asociat un subset de întrebări, după cum urmează:

- Întrebarea „*Cine?*”
 - Putem identifica autorul materialului/publicației?
 - Autorul este o persoană recunoscută în domeniul respectiv?
 - Autorul este parte a unei organizații repute în domeniul respectiv?
 - Pot fi verificate informațiile de contact și afilierea autorului?
 - Un indiciu important pentru resursele electronice este domeniul website-ului.
- Întrebarea „*Ce?*”
 - Site-ul este dedicat unei anumite categorii de public?
 - Care este scopul furnizării informațiilor?
 - Argumentul este dezvoltat nepărtinitor?
 - Informațiile furnizate sunt generice sau detaliate?
- Întrebarea „*De ce?*”
 - Informațiile prezentate sunt părtinitoare sau încearcă să conducă cititorul într-o anumită direcție?
 - Website-ul conține reclame?
- Întrebarea „*Cum?*”
 - Site-ul este ușor de navigat?
 - Există erori? (exemplu: Page not found, Pagină în lucru)
 - Informațiile conținute pot fi verificate?

➤ Întrebarea „*Când?*”

- Rezultă în mod clar când a fost informația publicată?
- Rezultă în mod clar când a fost informația actualizată?
- Eventualele link-uri funcționează?

▪ **Formularea ipotezelor**

După studierea literaturii de specialitate și identificarea unor nișe, care nu au fost (suficient) cercetate, pot fi formulate ipotezele de cercetare, sub forma unor „piste de lucru”, care ordonează munca de cercetare și pe care cercetătorul își propune să le verifice (mai multe informații cu privire la ipotezele de lucru se regăsesc în subcapitolul 1.2).

▪ **Stabilirea metodologiei de cercetare și a metodelor de cercetare adecvate**

Termenul „metodologie” se referă la ansamblul de abordări și perspective cu privire la procesul de cercetare privit în ansamblul său, care vizează următoarele aspecte (Collis și Hussey, 2003, p. 55, citați de ELS, Foundations for Good Research, p. 6):

- De ce** au fost colectate anumite date de cercetare?;
- Ce** date de cercetare au fost colectate?;
- Unde** au fost colectate datele?;
- Cum** au fost colectate datele?;
- Cum** au fost analizate datele colectate?

II) Efectuarea cercetării

În această etapă se realizează cercetarea propriu-zisă, ce constă în aplicarea metodologiei pentru care s-a optat, prin parcurgerea a două subetape: colectarea și analiza datelor.

▪ Colectarea datelor³

Colectarea datelor presupune obținerea și centralizarea acestora în urma aplicării metodelor de cercetare alese: interviu, observație, sondaj de opinie, analiza documentelor etc.

Spre exemplu, dacă ne-am propus să utilizăm interviul de grup, de tip *focus-grup*, problemele pe care trebuie să le rezolvăm în cadrul acestei subetape vizează: determinarea componenței grupului (construirea unui grup cât mai omogen), determinarea disponibilității persoanelor identificate de a participa la focus-grup, stabilirea temelor de discuție pe care le va lansa intervievatorul, conceperea ghidului de interviu, determinarea duratei, locației și scenariului interviului, stabilirea modalității prin care vor fi înregistrate datele (înregistrare video și/sau audio), codificarea răspunsurilor pentru a putea fi ulterior prelucrate statistic etc.

▪ Analiza datelor

Se referă la utilizarea unui instrumentar specific, prin care datele colectate să poată fi testate. Spre exemplu, într-o cercetare în care am ales ca metodă de cercetare sondajul de opinie, bazat pe instrumentul chestionar, analiza datelor presupune utilizarea de proceduri statistice, prin recurgerea la diferite softuri (Excell, SPSS, E-Views etc).

³ Problematika referitoare la colectarea datelor este tratată pe larg în capitolele 3 și 4.

III) Finalizarea cercetării

În cadrul acestei ultime etape pot fi identificate mai multe subetape, a căror parcurgere depinde în mare măsură de natura cercetării:

- elaborarea concluziilor cercetării sub forma măsurii în care rezultatele obținute confirmă ipotezele formulate (pentru o cercetare de tip deductiv);
- evidențierea implicațiilor pe care rezultatele obținute le au asupra teoriei și practicii în domeniu (deoarece cercetările în sfera administrației publice au un puternic caracter practic, inserția socială a rezultatelor cercetării este esențială);
- evidențierea punctelor forte, dar mai ales a limitelor cercetării și precizarea direcțiilor viitoare de cercetare și modalităților de îmbunătățire a cercetării;
- prezentarea rezultatului cercetării (redactarea unui prim draft al lucrării de cercetare, urmat de o revizuire a acestuia și redactarea variantei finale a lucrării de cercetare)⁴.

Parcurgerea etapelor cercetării mai sus prezentate reprezintă o condiție necesară, dar nu neapărat suficientă pentru realizarea unei cercetări de calitate. În literatura de specialitate sunt definite mai multe condiții în acest sens (ELS, Foundations for Good Research, p. 2):

1. Scop clar definit

Un scop clar definit înseamnă că știu precis unde doresc să ajung. Aceasta este de fapt partea cea mai dificilă a unei lucrări de cercetare și totodată cea mai importantă și constă în clarificarea **temei de cercetare** și a **întrebărilor de cercetare**.

Dificultatea acestei etape cruciale în orice cercetare de calitate derivă din faptul că cei mai mulți dintre noi am fost/suntem obișnuiți să răspundem la întrebări pe care alte persoane le-au definit (profesori, șefi etc.). Fără a avea o idee clară asupra ceea ce dorim să cercetăm este anevoios de planificat activitatea de cercetare.

În tabelul 2.1 sunt inventariate varii scopuri ale unei cercetări împreună cu exemple concrete din sfera științelor sociale, în speță știința administrativă.

Scopul lucrărilor de cercetare

Tabelul 2.1

Scop	Exemple de cercetări
Să revizuiască sau să sintetizeze stadiul cunoașterii	- <i>Evoluția serviciului public de transport în comun în Municipiul București</i> - <i>Idei, mișcări și organizații de unificare europeană</i>
Să investigheze anumite situații sau probleme	<i>Corupția în administrația publică - cauze și soluții</i>
Să găsească soluții la anumite probleme	- <i>Îmbunătățirea comunicării interne în cadrul ministerului X</i> - <i>Perfecționarea managementului strategic la nivelul prefecturii Z</i>
Să explice un fenomen	- <i>Analiza migrației forței de muncă în regiunea de NE a României</i> - <i>Impactul dezvoltării industriei IT asupra serviciilor bancare</i>
Să construiască sau să creeze o nouă procedură /sistem	<i>Dezvoltarea unui sistem integrat de management al deșeurilor la nivelul județului Y</i>
Să genereze noi cunoștințe	
...o combinație între variantele de mai sus	

Sursă: Adaptare după ELS, Introduction to research, p. 3

⁴ Capitolul 4 al suportului de curs, intitulat „Metodologia elaborării unei lucrări de cercetare științifică” este dedicat modului de elaborare și redactare a unei lucrări de cercetare.

În funcție de scop, putem distinge mai multe **tipuri de cercetări**:

Tipuri de de cercetare

Tabelul 2.2

Categorie	
Cercetări descriptive	- Descriu un fenomen/situație studiată - Oferă răspunsuri la întrebările „ce?”, „unde?”, „când?”, „cum?”
Cercetări explicative	- Încearcă să explice care sunt factorii care determină un fenomen/ situație - Încearcă să identifice relațiile cauzale care determină fenomenul studiat - Întrebarea principală este „de ce?”
Cercetări predictive	- Urmăresc să determine valoarea/caracteristicile unei variabile într-un anumit moment în timp - Se bazează pe analiza datelor disponibile cu privire la relațiile de tip cauză-efect
Cercetări exploratorii	- Se realizează atunci când nu există/ există puține cercetări întreprinse în domeniul de interes - Urmăresc să identifice anumite tendințe/ipoteze/idei/variabile, care pot fi ulterior testate - Au ca scop principal familiarizarea cercetătorului cu subiectul cercetat - Sunt motivate de satisfacerea curiozității cercetătorului sau de testarea fezabilității realizării unui studiu mai larg - Îmbracă forma unor studii pilot - Tehnicile de cercetare tipice sunt: studiile de caz, observația, analiza studiilor întreprinse anterior
Cercetări corelaționale	- Încearcă să depisteze o posibilă legătură și natura acesteia între două sau mai multe variabile
Cercetări evaluative	- Orientate către determinarea efectului unor acțiuni (exemplu: evaluarea unor programe/ strategii/proiecte pilot)

Sursă: ELS, Introduction to research, p. 3; Șandor, 2011, p. 50; Yang și Miller, 2007, p. 152

2. Relevanță

O cercetare de calitate trebuie să își demonstreze relevanța în termeni de:

- Aportul la stadiul actual al cunoașterii;
- Adresarea unei probleme reale;
- Relevanță temporală.

3. Originalitate

Se referă la aspectele de noutate ale lucrării, cum se diferențiază lucrarea de cercetare de alte studii precedente. Există mai multe moduri în care putem fi originali într-o lucrare de cercetare:

- Desfășurarea unei cercetări empirice care nu au mai fost desfășurate anterior;
- Efectuarea unor sinteze nerealizate anterior de către altcineva;
- Utilizarea unor materiale deja cunoscute, dar cu o nouă interpretare;
- A încerca ceva într-o țară, ceva care a fost făcut doar în alte țări;
- Aplicarea unei tehnici speciale, cunoscută, într-un domeniu nou;
- Evidențierea de noi soluții sau ipostaze ale unei probleme vechi;
- Identificarea de noi arii/dimensiuni ale unui domeniu, dimensiuni neavute în atenție de cei care se preocupau până acum de acel domeniu;
- Adăugarea de cunoștințe într-un mod ce nu a mai fost utilizat etc.

4. Acuratețe

Se referă la producerea de date valide folosind metode adecvate și vizează aspecte precum:

- Cercetarea are obiective relevante în raport cu grupul țintă;
- Prezența/absența cercetătorului;
- Percepția respondentului etc.

5. Credibilitate

Orice cercetare trebuie să includă detalii cu privire la metodologia utilizată, pentru a îi convinge pe cititori că rezultatele obținute sunt rezonabile:

- Metodele de colectare și analiză a datelor;
- Justificare pentru alegerea unei anumite abordări;
- Limitele cercetării.

6. Obiectivitate

Cercetarea științifică, spre deosebire de alte activități similare trebuie să fie obiectivă (nepărtinitoare). Acest lucru presupune ca argumentele să fie dezvoltate ținând cont de aspectele pro și contra.

7. Fezabilitate

Se referă la un raport echitabil între obiectivele cercetării și posibilitățile de cercetare, exprimate în resurse de timp, resurse financiare, expertiza necesară, acces la informații.

Subiecte de dezbatere, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals:
--

1. Elaborați analiza SWOT a unui serviciu public (serviciul de transport public în comun, serviciul de salubritate, serviciul de alimentare cu apă și canalizare etc.). Dați exemple de surse de documentare concrete pe care le puteți folosi pentru a identifica punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările?
2. Vă documentați despre Tratatul de la Lisabona și aveți la dispoziție cele 5 surse, indicate mai jos. Pentru fiecare sursă în parte indicați dacă ați folosi-o pentru a vă documenta și justificați alegerea.
 - o https://europa.eu/european-union/law/treaties_en
 - o <http://geopolitics.ro/echilibrul-institucional-in-uniunea-europeana-dupa-adoptarea-tratatului-de-la-lisabona/>
 - o <http://www.eurosceptic.ro/index.php/2010/01/20/tratatul-de-la-lisabona-si-nimicirea-natiunilor/>
 - o <https://historia.ro/sectiune/general/tratatul-de-la-lisabona-spre-o-europa-tot-mai-585478.html>
 - o <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/147/art03-jadaneant.html>

3. Dați exemplu de o cercetare pe care o aveți de realizat ca temă de seminar. Identificați prin ce modalități puteți fi originali în acea cercetare?
4. Tipul de cercetare orientată către analiza unor probleme, găsirea unor soluții, fundamentarea deciziilor este:
 - a. Cercetarea calitativă;
 - b. Cercetarea deductive;
 - c. Cercetarea direct;
 - d. Cercetarea aplicată.
5. Într-o cercetare de tip deductive, ce urmează cel mai adesea după realizarea stadiului actual al literaturii?
 - a. Colectarea datelor;
 - b. Proiectarea cercetării;
 - c. Formularea ipotezelor de cercetare;
 - d. Alegerea temei de cercetare.
6. Cercetările care au drept obiectiv familiarizarea cercetătorului cu subiectul cercetat se numesc:
 - a. Explicative;
 - b. Corelaționale;
 - c. De impact;
 - d. Exploratorii.
7. Cercetările corelaționale încearcă să depisteze o posibilă legătură și natura acesteia între două sau mai multe variabile. Justificați răspunsul. (Adevărat/Fals)
8. O cercetare de tip deductiv pornește de la o situație particulară și încearcă să genereze o teorie. (Adevărat/Fals)
9. Metodele de cercetare calitative se bazează pe un număr mare de cazuri, pe care le cercetează în profunzime. (Adevărat/Fals)

CAPITOLUL 3

Metode de cercetare în științele sociale

În mod tradițional, metodele de cercetare calitative sunt indisolubil asociate cu științele sociale, așa cum metodele de cercetare cantitative sunt asociate științelor exacte. Însă, începând cu a doua jumătate a secolului XX, am asistat la o „detronare” în sfera științelor sociale a metodelor calitative de către metodele cantitative, datorită extinderii utilizării computerelor, fapt care a făcut posibilă realizarea cu rapiditate și acuratețe a calculelor matematice, chiar și de către cercetători mai puțin experimentați în domeniu (Gabrielian, Yang, Spice în Yang și Miller, 2007, p. 141).

În sfera administrației publice, ca domeniu de cercetare, influența științei politice, dar și a economiei au făcut ca dominația metodelor cantitative să fie și mai pregnantă (Gabrielian, Yang, Spice în Yang și Miller, 2007, p. 161). În acest sens, un studiu realizat de Wright *et al.* (2004), ce analizează conținutul a 143 de articole publicate în perioada 1996-1998, în șase din cele mai prestigioase reviste de administrație publică din lume, evidențiază că 73% dintre acestea se bazează pe metode cantitative, în vreme ce numai 23% utilizau metode calitative.

Cu toate acestea, în ultimii ani, la nivel internațional se remarcă o oarecare tendință de revigorare a metodelor calitative în cercetările sociale (Hu și Olshfski în Yang și Miller, 2007, p. 205), care pare a se datora conștientizării în rândul cercetătorilor a faptului că, așa cum sublinia și sociologul Septimiu Chelcea (2007, p. 18), „realitatea este o construcție socială pe care nu o putem surprinde în profunzime numai prin metode cantitative”. Interesant de remarcat este și faptul că în ciuda abordării cantitative în cercetările din sfera administrației publice, se pare că cele mai solide teorii vin tot din direcția studiilor calitative (Yang și Miller, 2007, p. 161).

Caracteristici ale metodelor calitative

Cercetarea calitativă este un termen generic, care reunește toate acele strategii, metode și tehnici de cercetare care au în comun îndeplinirea sarcinilor exploratorii, descriptive și interpretative pe care le presupune un demers de cercetare (Yang și Miller, 2007, p. 164).

În încercarea de a individualiza metodele de cercetare calitative este esențială paralela cu metodele cantitative de cercetare (a se vedea tabelul 3.1). Mergând pe această logică, probabil cea mai simplă și edificatoare definiție a metodelor calitative este aceea că reprezintă o „umbrelă” pentru o varietate de metode și tehnici, care din varii motive **nu pot fi cuantificate** (Gabrielian, Yang, Spice în Yang și Miller, 2007, p. 142). Cu alte cuvinte, rezultatul cercetărilor calitative nu îmbracă forma unor cifre, ci pot fi texte (descreri, note de observație, tabele comparative, descrieri de interviu etc.) sau imagini (fotografii, filme, scheme, înregistrări audio etc.). Din acest motiv, pentru a se bucura de credibilitate în rândul specialiștilor, studiile calitative în administrația publică trebuie să dea dovadă de o rigurozitate metodologică mult mai mare decât cele cantitative. Astfel, cercetătorul are obligația de a oferi justificări pentru alegerile metodologice și de a descrie cu minuțiozitate metodologia folosită.

Diferențe între metodele calitative și metodele cantitative de cercetare

Tabel 3.1

Metode calitative	Metode cantitative
Nu pot fi cuantificate	Pot fi cuantificate
Se bazează pe un număr redus de cazuri (cercetare intensivă)	Se bazează pe un număr ridicat de cazuri (cercetare extensivă)
Vizează obținerea de informații în profunzime	Vizează obținerea de informații de suprafață
Pot servi la dezvoltarea de noi teorii (cercetare predominant inductivă)	Urmăresc în primul rând verificarea teoriei (cercetare predominant deductivă)
Accentul pe înțelegere și interpretare	Accentul pe explicație și predicție
Cercetătorul este detașat	Cercetătorul este implicat

Sursă: Yang și Miller, 2007, pp. 142-144, 146-147; Șandor, 2011, p. 23

Metodele calitative **se bazează pe un număr redus de cazuri** (uneori poate fi vorba chiar și de un singur caz), care sunt însă **investigate în profunzime**. Practic cercetările calitative sunt mai degrabă intensive, decât extensive. Legat de numărul redus de cazuri, lipsa reprezentativității statistice a eșantionului este una dintre cele mai aprige critici care se aduce metodelor calitative în general.

Spre deosebire de metodele cantitative, care sunt orientate spre testarea teoriilor existente, metodele calitative „se plasează mai mult în contextul descoperirii” (Chelcea, 2007, p. 80), prin urmare sunt mai degrabă **adecvate pentru dezvoltarea de noi teorii**.

Referitor la statutul cercetătorului, în studiile calitative acesta este implicat, relația sa cu subiectul cercetării fiind una personală. Mai mult decât atât, calitățile cercetătorului sunt determinante pentru rezultatul cercetării, el fiind considerat „principalul instrument metodologic, în toate etapele cercetării” (Paillé citat de Chelcea, 2007, p. 85).

Concluzionând, cele două abordări în cercetare, calitativă, respectiv cantitativă sunt complementare, ceea ce face ca în activitatea de cercetare să fie mult mai productivă o strategie bazată pe combinarea lor, decât pe accentuarea diferențelor.

Tipuri de metode de cercetare calitative

Metodele de cercetare folosite cu predilecție în domeniul de cercetare administrație publică sunt împrumutate din arsenalul științelor sociale (Șandor, 2011, p. 76).

Prezentul suport de curs nu asigură o acoperire exhaustivă a metodelor de cercetare calitative, întrucât pentru fiecare dintre acestea există lucrări de specialitate dedicate, ci prezintă acele metode de calitative care se întâlnesc cel mai adesea în cercetarea în administrația publică⁵:

- Analiza documentelor (Analiza datelor secundare);
- Experimentul;
- Metoda comparației;
- Observația;
- Studiul de caz;
- Interviu.

⁵ Există autori care fac referire și la alte metodele de cercetare calitative, precum cele etnografice (care în prezentul suport de curs se regăsesc integrate în cadrul metodei observației) sau analiza documentelor video și audio (integrate în categoria mai generoasă analiza documentelor).

Pentru fiecare metodă în parte sunt evidențiate aspecte legate de definire, scop, caracteristici, tipologie, tehnici de cercetare și exemple concrete de cercetări în sfera administrației publice, care au făcut uz de astfel de metode.

3.1 Analiza documentelor

Analiza documentelor este acea metodă de cercetare calitativă, care încearcă să rezolve eterna problemă cu care, la un moment dat se confruntă orice cercetător: obținerea datelor. Astfel, există situații când fenomenul de interes pentru cercetător nu poate fi urmărit, nu există posibilitatea de interogare a persoanelor care cunosc fenomenul sau cercetătorul nu dispune de condițiile necesare pentru a studia fenomenul de interes (cercetarea nu este finanțată, cercetătorul nu dispune de o echipă etc.).

Documentele pot fi obiecte sau texte, care oferă o informație despre un fenomen de interes pentru cercetător. Uneori documentele pot fi chiar date deja colectate, cu ocazia altor cercetări întreprinse anterior, motiv pentru care această metodă mai poartă denumirea de **analiză de date secundare**.

Din această perspectivă este important a clarifica distincția între datele primare, datele secundare și datele terțiare. Astfel, datele primare sunt cele colectate de către cercetător (în urma aplicării unei metode anume, de exemplu interviul), cele secundare au fost colectate de către alți cercetători, iar cele terțiare au fost colectate și interpretate de către alți cercetători (Șandor, 2011, p. 149).

Evident că este de preferat să utilizăm date primare, colectate de noi înșine atunci când realizăm o cercetare, însă într-o cercetare care presupune realizarea unor comparații la nivel european sau internațional, cel mai probabil datele secundare pot răspunde mai bine întrebărilor de cercetare. Într-o cercetare de calitate se folosesc de regulă atât date primare, cât și date secundare, apelându-se uneori la procedeul triangulării, prin confruntarea datelor secundate, cu date primare, colectate prin metoda observației, interviului, sondajului de opinie etc. (Saunders *et al.*, 2009, p. 258).

Categoriile de documente care pot fi utilizate în cercetările în domeniul administrației publice sunt:

- Documente oficiale – sunt emise de instituții sau autorități publice (acte normative – legi, hotărâri, moțiuni, ordonanțe; comunicate de presă; organigrame; regulamente de organizare și funcționare; bugete, strategii etc.);
- Statistici (INS, Eurostat, OIM etc.);
- Date colectate pentru alte cercetări;
- Baze de date ale instituțiilor și autorităților publice;
- Documente private (aparțin firmelor sau persoanelor);
- Materiale de presă (ziare, radio, TV, site-uri de știri specializate);
- Opere de artă (pictură, film, teatru, muzică) – deși aparent această categorie de documente nu se pretează pentru studiile calitative în administrația publică, arta, sub diferitele sale forme reprezintă într-o anumită măsură o reflectare a realității;
- Alte produse ale activității umane – în această categorie pot fi exemplificate website-urile diferitelor entități publice sau private, care în ultima vreme, reprezintă un domeniu de cercetare foarte atractiv.

În funcție de tipul documentelor studiate (cifrice sau necifrice), metoda analizei documentelor poate fi folosită atât pentru a colecta date calitative, cât și cantitative.

Avantajele și dezavantajele metodei analiza documentelor (Saunders, 2009, pp. 268-272; Șandor, 2011, p. 147)

Principalele avantaje ale metodei analiza documentelor sunt legate de costurile reduse, faptul că permite realizarea unor cercetări ce vizează o arie geografică sau un orizont temporal mare, facilitează realizarea de cercetări la nivel național cu resurse limitate, sunt disponibile într-un orizont de timp scurt sau chiar în timp real. De asemenea, analiza datelor secundare permite realizarea de studii longitudinale, care presupun colectarea de date pe o perioadă relativ îndelungată de timp, resursă limitată pentru cele mai multe cercetări. Un alt avantaj constă în faptul că această metodă pune la dispoziție date comparative și contextuale. Astfel, rezultatele unei cercetări bazate pe un chestionar aplicat la nivelul unui eșantion pot fi comparate cu rezultatele obținute în cadrul recensământului, pentru a vedea în ce măsură sunt reprezentative la nivelul întregii populații.

Spre deosebire de datele primare, cele secundare sunt publice și orice persoană interesată le poate accesa, ceea ce permite ca rezultatele cercetării să poată fi verificate. Și nu în ultimul rând, avantajul pe care personal l-am experimentat, constă în faptul că reanalizarea unor date secundare poate conduce la rezultate neașteptate. În acest mod s-a descoperit, spre exemplu, existența unei legături între fumat și cancerul la plămân, în baza analizei unor înregistrări medicale, care nu fuseseră realizată cu scopul de a explora o astfel de legătură (Dale *et al.*, 1988 citat de Saunders *et al.*, 2009, p. 269).

Cel mai mare inconvenient al metodei este bineînțeles legat de faptul că datele utilizate au fost produse pentru alte scopuri, prin urmare nu se mulează perfect pe interesele cercetătorului. De asemenea documentele analizate pot prezenta incomplet, incorect, chiar subiectiv fenomenul de interes și nu în ultimul rând, fenomenul cercetat poate să fi suferit modificări în timp. Alături accesul la datele secundare se poate dovedi costisitor, în special dacă acestea au fost colectate în scopuri comerciale sau presupun prelucrări suplimentare (spre exemplu, Institutul Național de Statistică din România furnizează contra cost anumite statistici).

3.2 Experimentul

Experimentul reprezintă prin excelență o metodă specifică științelor exacte (fizică, chimie, biologie etc.), ce presupune aplicarea unui stimul sau a unui tratament cu scopul de a măsura răspunsul obținut (Șandor, 2011, p. 88).

În științele sociale utilizarea experimentului se confruntă cu o serie de obstacole, legate în principal de faptul că subiectul unui eveniment poate să răspundă în mod diferit la același stimul sau doi subiecți, oricât de asemănători, pot să răspundă în mod diferit la același stimul (Șandor, 2011, p. 88). La aceste aspecte se adaugă și faptul că de regulă experimentele antrenează resurse considerabile, în termeni de bani, număr de cercetători implicați și orizont de timp (unele experimente se pot derula în decursul unor decenii).

În ciuda acestor limite, experimentul este folosit în studiile din domeniul administrației publice pentru evaluarea unor programe, prin intermediul proiectelor pilot. Astfel, se pot efectua testări înainte și după implementarea programului. Chiar dacă se manifestă factori perturbatori, care nu pot fi controlați, rezultatul va fi unul sugestiv pentru succesul respectivului

program. Așadar, proiectul pilot poate fi considerat un tratament care se aplică asupra unui grup experimental, făcând posibile comparații cu ale comunități unde nu s-a aplicat proiectul pilot, pentru a afla mai multe despre efectul acestuia (Șandor, 2011, p. 100).

3.3 Metoda comparației

Așa cum am subliniat mai sus, în științele sociale este mai dificil de recurs la experimente, dar se poate utiliza în schimb metoda comparației, supranumită de către Durkheim „experimentare indirectă”.

Abordarea comparativă este o metodă des întâlnită în științe, iar în studiul administrației publice se regăsește în mod deosebit, stând chiar la baza unor cursuri precum Sisteme administrative comparative, Politici publice comparate etc. Odată cu manifestarea *New Public Management (NPM)*, metoda comparației pare că a câștigat o popularitate și mai mare, deoarece acest curent pleacă de la credința că metodele și tehnicile folosite în sectorul privat pot fi preluate de către sectorul public în vederea creșterii eficienței și eficacității și de asemenea pot fi adaptate la nivelul diferitelor sisteme administrative. Paralela public-privat, dar și comparația între state în ceea ce privește bunele practici în sfera NPM reprezintă pe cale de consecință un teren fertil pentru o serie de studii comparative.

Metoda comparației este foarte utilă pentru că o informație devine mai relevantă atunci când reușim să o integrăm într-un context mai larg. Spre exemplu, este foarte interesant să studiem nivelul corupției în România, în anul 2015, dar este mult mai interesant să adoptăm o perspectivă mai amplă și să studiem corupția, la nivelul anului 2015, în statele membre UE. În mod similar, avem o perspectivă mult mai generoasă dacă studiem nivelul corupției în România în ultimii 20 de ani, decât dacă ne limităm la nivelul anului 2015.

Metoda comparației presupune o serie de decizii care influențează validitatea rezultatelor obținute, decizii pe care cercetătorul trebuie să le ia, cu privire la:

- cazurile selectate – acestea trebuie să fie de preferabil asemănătoare, în caz contrar riscul fiind de a nu obține rezultate relevante. Dacă ne propunem să studiem comparativ democrația în România și Marea Britanie ne aflăm în situația de a trasa o paralelă între o democrație imatură și una foarte matură. Mult mai relevantă ar fi o comparație între România și un stat cu un *background* comun, eventual un stat din fostul bloc sovietic (Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehia etc).

- variabilele/dimensiunile/criteriile de comparație.

Metoda comparației poate fi abordată atât de o manieră calitativă (abordarea clasică), cât și de o manieră cantitativă, prin asocierea unui scale de valori numerice fiecărui criteriu de comparație.

Comparația calitativă îmbracă forma unei descrieri narative sau parțial standardizate, în vreme ce comparația cantitativă, bazată pe cuantificare, îmbracă forma unor cifre. În management, această ultimă abordare se întâlnește sub denumirea de *benchmarking*.

3.4 Metoda observației

Observația este o metodă științifică folosită din cele mai vechi timpuri, în special în domeniul astronomiei.

Conform etimologiei cuvântului (în limba latină *ob* înseamnă la, către, iar *servare* semnifică a fi atent, a privi), observația este o metodă care presupune contactul nemijlocit al cercetătorului cu realitatea investigată, prin implicarea tuturor simțurilor: văz, auz, miros, gust (evident, utilizarea sau nu a unora dintre aceste simțuri depinde de natura cercetării). Cu alte cuvinte observația științifică înseamnă „*a vedea cu ochii tăi, a auzi cu urechile tale*” și a genera un ansamblu de cunoștințe sau informații pornind de la aceste observații bazate pe simțuri (Stănciulescu, 2005b, p. 3). Din aceste considerente, mulți specialiști consideră că observația este una dintre cele mai complexe metode de cunoaștere, net superioară informării, deoarece înlătură eventuale surse de distorsiune a informației, care apar atunci când culegem informații de la terțe persoane sau din terțe surse.

Important de subliniat, observația științifică se distinge de observația comună, prin faptul că observatorul are o pregătire specializată în domeniul utilizării acestei metode și folosește instrumente adecvate (fișa de observație, fotografia, mijloace audio-video, falsa oglindă, note de teren, jurnale de teren etc.).

Cele mai importante caracteristici ale metodei observației sunt (Șandor, 2011, pp. 78-79):

- Este o metodă directă de cercetare bazată pe contactul direct cercetător – fenomen studiat;
- Poate fi folosită atât calitativ (observația naturală sau etnografie), cât și cantitativ (observația sistematică);
- Se desfășoară de regulă în mediul natural al persoanelor de interes (excepție face observația experimentală);
- Studiază subiecți care nu doresc sau nu pot să se exprime;
- Oferă posibilitatea de a compara raportările verbale cu comportamentul efectiv al subiecților;
- Permite studierea unor comportamente ținând cont și de contextual în care acestea s-au manifestat.

În literatură se regăsesc evidențiate trei categorii de observație (Stănciulescu, 2005b, pp. 3-13):

- Observația directă sau antropologică, în care observatorul poate fi el însuși observat de către subiecți;
- Observația experimentală sau „de laborator” sau cantitativă;
- Observația de teren (*fieldwork* – munca de teren) – se conturează mai degrabă ca o activitate de culegere a datelor, care se bazează pe combinarea mai multor metode: observația directă/la distanță, interviul, documentarea.

În funcție de natura cercetării, se pot folosi mai multe tehnici de observare: participative, non-participative, deschise sau ascuse. În tabelul 3.2 Sunt sintetizate principalele caracteristici ale acestor tehnici, precum și avantajele, respectiv limitele.

Tehnici de observare

Tabelul 3.2

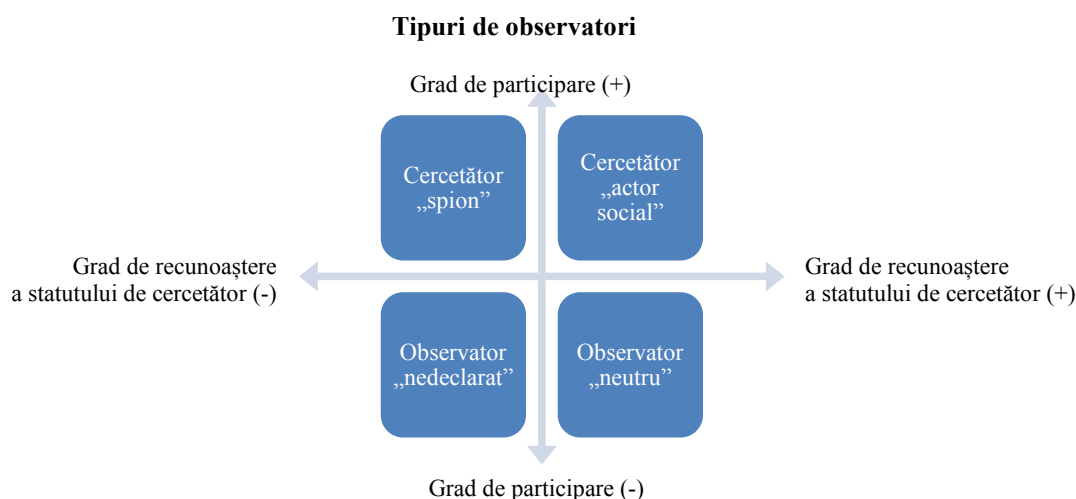
Non-participative	Participative
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Observatorul nu participă în mod direct, ci este exterior fenomenului ▪ Tinde să fie mai obiectivă, dar nu permite cunoașterea profundă a fenomenului 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Observatorul este integrat în mediul de interes, deci există toate premisele pentru o înțelegere profundă a fenomenul studiat ▪ Este mai subiectivă (prin participare se pot dezvolta anumite atașamente sau aversiuni) ▪ Există posibilitatea ca observatorul să se integreze în mediu fără a fi participant propriu-zis
Deschise	Ascunse/Mascate
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Observatorul își declară calitatea, deci subiecții știu că sunt observați ▪ Risc: probabilitatea ridicată de modificare a comportamentului din partea celor studiați 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Observatorul nu își declară calitatea, deci subiecții nu știu că sunt observați ▪ Risc: observatorul poate ajunge să se identifice cu subiecții, de unde rezultă o serie de probleme de natură etică

Sursă: Șandor, 2011, p. 78; Stănciulescu, 2005b, p. 18

Prin combinarea celor două dimensiuni, grad de participare și grad de recunoaștere a statutului de cercetător rezultă patru categorii de observatori, denumite sugestiv: „spion”, „actor social”, „nedeclarat”, „neutru” (Kohn și Negre, 1991, citați de Șandor, 2011, p. 79).

În ciuda criticilor care se aduc posturii mascate a observatorului, există cercetări, care prin natura lor studiază comportamente considerate a fi deviate (corupție, violență, discriminare etc.), care nu ar putea fi derulate dacă categoriile de populație studiată ar fi informate asupra identității cercetătorului.

În cadrul metodei observației se apelează frecvent la *triangulație*, care presupune existența mai multor observatori, care observă simultan aceeași realitate, dar independent unii față de alții (triangulația observatorilor).

Sursă: Adaptare după Șandor, 2011, p. 79

Observația folosește ca instrument de cercetare **grila** sau **ghidul** sau **fișa de observație**, care trebuie să conțină cel puțin următoarele elemente (Șandor, 2011, p. 81):

- Comportamentele care sunt de interes pentru cercetător;
- Locul în care se desfășoară cercetarea;
- Data și intervalul orar în care se desfășoară observația;

- Modalitatea de structurare a elementelor observate pe teren.

Pentru observațiile desfășurate fără grilă de observație, trebuie notate cu atenție toate elementele observate, cu ajutorul **notelor de observație**. Acestea trebuie să surprindă aspecte variate și detaliate, încât atunci când le citim să reușim să ne imaginăm cât mai fidel locația, participanții, evenimentele (Șandor, p. 84):

- Descrierea locației și momentului în care de desfășoară observația, precum și alte elemente ce pot influența observația;
- Descrierea observatorului și a poziției sale față de evenimente;
- Descrierea participanților cu toate caracteristicile observabile (aspect fizic, gen, vestimentație, limbaj – ton, vocabular etc);
- Descrierea acțiunilor participanților (cine inițiază interacțiunea, comportamente verbale și nonverbale, eventuale incidente).

Exemplul 1

Grilă de observație pentru învățarea activă

Scopul cercetării este de a determina *gradul în care profesorul încurajează învățarea activă*. Grila este structurată, observatorul având rolul să evalueze dacă comportamentul profesorului prezintă sau nu anumite caracteristici. La final scorurile pentru fiecare caracteristică se însumează, obținându-se scorul profesorului.

Numele profesorului: _____ Grupa: _____ Data: _____

Comportamentul profesorului:

Transmite cunoștințe	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Facilitează cunoașterea
	4	3	2	1						
Distant și formal	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Cald și prietenos
	4	3	2	1						
Cunoaștere bazată pe autoritate	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Cunoaștere bazată pe descoperire
	4	3	2	1						
Pune accentul pe gândirea unitară	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Pune accentul pe gândire diversă
	4	3	2	1						
Planifică și conduce toate activitățile	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Permite studenților să intervină în planificarea și conducerea activităților
	4	3	2	1						
Evaluează singur munca studenților	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Implică studenții în evaluarea muncii lor
	4	3	2	1						
Evaluarea se face doar în scopul notării	-	-	-	-	0	1	2	3	4	Evaluarea se face pentru diagnosticare
	4	3	2	1						

Scorul final: _____

Comentarii: _____

Sursă: Șandor, 2011

Avantajele folosirii metodei observației în administrația publică

Prin natura sa administrația publică presupune un volum mare de interacțiuni cu cetățenii, derulate fie în mod direct (de exemplu, relația funcționar public – cetățean), fie indirect, prin intermediul serviciilor publice. De aceea administrația publică este un teren propice pentru acele cercetări care au ca punct de interes studiul de comportamentelor (cercetări dedicate analizei calității serviciilor publice, cercetări axate pe analiza comportamentului organizațional – cultură organizațională, spirit de echipă, management participativ, leadership etc.).

În concluzie, în ciuda multiplelor avantaje pe care le prezintă, în administrația publică observația este o metodă de cercetare insuficient valorificată, principala cauză fiind legată de volumul mare de timp și resurse umane pe care le implică. O altă cauză importantă (Șandor, 2011, p. 87) constă în faptul că explicarea problemelor se realizează prin apelarea la cauze sociale sau economice (salarii mici, motivație redusă etc.), în vreme ce în unele situații comportamentul poate fi cauza reală, iar pentru studiul comportamentelor cea mai bună metodă este observația.

Exemplul 2

Ghid de observație (model pentru analiza organizațiilor care au servicii dedicate publicului – biblioteci, librării, cinematografe, cafenele, HORECA, etc)

Locație:

Data, interval orar:

Observatori:

1. Orientarea clientului	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Acces locație	
Indicatoare	
Harta bibliotecii	
Birou informații	
2. Descriptori ai spațiului fizic	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Temperatură	
Luminozitate	
Stații audio	
Distribuția spațiilor	
Arhitectura clădirii	
Decorațiuni interioare	
Afișe informative	
3. Facilități	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Băile (facilități: săpun lichid; hârtie igienică; uscător; curățenia generală a băii)	
Tonometru	
Garderobă	
Rampă	
Lift	
Catalog (online și tradițional)	

Săli de lectură (număr locuri, organizare, spațiu închis sau deschis)	
Coșuri de gunoi selective	
Calculatoare	
Locuri de parcare	
Loc de fumat	
Lămpi la masa de studiu	
Prize	
Internet	
Baze de date științifice	
4. Servicii	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Tururi ghidate	
Rezervare/ închiriere cabinete de studiu	
Împrumut cărți	
Imprimantă	
Scanner	
Bufet	
Eliberare permis + Obligații contractuale	
5. Îngrijire	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Gradul de curățenie	
Aerisire	
Starea cărților	
6. Personal	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Comportament non-verbal	
Comportament verbal	
Vestimentație	
Disponibilitatea personalului	
Profesionalismul personalului	
7. Strategii de marketing- promovare	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Evenimente culturale (concerte, expoziții, lansări de carte, proiecții)	
Mediul online (website, Facebook, Instagram, Twitter)	
8. Ambient	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Regulament de ordine interioară	
Perturbarea liniștii	
9. Securitate	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Camere video	
Agenți de pază	
Scanner antifurt	
10. Măsuri de siguranță	
<i>Element</i>	<i>Descriere</i>
Extinctoare	
Alarmer de incendiu	
Detectoare fum	
Stropitori	
Scări de evacuare	

3.5 Studiul de caz

Studiul de caz este considerat a fi cea mai adecvată metodă de cercetare atunci când se dorește investigarea comprehensivă și în profundă a unui subiect, implicit contextual specific în care acesta se desfășoară, accentul fiind astfel plasat pe unicitatea (exemplaritate sau excepționalitatea) cazului în sine.

Cu toate acestea, studiul de caz nu se bucură de o recunoaștere unanimă ca și metodă de cercetare de sine stătătoare. Astfel unii specialiști consideră studiul de caz o metodă care folosește alte metode: analiza documentelor, observația, interviul, sondajul de opinie, experimentul etc.

În cercetările din domeniul administrației publice, studiul de caz este foarte adecvat și prin urmare foarte popular, motiv pentru care în acest suport de curs va fi tratat drept o metodă de cercetare, fapt întărit și de o caracteristică aparte a acestuia în raport cu alte metode de cercetare. Astfel, în vreme ce metodele mai sus prezentate nu reușesc întotdeauna să surprindă toate aspectele reprezentative pentru fenomenul studiat, studiul de caz își propune o abordare holistică asupra realității studiate, prin descoperirea în special a aspectelor mai puțin vizibile sau chiar ascunse.

În funcție de scopul urmărit, studiile de caz pot fi de mai multe tipuri:

- Exploratorii, atunci când datele empirice sunt colectate înainte de definirea ipotezelor;
- Descriptive, atunci când urmăresc să confirme sau să infirme o anumită teorie;
- Explicative, atunci când vizează relațiile cauzele care explică fenomenul studiat.

3.6 Interviul

Interviul este cea mai răspândită metodă în cercetarea calitativă, ce constă în obținerea de informații verbale de la subiecți și grupuri de subiecți cu scopul de a verifica asumptii sau pentru descrierea științifică a unor fenomenelor socio-umane, prin intermediul unei convorbiri bazată pe întrebări și răspunsuri. Așadar avem de-a face cu o **metodă de cercetare indirectă** pentru că accesul la fenomenul studiat și obținerea de date necesare se realizează prin întrebarea persoanelor (intervievați) care cunosc sau dețin informații despre fenomenul de interes.

Deoarece interviul este o conversație (față în față sau online), el presupune o întrevvedere, dar nu se confundă cu aceasta. Așadar nu există interviu fără conversație, dar nu orice tip de conversație poate fi considerată un interviu. Interviul reprezintă mai mult decât un dialog, pentru că nu totdeauna dialogul are drept obiectiv colectarea unor informații.

Totodată interviul este o **metodă de cercetare calitativă**, deoarece se folosește un număr limitat de cazuri, dar informațiile care se încearcă a se obține de la intervievați sunt foarte bogate. Interviul de bazează pe un set de teme care trebuie discutate în amănunt (profunzime), și nu pe utilizarea întrebărilor standardizate.

În practica cercetărilor sociale există o varietate de tipuri de interviuri, clasificate după cum urmează:

➤ **După genul de convorbire/modalitatea de comunicare:**

- Interviuri față în față;
- Interviuri online;
- Interviuri prin telefon.

- **După numărul de participanți:**
 - Interviu de grup;
 - Interviu individual.
- După conținutul comunicării distingem:
 - Interviul de opinie
 - Interviul documentar
- După calitatea informațiilor obținute:
 - Interviu extensiv (10-15 min) informații superficiale
 - Interviu intensiv
- După **gradul de libertate a cercetătorului** în alegerea temelor investigate:
 - Interviu nondirectiv
 - Interviu directiv
 - În funcție de **repetabilitate:**
 - Unice
 - Repetate
- **După gradul de structurare:**
 - Interviu structurat;
 - Interviu semistrukturat;
 - Interviu nestructurat (discuții informale).

Interviul structurat

- Interviurile structurate utilizează un set de întrebări predeterminat și „standardizat”;
- Aceste întrebări sunt administrate de interviuator și presupune citirea fiecărei întrebări și apoi înregistrarea răspunsului pe un program standardizat, de obicei cu răspunsuri precodificate;
- Presupune o interacțiune socială între operatorul de interviu și respondent;
- Operatorul de interviu trebuie să furnizeze explicații preliminare, ar trebui să citească întrebările exact așa cum sunt scrise și pe același ton de voce, astfel încât să nu indice nicio prejudecată;
- Deoarece interviurile structurate sunt utilizate pentru a colecta date cuantificabile, acestea sunt denumite și „interviuri de cercetare cantitativă”.

Interviul semistrukturat

- Cercetătorul are o listă de **teme și întrebări** destul de **specifice** care urmează să fie acoperite;
- Instrumentul utilizat pentru realizarea interviurilor este **ghidul de interviu**;
- Este posibil ca întrebările să nu fie adresate în succesiune din ghidul de interviu;
- Pot fi necesare **întrebări suplimentare** pentru a explora întrebarea și obiectivele de cercetare;
- Întrebările care nu sunt incluse în ghid pot fi puse pe măsură ce interviuatorul preia informațiile spuse de cei intervievați;
- În general, toate întrebările vor fi puse și o formulare similară va fi utilizată de la interviuat la interviuat;

- Natura întrebărilor și răspunsurile detaliate din timpul interviului necesită **înregistrarea audio** a conversației sau, după caz **luarea de notițe**.

Interviul nestructurat

- Interviurile nestructurate **sunt informale**;
- Cercetătorul folosește cel mult o *aducere aminte* ca un scurt set de îndemnuri pentru a se ocupa de o anumită gamă de subiecte;
- Poate exista doar o singură întrebare pe care intervievatorul o pune, iar interviuatului i se permite apoi să răspundă liber, intervievatorul răspunzând pur și simplu la punctele care par demne de a fi urmărite;
- Interviurile nestructurate tind să aibă un **caracter foarte asemănător cu o conversație**;
- A fost etichetat ca un interviu informativ, deoarece percepțiile interviuatului sunt cele care ghidează desfășurarea interviului (Burgess, 1984).

Gradul de structurare al interviului depinde de mai multe aspecte:

- Obiectivul cercetării;
- Măsura în care se dorește compararea cazurilor între ele;
- Bogăția informației;
- Gradul în care cercetătorul stăpânește domeniul;
- Capacitățile intervievatorului;
- Particularitățile interlocutorilor.

Interviul de grup îmbracă forma unei discuții cu un grup de persoane (maxim 8-12 participanți) care pot interacționa între ele. Întrucât implică mai multe persoane, interviul de grup se derulează în baza unui **ghid de interviu**, în care sunt incluse temele care trebuie adresate pe parcursul conversației, asigurându-se astfel o bună organizare.

Avantajele interviului de grup:

- eficiență în termeni de timp și bani;
- opiniile emise de fiecare participant pot fi întărite, completate, contrazise de către ceilalți participanți; mai mult participanții pot reveni asupra părerilor emise, le pot reformula, nuanța sau chiar retrage, în funcție de dialogul cu ceilalți participanți;
- cadrul interactiv favorizează obținerea de informații care sunt mai mult decât opinii personale ce pot fi exprimate doar într-un context particular, ci păreri care sunt exprimate într-un cadrul social și care în cadrul discuției pot suferi transformări.

În funcție de componența grupului se conturează următoarele categorii de interviu de grup:

- **Interviu clasic de grup** – atunci când grupul este unul natural (de exemplu, funcționarii dintr-un birou, mai puțin șeful);
- **Focus grup** – grupul este special construit cu ocazia interviului, urmărindu-se să fie cât mai omogen. Focus-grupul se folosește foarte mult în marketing, pentru colectarea feedbackului despre anumite produse sau servicii;

- **Paneluri de experți** – reunesc experți dintr-un anumit domeniu care urmăresc să identifice soluții sau să evalueze un anumit program etc.

Unii autori (Fontana și Frey, 1994 citați de Yang și Miller, 2007, p. 156) includ în categoria interviurilor de grup și brainstormingul și tehnica Delphi.

Rolul intervievatorului (Fujii, 2018)

- Introduce subiectele de discuție pe rând, permițând participanților să își exprime liber părerile;
- Intervențiile intervievatorului sunt minimale, doar atunci când discuția tinde să se abată de la subiect, când anumite opinii necesită clarificări, în situația în care un subiect monopolizează discuția, când discuția trenează sau subiectul a fost epuizat etc.;
- Calitățile intervievatorului: bun ascultător, să sprijine participanții să își exprime părerile, să evite influențarea membrilor grupului într-o anumită direcție.

Ghidul de interviu include o introducere în care se menționează tema studiului, ocupația intervievatorului, detalii privind înregistrarea răspunsurilor, detalii privind modul de utilizare al răspunsurilor și timpul aproximativ al derulării interviului. Ghidul de interviu prevede și o succesiune de teme, într-o ordine logică, ce vor fi abordate prin intermediul interviului, care trebuie să țină cont de aspecte precum:

- ❖ Formulare clară și în raport cu tema studiului;
- ❖ Întrebări deschise (să permită un răspuns detaliat, generarea de povești);
- ❖ Să-i permită respondentului să se exprime liber;
- ❖ Să nu se bazeze pe presupoziii;
- ❖ Să nu inducă un anumit tip de răspuns sau să influențeze poziționarea subiectului;
- ❖ Să nu creeze disconfort emoțional.

Întrebări folosite în interviuri

- Întrebările pot fi legate de experiențe, atitudini, comportamente, percepții, valori, sentimente, cunoștințe, caracteristici sociodemografice ale subiecților;
- Întrebări principale pot fi însoțite de întrebări secundare;
- Atenție deosebită la modul de formulare al întrebării (întrebări clare, neutre, singulare, univoce);
- Întrebările folosite trebuie să fie deschise, pentru a permite exprimarea liberă, pe larg a părerilor și pentru a furniza o varietate cât mai mare de răspunsuri („Cât de mulțumit(ă) ești de calitatea cursului X?” versus „Care este părerea ta despre cursul X?”);
- Se folosesc și întrebări focalizate (open-ended), prin care se comunică subiectului problematica generală care îl interesează pe cercetător și despre care se dorește ca subiectul să vorbească (de exemplu, „Vă rog să-mi povestiți despre cum ați devenit manager de resurse umane”).

Avantajele interviurilor (Bailey, 1982):

- ✓ Flexibilitatea;
- ✓ Rata mai ridicată a răspunsurilor;
- ✓ Observarea comportamentului nonverbal și paraverbal;
- ✓ Standardizarea condițiilor de răspuns;
- ✓ Controlul asupra succesiunii întrebărilor;
- ✓ Colectarea de răspunsuri spontane;
- ✓ Colectarea de răspunsuri personale;
- ✓ Asigurarea răspunsului la toate întrebările;
- ✓ Studiarea unor probleme mai complexe.

Dezavantajele interviurilor (Bailey, 1982):

- ✓ Costuri mari;
- ✓ Timp îndelungat;
- ✓ Erorile cauzate de operatorii de interviu;
- ✓ Imposibilitatea consultării unor documente;
- ✓ Inconveniente legate de dispoziția psihică a intervievaților;
- ✓ Neasigurarea anonimatului;
- ✓ Lipsa de standardizare a formulării întrebărilor;
- ✓ Dificultăți de acces la persoanele incluse în eșantion.

3.7 Sondajul de opinie

Sondajului de opinie, prin instrumentul său, chestionarul, reprezintă cea mai populară metodă de cercetare cantitativă în științele sociale, datorită versatilității sale în aplicare, întrucât poate fi utilizat atât în studiile exploratorii, cât și în cele descriptive sau explicative.

În administrația publică, sondajul de opinie este utilizat de către cercetători pentru a colecta informații diverse precum aspecte ale culturii organizaționale din instituțiile publice, opiniile cetățenilor despre politicile publice, sau pentru a măsura nivelul de satisfacție al cetățenilor în raport cu serviciile publice (Majumdar în Yang și Miller, 2007, p. 241).

Pentru început se impune o clarificare în ceea ce privește denumirea și accepțiunea asociată termenului de sondaj de opinie/sondaj (*survey*). Astfel în unele lucrări, sondajul de opinie este considerat o formă a interviului sau este asociat cu instrumentul utilizat pentru acest tip de cercetare, chestionarul, sau apare ca o subspecie a anchetei sociologice (Șandor, 2011, p. 76).

Deși există unele asemănări, consider că este importantă distincția dintre sondaj și interviu deoarece sondajul este o metodă cantitativă, în vreme ce interviul este o metodă calitativă. Iar folosirea drept sinonime a termenilor sondaj de opinie și chestionar nu denotă rigurozitate metodologică, întrucât așa cum subliniam în capitolul anterior metodele de cercetare și instrumentele de cercetare sunt categorii distincte. În ceea ce privește termenul de anchetă sociologică, acesta este mult mai puțin întâlnit în literatura de specialitate și nu pare a fi la fel de sugestiv ca cel de sondaj de opinie, care evidențiază clar anumite trăsături ale metodei: existența unui eșantion, testarea opiniei (și nu numai – pot fi vizate și aspecte legate de fapte, cunoștințe, atitudini, preferințe etc.).

Scurt istoric al sondajului de opinie (Majumdar în Yang și Miller, 2007, p. 242)

Utilizarea sondajului de opinie în sfera științei administrative are o istorie îndelungată. În 1880, sociologul german Marx a conceput un chestionar amplu pentru a investiga exploatarea muncitorilor de către angajatori, iar Weber s-a folosit de același instrument în studiile sale privind etica religioasă. De-a lungul secolului XX utilizarea chestionarului a cunoscut o serie de îmbunătățiri în ceea ce privește aspectele metodologice. Un exemplu în acest sens sunt recensămintele din SUA, care au avut o contribuție importantă la dezvoltarea tehnicilor de eșantionare și colectare a datelor. La rândul lor, companiile private de sondaje, precum Gallup, Roper, Harris și altele, au contribuit la dezvoltarea tehnicilor de eșantionare și a formatelor sondajelor de opinie.

De-a lungul timpului, metodologia s-a îmbunătățit în mod constant datorită activităților de cercetare derulate de către diverse institute de cercetare sau universități din întreaga lume.

Caracteristicile sondajului de opinie

- Este o **metodă indirectă de cercetare**, deoarece cercetătorul are acces la fenomenul studiat prin intermediul respondenților;
 - Este o **metodă cantitativă** de colectare a datelor, deci se bazează pe un număr mare de cazuri, a căror selecție se realizează după criterii riguroase de eșantionare.
- Prin chestionar pot fi colectate și date calitative, cu ajutorul întrebărilor deschise care lasă libertate subiecților asupra formei răspunsului și gradului de detaliere;
- Se bazează pe instrumentul **chestionar**, ce constă în aplicarea folosind o anumită tehnică a unei liste standardizate de întrebări, unor respondenți, care constituie o parte din întreaga populație (eșantion).

Etapile unui sondaj de opinie (Majumdar în Yang și Miller, 2007, pp. 242-247)

Există mai multe **etape în realizarea unui sondaj de opinie**, care se interconstrucionează reciproc și care contribuie fiecare la atingerea obiectivelor cercetării.

1. Stabilirea obiectivelor cercetării

Într-o cercetare bazată pe sondaj de opinie trebuie stabilit de la bun început scopul urmărit și în funcție de acesta trebuie definite obiective clare și precise. Această primă etapă presupune de regulă o investiție mare de timp, prin care se pun bazele etapei următoarei și se creează premisele unei comunicări eficiente cu sponsorii și respondenții, atrăgându-se atenția celor interesați de subiectul studiului.

2. Formularea întrebării(lor) de cercetare

Întrebarea sau după caz întrebările de cercetare ajută la identificarea variabilelor și la colectarea de informații specifice și concrete legate de acestea. Rolul întrebărilor de cercetare este de a face legătura între conceptele abstracte enunțate în cadrul obiectivelor cercetării și datele „brute” colectate prin intermediul sondajului de opinie. Asemeni obiectivelor de cercetare, întrebările de cercetare trebuie enunțate cât mai clar posibil, deoarece ele conferă studiului o direcție precisă, coerență și ajută la identificarea unității(lor) de analiză. În plus,

întrebările de cercetare fixează aria de cuprindere a studiului, a focusului și ghidează procesele de colectare și analiză a datelor.

3. Unitatea de analiză/populația de interes/populația-țintă

În orice cercetare, stabilirea unității de analiză trebuie să preceadă etapa de colectare a informațiilor.

Spre exemplu, dacă ne interesează gradul de satisfacție al cetățenilor sectorului 1 din București vizavi de calitatea serviciilor publice prestate în sector, unitatea de analiză va fi reprezentată de cetățenii care locuiesc în acest sector. Orice alt caz nu face parte din populația care ne interesează (cetățenii din alte sectoare sau turiștii). Unitatea de analiză poate fi reprezentată și de grupări de indivizi: familii, grupuri de prieteni, organizații sau instituții, localități, unități administrative-teritoriale, țări, grupuri de țări, continente (Șandor, 2011, p. 69).

Uneori selectarea unității de analiză poate genera controverse, cum este cazul studiilor axate pe măsurarea performanței guvernelor locale. Astfel, unii autori pledează pentru utilizarea sondajelor de opinie care măsoară satisfacția cetățenilor, în vreme ce alți autori consideră că administratorii publici sunt mult mai în măsură, în termeni de cunoștințe tehnice despre producția și furnizare de servicii, să aprecieze calitatea serviciilor la nivel local. Prin urmare, multe studii din această zonă s-au concentrat asupra ambelor unități de analiză (cetățeni și administratori publici), întrucât fiecare în parte furnizează informații prețioase în egală măsură.

4. Selectarea cazurilor (eșantionarea)

Dacă populația țintă este restrânsă, ea poate fi studiată în întregime. Însă de cele mai multe ori este nevoie să se realizeze o selecție a cazurilor. Eșantionarea poate fi probabilistică (toți indivizii care alcătuiesc o populație au șanse egale să fie selectați) sau non-probabilistică.

5. Designul sondajului de opinie

Designul sondajului de opinie este trasat în mare măsură de scopul acestuia. Spre exemplu, pentru a vedea cum evoluează nivelul de satisfacție al cetățenilor de-a lungul unei perioade de timp se poate realiza o cercetare longitudinală de tip panel, în care membrilor panelului li se adresează același set de întrebări la intervale regulate de timp. Compararea răspunsurilor face posibilă identificarea modificărilor care apar și găsirea de explicații care să justifice modificările de-a lungul orizontului studiat.

Dacă dimpotrivă, scopul studiului urmărește caracteristicile populației studiate la un anumit moment în timp (studii transversale), setul de întrebări va fi administrat o singură dată pe parcursul cercetării.

6. Elaborarea chestionarului

Chestionarul poate fi construit în momentul în care avem o imagine destul de clară asupra problemei studiate, astfel încât să fim capabili să formulăm întrebări relevante unor respondenți care cunosc în mod direct fenomenul cercetat.

El conține o parte introductivă în care apar informații despre cine este cercetătorul, afilierea sa, scopul cercetării, aspecte legate de confidențialitate, urmată de setul de întrebări propriu-zise, însoțite uneori de instrucțiuni pentru operatori sau respondenți.

Tipuri de întrebări folosite în chestionare (Rotariu și Iluț, 2001, p. 74; Șandor, 2011, pp. 119-120)

➤ În funcție de conținutul informației vizate, întrebările dintr-un chestionar pot fi:

- **de identificare (clasificare)** – se referă la anumite caracteristici socio-demografice ale respondenților: vârstă, gen, ocupație, educație etc.;

- **de cunoștințe** – au rolul de a ajuta cercetătorul să caracterizeze persoana anchetată sau pot fi folosite ca nivel de control al valabilității opiniilor exprimate de respondenți. De exemplu, o părere mai puțin bună despre serviciile publice prestate de un anumit operator privat s-ar putea să provină din necunoașterea sarcinilor și competențelor acestuia, trasate conform contractului de concesiune;

- **de opinie** – vizează aspecte ce țin de universul interior al respondenților (atitudini, credințe, așteptări etc.). Particularitatea informațiilor conținute în răspunsurile la întrebările de opinie este faptul că ele nu pot fi obținute altfel decât prin metode directe, bazate pe comunicare verbală;

- **factice** – referitoare la anumite situații sau comportamente familiare pentru subiecți (exemple: ce sumă alocă familia lunar pentru cheltuielile cu hrana, locul în care și-a petrecut ultimul concediu, ultima școală absolvită etc.). Răspunsurile la întrebările factuale pot fi judecate drept adevărate sau false, deoarece se referă la o situație obiectivă, ce poate fi verificată;

- **filtru** – delimitează în general între două categorii de respondenți, cărora le adresează seturi diferite de întrebări, generând „bifurcări” în succesiunea întrebărilor (de exemplu, se delimitează respondenții dispunși să meargă la urne cu ocazia alegerilor, de respondenții care nu doresc să participe la vot, fiecare categorie în parte urmând să primească un set diferit de întrebări);

- **de verificare** – au rolul de a verifica acuratețea răspunsurilor la alte întrebări. Întrebările de cunoștințe pot juca rolul de întrebări de control, prin care se verifică comportamentul autodeclarat al respondenților.

➤ Din punct de vedere al formei răspunsului, întrebările dintr-un chestionar pot fi:

- **Întrebări deschise** – permit respondentului să își exprime cu propriile cuvinte opinia despre tema abordată

Vă rugăm să menționați ce competențe trebuie să aibă un funcționar public?

- **Întrebări închise** – oferă variante de răspuns prefabricate și exhaustive, care încearcă să acopere toată paleta de răspunsuri posibilele așteptate din partea respondenților

Cum apreciați promptitudinea funcționarilor din acest serviciu?

1. Foarte slabă 2. Slabă 3. Medie 4. Bună 5. Foarte bună

• **Întrebări mixte sau semideschise sau semiînchise**

Care este religia dvs.? (Ortodoxă, Romano-catolică, Protestantă, Neo-protestantă, Greco-catolică, Alta _____, Ateu, Nu știu, Nu răspund)

Reguli privind formularea întrebărilor într-un chestionar (Șandor, 2011, pp. 118-119; Robbins în Yang și Miller, 2007, pp. 258-259)

- Limbaj accesibil, facil de înțeles pentru toți respondenții;
- Întrebări clare („Care este părerea ta despre situația din țară?” este o întrebare mult prea vagă, întrucât nu se specifică dacă este vorba de situația economică, socială, politică etc.);
- Întrebări scurte;
- Evitarea negațiilor, a dublei negații („nu credeți că...”, „nu credeți că nu...”);
- Formularea neutră a întrebărilor, care nu permite să transpară părerea cercetătorului sau să denigreze imaginea cuiva (întrebarea „Considerați că poliția a eșuat în reducerea criminalității din oraș?” poate și înlocuită cu „Considerați că poliția a contribuit la controlul criminalității din oraș?”);
- Întrebări formulate astfel încât să fie minimizat efectul dezirabilității sociale („Ați copiat vreodată la un examen?”);
- Evitarea întrebărilor duble („Cât de corecți și eficienți sunt funcționarii din instituția X?”);
- Ipotezele nu se testează printr-o întrebare („Credeți că o mai bună pregătire a funcționarilor din administrația publică va duce la o funcționare mare bună a instituțiilor publice?”).

7. *Pre-teste și studii pilot*

Pre-testele sunt testări inițiale asupra uneia sau mai multor componente ale unui sondaj de opinie, care ajută la descoperirea unor probleme mai puțin evidente, înainte de administrarea propriu-zisă.

Cele mai comune probleme pot fi depistate în faza de pretestare se referă la:

- detectarea întrebărilor ambigue, care pot fi astfel revizuite sau chiar eliminate;
- luarea unei decizii cu privire la modul de administrare a chestionarului final (auto-administrat, trimis prin e-mail/poștă, administrat prin intermediul unui operator);
- identificarea problemelor legate de colectarea datelor, spre exemplu, datele lipsă cu privire la o variabilă indică omiterea includerii de întrebări pentru acea variabilă.

Un studiu pilot poate fi privit ca un chestionar în miniatură și presupune testarea întregului instrument de cercetare, într-o versiune cât mai aproape de cea finală. De regulă în cadrul studiului pilot se urmăresc trei obiective majore:

- stabilirea formatului întrebărilor;
- stabilirea dimensiunilor chestionarului (număr de întrebări);
- stabilirea modului în care procesul de colectare a datelor poate fi eficientizat, fără a aduce atingere aspectelor etice.

Prin intermediul studiilor pilot se pot aduce modificări necesare și oportune variantei finale a chestionarului. Deși costisitoare atât în ceea ce privește resursele financiare, cât și

factorul timp, eliminarea acestora din plan poate fi riscantă, în special pentru proiectele de cercetare de mare anvergură.

Colectarea datelor prin intermediul chestionarului

Dezvoltarea tehnologiei informației a produs schimbări semnificative și în ceea ce privește metodele de colectarea a datelor. Până în anii '70, majoritatea anchetelor se derulau față în față sau prin intermediul chestionarelor expediate prin poștă. Ulterior, pe măsura creșterii numărului de abonați ai serviciului de telefonie s-au extins anchetele telefonice, iar în prezent asistăm, fără niciun dubiu, la o dominație clară a chestionarelor administrate online.

Fiecare tehnică de sondare în parte prezintă avantaje și dezavantaje, iar alegerea uneia în detrimentul celeilalte depinde de fondurile disponibile, timp alocat, adecvarea tehnicii în raport cu întrebarea de cercetare principală.

Tipuri de tehnici de sondare

➤ **Tehnica față în față** – se mai numește sondaj prin interviu și presupune interacțiunea dintre respondent și operator, care citește întrebările, oferă clarificări/explicații suplimentare și notează răspunsurile.

Avantajele tehnicii față în față:

- Este tehnica care garantează cea mai bună rată de răspuns, deoarece este mai dificil să refuzi pe cineva în persoană;
- Calitatea răspunsurilor este mai mare deoarece operatorul poate oferi explicații suplimentare, iar gradul de sinceritate al răspunsurilor este mai mare;
- Numărul de întrebări adresate poate fi mai mare decât în cazul altor tehnici.

Dezavantajele tehnicii față în față:

- Implică costuri foarte mari ocazionate de remunerarea operatorilor și costurile de transport;
- Durata de colectare a datelor prin această metodă este mare;
- Operatorii trebuie instruiți (uneori interacțiunea operator-respondent poate distorsiona rezultatele);
- Nu se pretează a fi utilizată în cazul anchetelor care vizează subiecte sensibile, situație în care se recomandă utilizarea tehnicilor care nu presupun contactul direct operator-respondent.

➤ **Sondajul prin poștă** – chestionarul este expediat respondenților prin poștă și returnat cercetătorului în același mod. Chestionarul este însoțit de o scrisoare explicativă și un plic timbrat autoadresat și uneori chiar și stimulente (bancnote sau vouchere).

Avantajele sondajului prin poștă:

- Costurile sunt mult mai mici decât în cazul tehnicii față în față;
- Nu mai există erori datorate operatorilor;
- Numărul de întrebări adresate poate fi mult mai mare față de alte tehnici.

Dezavantajele sondajului prin poștă:

- Durata cea mai mare – presupune expedierea prin poștă și așteptarea răspunsurilor;
- Rată mică de răspuns.

➤ **Sondajul telefonic** – presupune administrarea chestionarului prin intermediul unei convorbiri telefonice.

Avantajele sondajului telefonic:

- Respondenții pot fi mai ușor contactați;
- Costuri și durată mai mică decât în cazul tehnicii față în față.

Dezavantajele sondajului telefonic

- Selectarea cazurilor este mai dificilă, întrucât uneori nu putem avea acces la numerele de telefon ale respondenților;
- Operatorii trebuie instruiți (uneori interacțiunea operator-respondent poate distorsiona rezultatele).

➤ **Chestionarul auto-administrat** – chestionarele sunt distribuite subiecților și colectate ulterior (spre exemplu, chestionarele sunt administrate în cadrul unei conferințe/curs/workshop/la locul de muncă etc.). Această tehnică este utilă atunci când nu se cunosc date de contact ale populației țintă (adrese de e-mail, numele de telefon, adrese de corespondență), dar se cunoaște locul unde pot fi găsite persoanele respective.

Avantajele chestionarelor auto-administrate:

- Costuri reduse;
- Timp de răspuns diminuat;
- Comoditate pentru respondent, întrucât respondentul completează chestionarul atunci când dispune de timpul necesar.

Dezavantajele chestionarelor auto-administrate:

- Calitatea răspunsurilor;
- Presupun sprijinul din partea unei persoane din interiorul organizației (organizatorul conferinței, profesorul, departamentul de resurse umane), ceea ce poate naște teama că răspunsurile pot ajunge la superiorul ierarhic.

➤ **Chestionarul administrat online** – poate fi trimis pe email sau postat pe un website

Avantajele chestionarelor administrate online:

- Datele sunt introduse automat într-o bază de date, iar cu ajutorul softurilor specializate pot fi realizate rapid o serie de prelucrări
- Costuri reduse;
- Rapiditate;
- Ușurința în trimiterea de solicitări ulterioare de completare.

Dezavantajele chestionarelor administrate online:

- Nu toată populația are acces la internet sau nivelul de expertiză pentru a accesa chestionarul;
- Selectarea cazurilor este dificilă.

Rata de răspuns apare ca raport între numărul de respondenți și numărul total de cazuri din eșantion și este un indicator al validității cercetării. Dintre tehnicile mai sus amintite cea mai bună rată de răspuns revine sondajului față în față, urmat de sondajul telefonic, chestionarele auto-administrate, chestionarele trimise prin poștă și cele online.

Printre *factorii care influențează rata de răspuns* a unui chestionar se numără în primul rând lungimea acestuia, exprimată atât sub forma numărului de întrebări, cât mai ales prin timpul necesar completării acestuia. Un chestionar a cărui completare durează mai mult de 20 de minute este considerat a fi prea lung, prin urmare rata de răspuns descrește proportional cu timpul necesar parcurgerii acestuia. De asemenea, rata de răspuns este influențată de populația studiată, natura și importanța problemei studiate.

În practică se folosesc mai multe metode pentru a stimula rata de răspuns, dintre care pot fi menționate:

- Designul chestionarului să fie adecvat tehnicilor folosite, sub aspectele dimensiuni, claritate și concizie, ușurință în completare;
- Alegerea unei perioade optime pentru administrarea chestionarului (de evitat perioada sărbătorilor sau a concediilor);
- Contactarea în avans a respondenților, cu scopul de a-i informa asupra cercetării ce urmează a fi derulată și implicit de a le capta bunăvoința, însoțită de mențiunea că rezultatele agregate ale cercetării vor fi aduse la cunoștința acestora;
- Trimiterea de mesaje ulterioare prin care se reiterează solicitarea de completare a chestionarului;
- Oferirea de stimulente (loterii la care se pot câștiga bani și obiecte, vouchere etc.).

Deși în literatura de specialitate nu există o rată de răspuns unanim recomandată, unii autori, precum Babbie (1998) consideră că o rată de răspuns acceptabilă este de 50%. În cercetările din sfera administrației publice nu există un consens asupra ceea ce reprezintă o rată de răspuns minimă, mai ales că oficialii din administrația publică sunt persoane foarte ocupate, care primesc multe solicitări de a participa la sondaje de opinie, adresate atât de reprezentanți ai mediului academic, cât și de ONG-uri, alte instituții sau autorități publice.

Unii autori consideră că rata de răspuns nu este o problemă majoră a sondajelor, recomandând să se investească resurse în special pentru îmbunătățirea designului cercetării decât pentru creșterea ratei de răspuns. O dovadă clară în acest sens este furnizată de Visser (1996), care comparând rezultatele unor sondaje de opinie, ce vreme de 15 ani au urmărit să previzioneze rezultatele alegerilor din statul Ohio, ajunge la concluzia că sondajele trimise pe e-mail, având o rată de răspuns de numai 20% au reușit să prefigureze mai fidel realitatea votului, față de sondajele telefonice cu o rata de răspuns de 60%.

În concluzie, alegerea între metodele de cercetare calitative și cele cantitative depinde în mare măsură de fenomenele investigate și de teoria de la care se revendică studiul, la care se pot adăuga și alte aspecte, precum accesibilitatea metodelor și tehnicilor, resursele financiare, timpul avut la dispoziție, profunzimea concluziilor (Chelcea, 2007, p. 71).

Pfiffner, primul autor al unei cărți de metode de cercetare în administrația publică, *Research Methods in Public Administration*, publicată în 1940, aprecia că „Cercetarea cantitativă de bună calitate trebuie să se bazeze pe cercetare calitativă de bună calitate” (Yang și Miller, 2007, p. 161).

În mod similar, Chelcea (2007, p.71) recomandă *triangulație* în cercetările sociale, adică „aplicarea convergentă a cât mai multor modalități de investigare, care corelate să conducă la aflarea adevărului”.

Subiecte de dezbatere, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals:

1. Dați 2 exemple de date secundare pe care le puteți folosi într-o proiect pe care îl elaborați la facultate.
2. Menționați 2 avantaje și 2 dezavantaje ale metodei de cercetare Analiza documentelor.
3. Dați exemplul de o metodă de cercetare indirectă și argumentați răspunsul.
4. Intenționați să cercetați particularitățile procesului de educație online din mediul universitar. Pentru ce metode și tehnici de cercetare ați opta și de ce.
5. Realizați o grilă de observație pentru studierea modului în care se desfășoară un program de training destinat funcționarilor din administrația publică. În conținutul grilei de observație vor fi incluse următoarele aspecte:
 - stabilirea locului/locurilor în care urmează să se realizeze observația;
 - stabilirea duratei și a perioadei de timp în care se realizează observația;
 - stabilirea comportamentelor de interes și a modului de înregistrare a lor;
 - construirea unui sistem de clasificare explicită, exhaustivă și mutual exclusivă a comportamentelor.
6. Realizați un chestionar prin care doriți să studiați așteptările absolvenților de liceu de la facultate. În realizarea chestionarului trebuie să aveți: cel puțin o variabilă nominală, o variabilă ordinală și o variabilă de raport; cel puțin o întrebare filtru, o întrebare de control, o întrebare matrice, o întrebare cu răspuns multiplu și o întrebare deschisă.
7. Realizați o cercetare despre calitatea serviciilor furnizate de Biroul de Relații cu Publicul dintr-o instituție publică. Ce metodă de cercetare considerați a fi mai adecvată și argumentați alegerea
8. Realizați un sondaj de opinie bazat pe chestionar. Ce tehnica de cercetare veți folosi având în vedere că nu dispuneți de resurse de timp și resurse financiare generoase.
9. Într-un interviu semi-structurat ghidul de interviu este important deoarece...?
 - a. Dacă sunt urmate produc date fidele și comparabile;
 - b. Arată că suntem buni interviuatori;
 - c. Produc date cantitative;
 - d. Stimulează discuțiile libere;
 - e. Nicio variantă nu este corectă.
10. Printre particularitățile focus-grupurilor se regăsesc:
 - a. Se poate intervieva un număr foarte mare de subiecți;
 - b. Sunt folosite cel mai adesea pentru a testa percepțiile asupra unor noi produse;
 - c. Se desfășoară cel mai adesea în mediul natural al subiecților;
 - d. Selecția participanților este aleatorie.

11. Într-un ghid de interviu semi-structurat este inclusă întrebarea: „Cât de bun crezi că este cursul X”? Ce părere aveți despre întrebare? Argumentați.

.....
.....
.....

12. Ce variantă de răspuns completează corect locurile libere din următorul enunț?

„Într-unfolosim.....”

- a. interviu, chestionar;
- b. sondaj de opinie, ghidul de observație;
- c. interviu, eșantionarea;
- d. sondaj de opinie, chestionarul.

13. Care dintre următoarele principii NU se aplică atunci când construim un chestionar?

- a. Întrebări neutre;
- b. Echilibru între numărul de întrebări închise versus deschise;
- c. Evitarea negațiilor;
- d. Evitarea folosirii mai multor întrebări pentru a măsura un singur concept;
- e. Evitarea întrebărilor duble.

14. Întrebarea de mai jos, dintr-un chestionar, conține erori de concepție? Justificați!

„În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: Studenții trebuie să învețe pe parcursul semestrului și să predea la timp temele de la seminar:

- Total de acord;
- De acord;
- Dezacord;
- Dezacord total”.

.....
.....
.....

15. Într-un chestionar avem întrebarea „Cum apreciați calitatea serviciilor administrative din primăria X?”

- Foarte bun[]
- Bun[]
- Perfect**bilă**;
- Slab[]
- Foarte difici’.

Cum vi se pare această întrebare? Argumentați!

.....
.....
.....

16. Metoda observației sistematice se bazează pe instrumentul grilă de observație. (Adevărat/Fals)
17. Interviuul de grup are ca și caracteristică faptul că grupul care participă este unul natural. (Adevărat/Fals)
18. Citiți articolul scris de Octavian Moldovan, intitulat „Activitățile academice extracurriculare, performanțele școlare și angajabilitatea masteranzilor”, apărut în 2013 la Revista Transilvană de Științe Administrative și răspundeți la următoarele întrebări:
- Care sunt metodele de cercetare folosite în acest articol?
 - Cum este operaționalizat conceptul „activități academice extracurriculare”?
 - Ce fel de date se colectează într-un chestionar prin intermediul întrebărilor închise? Dar prin intermediul întrebărilor deschise?
 - Prin ce tehnici a fost aplicat chestionarul?
 - Dați exemple de variabile nominale, ordinale, de tip interval și de tip raport care apar în întrebările din chestionar.
 - Ce fel de întrebare este întrebarea V din chestionar? Dar întrebarea VI? Dar întrebarea X? Dar întrebarea III? Dar întrebarea II?
19. Metoda comparației este o metodă calitativă, care poate fi abordată și de o manieră cantitativă. (Adevărat/Fals)
20. Într-un chestionar avem întrebarea „Pe o scară de la 1 la 5 (unde 1 înseamnă „minim” și 5 corespunde lui „maxim”) ce aspecte vă motivează la locul de muncă”?
- salariul;
 - stabilitatea locului de muncă;
 - programul de lucru;
 - relația cu colegii de muncă;
 - alte aspecte:
- Selectați varianta care descrie tipul acestei întrebări:
- întrebare mixtă, cu răspuns multiplu;
 - întrebare matrice și închisă;
 - întrebare mixtă, matrice, cu răspuns multiplu;
 - întrebare cu răspuns multiplu și închisă.

CAPITOLUL 4

Metodologia elaborării unei lucrări de cercetare științifică

4.1 Etapele principale de lucru în vederea elaborării unei lucrări de cercetare

Lucrările de cercetare pe care le pot realiza studenții se împart în mai multe categorii: referat, eseu, recenzie, articole sau prezentări la conferințe studențești, lucrare de licență, lucrare de disertație, teză de doctorat.

Indiferent de categorie, în vederea elaborării unei lucrări de cercetare se parcurg mai multe etape sintetizate în figura 4.1.

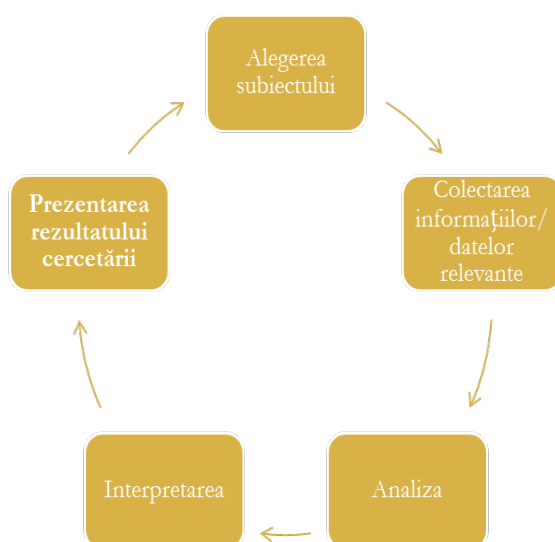

Figura 4.1 Etapele principale de lucru în vederea elaborării unei lucrări de cercetare

Alegerea subiectului este primul pas în inițierea unei cercetări, prin urmare importanța sa este esențială pentru derularea celorlalte etape. În procesul de alegere a subiectului este important ca acesta să fie bine delimitat și să prezinte relevanță. Uneori, tendința studenților este de a alege subiecte mult prea vaste, generoase, care nu pot fi tratate de o manieră exhaustivă sau care nu prezintă relevanță, în termeni de actualitate.

Deseori, în special atunci când se realizează lucrări de cercetare indicate de către cadrele didactice, alegerea subiectului nu mai constituie o problemă, ci mai degrabă interpretarea cerinței temei de cercetare reprezintă adevărata provocare. Spre exemplu, cerința unui referat: „Comparați trei state unitare din Uniunea Europeană” ar trebui abordată de următoare manieră:

- Identificarea cuvântului care marchează cerința principală
- Identificarea cuvintelor-cheie din titlu
- Transformarea titlului în întrebări:
 - Ce este un stat unitar?
 - Prin ce elemente se caracterizează un stat unitar?
 - Care sunt statele unitare din UE?
 - Ce asemănări există între cele trei state unitare alese?

- Ce deosebiri există între cele trei state unitare alese?
- Cum pot fi grupate (pe ce criterii) asemănările și deosebirile?

Etapa 2 - Colectarea informațiilor sau a datelor relevante, etapa 3 - Analiza datelor și etapa 4 - Interpretarea datelor au fost prezentate pe larg în subcapitolul 2.2.

4.2 Structura unei lucrări de cercetare

Lucrările de cercetare prezintă o serie de elemente de structură specifice. În figura 4.2 este redată structura generică a unei lucrări de cercetare, cu mențiunea că unele elemente sunt opționale în funcție de categoria lucrării. Spre exemplu, cuvintele-cheie („keywords”) se vor regăsi în mod obligatoriu în structura unui articol de cercetare, dar nu și în structura unui referat sau eseu. Lista figurilor/tabelelor/graficelor se vor regăsi doar în acele lucrări care prezintă un număr semnificativ de astfel de reprezentări grafice.

Titlul este primul contact al cititorului cu lucrarea, prin urmare este elementul ce contribuie esențial la formarea primei impresii.

În literatura de specialitate se regăsesc o serie de recomandări privind formularea acestuia, dintre care am selectat doar câteva, pe care le-am considerat mai importante (Chelcea, 2003, pp. 58-71):

- titlul trebuie să fie simplu, sugestiv, concis, atractiv;
- titlul trebuie să fie cât mai reprezentativ pentru tema abordată în lucrare;
- titlul trebuie să conțină termenii cheie care servesc la indexarea lucrării;
- titlul poate avea mai multe forme (elipsă - suprimarea verbului, hiperbat - schimbarea ordinii sintagmelor în fraze, întrebare, metaforă, titlu însoțit de subtitlu etc.) ;
- titlul nu ar trebui să depășească 12 cuvinte.

Exemple de titluri:

- *Public-Private Partnerships: Silver Bullet or Poison Pill for Transition Economies*
- *O constituție pentru Europa? Câteva opțiuni dificile*
- *Transparența decizională în administrația publică locală. Studiu de caz: Primăria orașului Craiova*

Prima parte	Partea de mijloc	Partea finală
<ul style="list-style-type: none"> • Pagina de titlu • Cuprins • Lista figurilor/tabelelor/graficelor (opțional) • Lista abrevierilor (opțional) • Rezumat/ Abstract (opțional) • Cuvinte-cheie (opțional) • Motivația temei (opțional) 	<ul style="list-style-type: none"> • Introducere • Literatura consultată • Metodologie • Analiza datelor • Interpretarea rezultatelor • Concluzii 	<ul style="list-style-type: none"> • Referințe/ Bibliografie • Anexe (opțional)

Figura 4.2 Structura generică a unei lucrări de cercetare

Cuprinsul lucrării

- Reflectă structura lucrării, divizată pe părți și/sau capitole și/sau subcapitole, însoțită de indicarea numărului paginii corespunzătoare;
- Dacă secțiunile/ capitolele au autori diferiți aceștia se vor menționa și în cuprins.

Lista figurilor/tabelelor (opțional)

- Figurile, graficele, tabelele dintr-o lucrare științifică trebuie să aibă titlu, număr și sursă;
- Aceste liste se alcătuiesc numai dacă lucrarea conține un număr semnificativ de figuri și tabele.

Lista abrevierilor (opțional)

- Conține toate abrevierile/ acronimele utilizate în cadrul lucrării, ordonate alfabetic, cu indicarea formei abreviate, urmată de precizarea formei neabreviate.

Rezumatul (opțional)

- Se utilizează de regulă pentru articole sau lucrări de cercetare prezentate în cadrul unor conferințe;
- Concis, dar cuprinzător;
- Face referire la problema/tema investigată, metodologia utilizată, datele obținute, concluzii și implicațiile cele mai relevante;
- Utilitate: orientează mai ușor cititorul, servește la indexarea lucrării;
- De regulă se redactează la finalizarea lucrării.

Cuvinte-cheie (opțional)

- Se regăsesc în special în cazul articolelor de cercetare;
- Includ de regulă maxim 5 termeni cheie;
- Servesc la orientarea cititorului și indexarea lucrării.

Motivația temei (opțional)

- Prezintă care au fost principalele motive care l-au determinat pe autor să aleagă tema și de ce tema este relevantă. Uneori poate include și referiri la entitățile care au sprijinit cercetătorul în demersul de cercetare;
- Uneori motivația efectuării cercetării se regăsește în introducerea lucrării.

Introducerea

- Oferă informații esențiale despre subiectul cercetării (problema cercetată/tema investigată) și relevanța acestuia;
- Punctează aspectele particulare care vor fi cercetate în lucrare (direcțiile/obiectivele de cercetare);
- Evidențiază contribuția personală (elementele de originalitate) a autorului la tema cercetată;
- Prezintă pe scurt metoda prin care este cercetată tema aleasă;
- Prezintă succint structura lucrării;
- (Poate include și motivarea alegerii temei).

Potrivit lui Chelcea (2007, p. 640) într-o introducere bună trebuie să se regăsească răspunsurile la următoarele întrebări:

- „Care este problema studiată?”
- „Care sunt ipotezele referitoare la această problemă?”
- „Ce implicații teoretice are studiul realizat și cum va influența el cunoașterea în domeniu?”
- „Care sunt enunțurile testate și cum au fost derivate concluziile?”

Literatura consultată

- Se mai numește studiul bibliografic/stadiul actual al cunoașterii/ partea teoretică a lucrării (*literature review, state of the art*)
- Exprimă măsura documentării
- Presupune o selecție echilibrată a contribuțiilor (consacrat versus obscur, literatură științifică versus literatură empirică, literatură recentă/modernă versus literatură clasică)
- „*Înainte de a descrie contribuția noastră personală asupra temei studiate – ne atrage atenția Santiago Ramón și Cajal – trebuie să se descrie pe scurt istoricul chestiunii, fie pentru a semnală punctul de plecare, fie pentru a da tributul de dreptate cuvenit cercetătorilor care ne-au precedat, netezind calea cercetărilor noastre (1897/1967, 144). [...] Dacă din dragoste pentru concizie sau chiar din cauza lenei tânărul investigator tinde să omită date sau omite să citeze pe alții, să nu uite că și ceilalți îl vor răsplăti cu aceeași monedă, trecând în mod intenționat sub tăcere lucrările sale*“ (citați de Chelcea 2003, p.74)
- O înțelegere superioară a domeniului studiat;
- Realizează stadiul actual al cunoașterii în domeniu (teoriile existente, rezultatele obținute, limitele cercetărilor efectuate);
- Demonstrează că autorul cercetării cunoaște foarte bine tema investigată;
- Evidențiază principalele teorii, metode și instrumente de cercetare în domeniu.

Hart (citad de Chelcea 2003, pp. 74-75) subliniază elementele ce trebuie avute în vedere atunci când realizăm trecerea în revistă a literaturii folosite pentru documentare:

- Identificarea și discutarea celor mai relevante studii în raport cu tema aleasă;
- Folosirea cu preponderență a materiale de actualitate;
- Atenție deosebită acordată detaliilor (de exemplu, transcrierea numelor proprii);
- Abordare reflexivă, bazată pe examinarea și clarificarea *bias*-urilor;
- Evaluarea critică a materialele consultate și prezentarea modului în care acestea au fost analizate;
- Folosirea citatelor și exemplelor pentru a justifica evaluările și analizele făcute;
- Abordare analitică, evaluativă și critică față de literatura consultată;
- Prezentarea clară, coerentă, sistematică a literaturii consultate.

Chris Hart (citad de Chelcea 2003, p. 75) punctează, de asemenea, ce ar trebui să evităm atunci când facem trecerea în revistă a literaturii consultate:

- Omiterea folosirii unor lucrările clasice sau consacrate în domeniu;

- Discutarea unor lucrări care nu mai sunt de actualitate;
- Scrierea incorectă a numelor autorilor sau erori în datele bibliografice;
- Folosirea termenilor afectogeni sau a unor concepte care nu au fost definite în lucrare;
- Folosirea jargonului sau a limbajului discriminatoriu pentru a justifica puncte de vedere limitate;
- Inventarierea unor idei fără a le comenta;
- Acceptarea oricăror puncte de vedere ce se regăsesc în literatura consultată;
- Prezentarea descriptivă a conținutului unor lucrări citite, fără a le evalua (redactare descriptivă versus redactare critică);
- Prezentarea unor informații neverificate, inexacte, pentru care nu avem dovezi clare, concrete.

Metodologia – presupune:

- Precizarea scopului și/sau a obiectivelor de cercetare;
- Formularea **ipotezelor de cercetare** și/sau a **întrebărilor de cercetare**
- Alegerea și prezentarea metodelor și instrumentelor de cercetare, respectiv pregătirea logistică a cercetării; selectarea eșantionului, alegerea tehnicilor, tehnologiilor și metodelor de cercetare; explicarea acestora și modul în care ajută la realizarea obiectivelor de cercetare, descrierea procesului de cercetare;
- **Justificarea alegerilor** făcute în ceea ce privește instrumentele și tehnicile de cercetare folosite.

În ceea ce privește **scopul cercetării**, acesta reflectă motivul central pentru care un autor decide să se angajeze într-un demers de cercetare, deci scopul este doar unul și are un caracter mai general.

Exemplu:

Studiul are ca scop explorarea și identificarea percepțiilor studenților Erasmus din ASE asupra mobilităților realizate de către aceștia în Danemarca, pentru a putea crește gradul de conștientizare în rândul tuturor studenților a ceea ce presupune participarea la un astfel de program, precum și beneficiile acestuia.

Obiectivele de cercetare sunt derivate din scop și îmbracă forma unei detalieri suplimentare a scopului. De regulă, se formulează 3-4 obiective, utilizându-se jargonul științific (exemplu: a examina, a analiza, a explora, a valida, a evalua, a identifica, a măsura etc.). Spre deosebire de întrebările de cercetare, scopul și obiectivele cercetării nu sunt interogații, ci afirmații, formulate de tip „SMART”: specifice, măsurabile, tangibile, realiste și bine delimitate în timp.

Exemple:

Obiectivul general al cercetării este reprezentat de identificarea oportunităților și beneficiilor participării la un program de mobilitate precum Erasmus, mai ales din perspectiva competențelor interculturale dobândite. În contextul societății actuale în care competențele

interculturale joacă un rol decisiv, este important ca studenții să conștientizeze că este favorabilă valorificarea acelor caracteristici cerute de lumea globalizată în care trăim.

Obiective specifice:

- ✓ *Cunoașterea principalelor motive ce îi determină pe studenți să ia parte la o mobilitate studențească.*
- ✓ *Identificarea acelor aspecte de natură educațională pe care studenții le-au remarcat și de care au fost impresionați în țara gazdă.*
- ✓ *Reprezentarea așteptărilor și a obiectivelor inițiale ale studenților pentru perioada de mobilitate.*
- ✓ *Sublinierea măsurii în care schimbul Erasmus a produs o schimbare în viața studenților și a principalilor factori ce au determinat acest lucru, dacă este cazul.*
- ✓ *Identificarea gradului în care studenții consideră că mobilitatea a creat un cadru favorabil de dezvoltare a competențelor interculturale personale.*
- ✓ *Cunoașterea măsurii în care așteptările și obiectivele inițiale ale studenților au fost atinse.*

Întrebările și ipotezele de cercetare reflectă ceea ce cercetătorul se așteaptă să descopere pentru a umple „golul” (breșă/lacuna) în cunoaștere și/sau pentru a găsi o soluție la problema studiată (Grigoraș, n.d.). În științele sociale, întrebarea de cercetare este o întrebare despre lumea social, pentru care cercetătorul încearcă să obțină un răspuns prin analiza datelor empirice (Grigoraș, n.d., curs 5, p. 2). O întrebare de cercetare bună trebuie să fie relevantă din punct de vedere științific, fezabilă pentru a fi cercetată (din punct de vedere al factorului timp, resurse financiar, resurse umane, considerente etice etc.), să prezinte interes atât pentru autor, cât și pentru comunitatea științifică în general (Grigoraș, n.d., curs 5, pp. 2-6).

Ipoteza de cercetare apare ca un răspuns la întrebarea sau problema de cercetare, privind relația dintre variabile sau conceptualizarea/ explicarea realității studiate. Ipotezele se folosesc în cazul cercetărilor cantitative, deoarece este nevoie de un număr mare de cazuri pentru a testa o ipoteză. Mai multe informații privind formularea ipotezelor de lucru se regăsesc în subcapitolul 1.2 Noțiuni de bază ale cercetării științifice – paradigme, teorii, ipoteze, variabile.

Analiza datelor

- Analiza datelor reprezintă de regulă partea cea mai consistentă a unei teme de cercetare;
- Presupune prezentarea datelor și a metodelor utilizate pentru prelucrarea lor (sub formă de tabele, grafice, figuri etc.).

Interpretarea rezultatelor

- Constă în discutarea datelor din punct de vedere teoretic.

Concluziile

- Sunt menite să reamintească cititorului principalele aspecte tratate/discutate;
- Trebuie să fie clare, edificatoare, concise, coerente;

- Oferă un răspuns la problema supusă spre cercetare în introducere;
- Aplicativitatea rezultatelor cercetării;
- Limitele cercetării;
- Direcții viitoare de cercetare.

Referințe/Bibliografie

- Se plasează la sfârșitul lucrării și se ordonează alfabetic în funcție de numele de familie al primului autor;
- Referințele se pot grupa pe categorii de surse: literatură teoretică, literatură empirică, izvoare, legislație, website-uri etc.

Anexe (opțional)

- Se numerotează (Anexa 1, Anexa 2 etc.);
- Se atașează la finalul lucrării în funcție de ordinea trimiterilor din text la anexe;
- Pot fi reprezentate de grafice, figuri, tabele, scheme, fișe de interviu, chestionare, rezultatele unor teste statistice etc., care ar încălca lucrarea cu prea multe aspecte de ordin tehnic.

4.3 Prezentarea lucrărilor de cercetare

Cea din urmă etapă de lucru în vederea elaborării unei lucrări de cercetare, etapa 5 - *Prezentarea rezultatului cercetării*, este cea care trebuie să livreze de o manieră clară, concisă, atractivă rezultatele eforturilor depuse în etapele anterioare. În acest subcapitol se va pune accent pe prezentarea orală a lucrărilor de cercetare, dat fiind faptul că de multe ori studenții întâmpină dificultăți atunci când sunt puși în situația de a comunica verbal rezultatele studiilor lor, mai ales când acest lucru presupune reflectarea conținutului unei lucrări de anvergură într-o expunere de 10-15 minute.

Subcapitolul este conceput ca un set de recomandări culese de la specialiști în domeniu, atât teoreticieni, cât și practicieni (Chelcea, 2007, Chelcea, 2003, ELS Bradford University, Gillett *et al.*, 2009, Șandor, 2011).

Primul pas atunci când se dorește realizarea unei prezentări orale este să se răspundă la trei întrebări esențiale (ELS, Presentations, p. 2):

- Care este **scopul** prezentării?
- Care este **publicul-țintă**?
- Care este **timpul** alocat prezentării?

În funcție de răspunsul la aceste întrebări se va decide conținutul ideatic al prezentării, structura acesteia, gradul de detaliere, informațiile ce merită să fie accentuate/trecute în revistă/omise, gradul de tehnicitate al informațiilor incluse, terminologia etc.

Specialiștii (ELS, Presentations, p. 3) consideră că o prezentare reușită este:

- Pregătită în prealabil;
- Are o structură clară (partea de introducere, conținutul propriu-zis, partea finală);
- Este relevantă în raport cu nevoile și interesele publicului;

- Este concisă (atingerea punctelor/ideilor se realizează de o manieră rapidă și concisă)

Într-o prezentare de grup, primul vorbitor va (ELS, Presentations, p. 3):

- Începe prin a se prezenta pe sine și apoi pe ceilalți membri ai grupului;
- Preciza principalele obiective ale prezentării;
- Preciza publicului modul de gestiune al întrebărilor (pe parcursul prezentării sau la finalul acesteia).

Vorbitorii trebuie să (ELS, Presentations, p. 3):

- Aibă o ținută impecabilă;
- Să folosească un limbaj adecvat cunoștințelor și nivelului de înțelegere al publicului;
- Vorbească clar și cu entuziasm;
- Să pară încrezători în forțele proprii;
- Să privească publicul în ochi, să zâmbescă, să stabilească un contact vizual puternic;
- Să evite prezentarea detaliilor inutile.

De regulă, prezentarea informațiilor se poate realiza folosind una mai multe din următoarele modalități:

- Prezentare liberă, fără a se apela la instrumente suport;
- Flip-chart/tabla clasică;
- Celite (retroproiector);
- Prezentare Power-Point (videoproiector).

Indiferent de modalitatea aleasă este important ca în prezentarea informațiilor să se țină cont de următoarele recomandări (Brătianu *et al.*, 2015, pp. 107-110; ELS, Presentations, p. 4):

- Limbajul clar și simplu;
- Prezentarea ideilor într-o secvență clară;
- Evitarea aglomerării slide-urile cu detalii (se consideră că 4-5 idei dezvoltate în maxim 8-10 rânduri pe fiecare slide sunt suficiente);
- Fiecare slide ar trebui să aibe un titlu;
- Utilizarea cu încredere a desenelor, schemelor, figurilor, pozelor, înregistrări video/ audio etc. acolo unde este cazul – slide-urile cu mult text scad din atractivitatea prezentării, iar o imagine poate înlocui cu succes pasaje de text importante;
- Folosirea unei dimensiuni a caracterelor lizibilă pentru audiență;
- Apelarea la marcatori sau numerotare în locul unor pasaje mari de text sau propoziții;
- Atenție la contrastul dintre fundal și scris atunci când se aleg fondurile de culoare;
- Nu trebuie ignorată importanța conținutului în favoarea design-ului slide-urilor.

Reușita unei prezentări orale a unei lucrări de cercetare depinde în mare măsură și de capacitatea studentului de a depăși starea de anxietate. Există mai multe strategii în acest sens, dintre care amintim (Brătianu, 2015, pp. 112-114; ELS, Presentations, pp. 8-10):

- Pregătirea din timp a prezentării – presupune un bun management al timpului, astfel încât studentul să aloce timp suficient elaborării, verificării și revizuirii prezentării;
- Testarea prezentării prin exersarea acesteia în avans – este utilă în special pentru a verifica încadrarea în timpul alocat;

- Obținerea în avans a unui feedback din partea unor terțe persoane, care să noteze observații cu privire la claritatea și coerența expunerii, limbaj verbal și nonverbal (mimică, gestică, ritmul și tonalitatea vocii, privire, ținuta corpului etc.).

În concluzie, prezentarea orală a rezultatelor lucrărilor de cercetare este o etapă importantă, în special dacă ne referim la lucrări de importanță majoră, precum lucrarea de licență,⁶ dizertație sau teza de doctorat. Ea îi ajută pe studenți să își dezvolte abilitățile de comunicare, abilitățile de lucru în echipă, capacitatea de sinteză, pregătindu-se în acest mod pentru o carieră profesională.

Subiecte de dezbatere, exerciții, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals:

1. Dați exemplul de o lucrare de cercetare pe care o aveți/ ați avut-o de elaborat la o disciplină din anul I. Concepeți un titlu atractiv pentru aceasta, ținând cont de recomandările privind formularea acestuia.
2. Ce reguli ați respecta dacă ați avea de elaborat o prezentare PPT pentru lucrarea de cercetare de mai sus.
3. Pentru care dintre următoarele variante de titluri ați opta? Argumentați!
 - „Construcția europeană”;
 - „Procesul de construcție europeană în anii `50 și `60”;
 - „Construcția europeană: de la Europa celor 6 la Europa celor 28” ;
 - „De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană” ;
 - „Construcția Europei Unite în deceniul 1991-2000”.
4. Ordonăți următoarele etape în elaborarea unei lucrări de cercetare în ordinea corectă:
 - a. Colectarea datelor;
 - b. Stabilirea metodologiei;
 - c. Formularea concluziilor;
 - d. Formularea ipotezelor;
 - e. Studiul bibliografiei.
5. Care din următoarele combinații se referă la partea de „Introducere” a unei lucrări de cercetare?
 - a. Oferă informații de bază despre subiectul cercetării și importanța acestuia;
 - b. Evidențiază aspectele particulare care vor fi cercetate în lucrare (direcțiile/obiectivele de cercetare) ;
 - c. Punctează contribuția personală (elementele de originalitate) a autorului la tema cercetată;
 - d. Prezintă stadiul actual al cunoașterii în domeniu;
 - e. Face referire pe larg la modul de investigare a problematicii cercetate.

⁶ În Anexa 2 este prezentat un set de recomandări privind elaborarea unei lucrări de diplomă, precum lucrarea de licență sau de disertație.

- f. Prezintă succint structura lucrării;
- g. Poate include și motivarea alegerii temei.
- Alegeți combinația corectă:
- a) 1+2+3+6; b) 1+2+4+7; c) 2+3+4+5; d) 2+3+5+7; e) 1+3+5+6.
6. Care din următoarele componente din structura unei lucrări se redactează ultima?
- a. Introducere;
- b. Literatura consultată;
- c. Metodologie;
- d. Analiza datelor;
- e. Concluzii.
7. Într-o lucrare de cercetare, în partea de metodologie se stabilesc ipotezele de cercetare și se prezintă pe larg instrumentele utilizate pentru a investiga problema cercetată. (Adevărat/Fals)
8. Secțiunea dintr-o lucrare de cercetare în care este necesar să dovediți faptul că ați efectuat o cercetare temeinică privind abordările teoretice și datele disponibile despre tema investigată se numește:
- a. Introducere;
- b. Literatura consultată;
- c. Metodologie;
- d. Analiza datelor;
- e. Concluzii.
9. Care sunt așteptările studenților cu privire la angajatori? reprezintă:
- a. O ipoteză;
- b. O întrebare de cercetare;
- c. Un obiectiv de cercetare;
- d. Scopul cercetării.
10. „Identificarea nemulțumirilor funcționarilor public din Instituția X” poate să reprezinte într-o cercetare unul dintre obiectivele cercetării. (Adevărat/Fals).

CAPITOLUL 5

Stil științific și etică universitară

5.1 Caracteristicile stilului științific

În momentul admiterii la o facultate, studenții devin automat membri ai comunității academice. Acest fapt presupune că elaborarea unui text academic este o formă de comunicare cu ceilalți membri ai comunității, prin urmare el trebuie redactat de o manieră specifică, acceptată la nivelul comunității, prin asumarea și aplicarea unui set de reguli (Gillett *et al.*, 2009, p. 87). Orice lucrare științifică se caracterizează prin utilizarea unui stil științific/academic, care constă într-o manieră de exprimare ce face uz de o terminologie anume (vocabular de specialitate), prin care se comunică în mod clar, concis obiectiv rezultatele unei activități științifice finalizate sau în desfășurare (Brătianu *et al.*, 2015, p. 58).

Stilul științific prezintă o serie de **particularități**, care îl diferențiază de alte stiluri (didactic, literar, publicistic etc.). Dintre acestea amintim (Brătianu *et al.*, 2015, pp. 58-70; Burcea *et al.*, 2017; Chelcea, 2021; Chelcea, 2007, pp. 669-671; Chelcea, 2003, pp. 41-58; Gillett *et al.*, 2009, pp. 88-111):

- utilizarea unei terminologii sau vocabular de specialitate;

Terminologia oferă avantajul unei exprimări concise (de exemplu, în loc să utilizăm expresia „servicii publice aflate în subordinea unor autorități locale” putem să o înlocuim cu „servicii descentralizate”) și presupune utilizarea neologismelor, care se bucură de un sens bine definit, specializat. Nu este recomandabil însă să se facă abuz de neologisme.

Terminologia sau vocabularul de specialitate este de regulă primul element cu care este asociat stilul științific, dar nu reprezintă un element suficient sau autosuficient, ci trebuie împletit cu alte aspecte punctate în cele ce urmează.

- se construiește în funcție de răspunsul la mai multe întrebări, precum: „Ce se comunică?” (obiectul), „Cui se comunică?” (audiența), „De ce comunică?” (scopul);

Stilul științific este dator să coreleze toate cele trei aspecte: obiect, audiență, scop și să se adapteze lor și nu invers.

- presupune un efort și o responsabilitate din partea autorului, de a se face înțeles ușor și fără echivoc de către cititori, ceea ce Chelcea (2003, p. 68) numește „a redacta cu gândul la cititor”;

În acest sens este foarte utilă expunerea sistematică a ideilor, apelând la paragrafe care vor orienta mai ușor cititorul în urmărirea expunerii. Trecerea de la un paragraf la altul trebuie să se desfășoare de o manieră logică, graduală, naturală.

- ideile trebuie exprimate de o manieră clară, simplă, neafectată, precisă, ordonată.

Stilul academic presupune evitarea ambiguităților, redundanțelor, frazelor lungi, complicate. Este de preferat folosirea diatezei active, timpului prezent și persoanei I singular. Nu se recomandă folosirea diatezei pasive, a interjecțiilor, substantivelor în vocativ sau verbelor la modul imperativ.

Ideile ar trebui exprimate de o manieră cât mai obiectivă posibilă, prin plasarea accentului pe informație și argumente, nu pe autor și opiniile sale personale.

Precizia în exprimare înseamnă ca termenii care nu au un înțeles exact să fie evitați (recent, cunoscut, noutate etc.).

- se bazează pe construcții argumentative, coerență, unitate în discurs și în construirea argumentului;

Dezvoltarea argumentului se realizează prin intermediul unei fraze-cheie, plasată de regulă la începutul paragrafului, cu scopul de a informa cititorul asupra ideii ce urmează a fi dezvoltată. Restul paragrafului va fi alcătuit din fraze-suport menite să expandeze ideea centrală, pe baza unor informații, idei, exemple, argumente.

- stilul academic înseamnă a scrie critic, nu descriptiv;

Stilul științific se caracterizează prin exprimarea de către autor a unor idei, opinii, fapte, ca urmare a unor lecturi, discuții, dezbateri. A scrie critic înseamnă a folosi ideile altor autori și a construi pornind de la ele propriul argument, prin combaterea, analiza și comparația ideilor furnizate de diferite surse de date. A scrie critic presupune a merge mai departe de simpla reproducere a ideilor unui autor (scrierea descriptivă), prin dezvoltarea lor, astfel încât să se poată face auzită „vocea” celui de-al doilea autor.

Studiu de caz 1

În Anexa 4 regăsiți un extras din cartea sociologului Septimiu Chelcea, intitulată „Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative”. Pornind de la acest text denumit sugestiv „Stil și stil științific” identificați trăsăturile stilului științific, apelând la parafrază pentru a le enunța.

5.2 Etica universitară

Isaac Newton (1657) spunea „Dacă am văzut atât de departe este pentru că am privit de pe umerii giganților”, surprinzând astfel una dintre trăsăturile fundamentale ale cercetării științifice, ce presupune capacitatea de înțelege și folosi ce au gândit alții pentru a construi mai departe și a te diferenția de ideile lor într-o manieră originală. Discursul despre originalitate face în mod obligatoriu trimitere la plagiat, un subiect din ce în ce mai popular în mediul universitar românesc.

Motivul pentru care în acest suport de curs am ales să dezvolt un subcapitol dedicat plagiatului este simplu: foarte mulți studenți, în special cei aflați în primii ani ai ciclului de licență nu sunt familiarizați cu toate valențele acestui fenomen (mulți consideră că a plagia înseamnă doar a copia de pe internet, nu și din cărți de exemplu). Mai mult, practica plagiatului este rareori blamată în timpul liceului, cauză pentru care unii studenți sunt realmente contrariați de noile rigori impuse de un comportament academic adecvat, motiv în plus ca ei să beneficieze de un curs dedicat acestui fenomen cât mai timpuriu în cadrul studiilor de licență.

Etimologia termenului „plagiat” arată ca el provine din latinescul *plagium*, care semnifică în antichitate „furtul practicat de sclavi” (Chelcea, 2003, p. 36). Înțelesul contemporan al termenului s-a restrâns foarte mult, cea mai simplă și concisă definiție a

plagiaturii fiind probabil *furtul din proprietatea intelectuală*. Pe lângă aceasta am selectat și alte definiții, care oferă o imagine mai profundă asupra fenomenului:

- „Înșușirea ideilor, textelor (integral sau parțial), creațiilor altora, fără a cita” (Chelcea, 2003, p. 36);
- „Preluarea și utilizarea deliberată a invenției, ideilor, operei unei persoane și pretinderea directă sau indirectă a paternității asupra acestora” (Scarfe, 1982, citat de Bradford University);
- „A trece sub nume propriu ipotezele, tezele, teoriile, argumentația altora; a reproduce expresii, enunțuri, tabele, grafice etc. produse de alți autori” (Chelcea, 2003, p. 36).
- „Plagiatul constă în folosirea ideilor, metodelor, procedurilor, tehnologiilor, sau textelor unei alte persoane și prezentarea acestora drept creație proprie” (Ghidul FAMP, 2013, p. 8).

Analizând etimologia cuvântului și sensurile actuale, Chelcea (2007, p. 648) concluzionează că esență termenului s-a conservat, „cei care plagiază au suflet de sclav, nu au deprins gustul libertății de gândire”, auto-deprivându-se de la dreptul la opinie și argumente.

În urma parcurgerii acestor definiții se impune o indicare precisă a categoriilor de acte sau faptele ce pot fi incluse în categoria „plagiat”:

- Reproducerea fidelă (cuvânt cu cuvânt) a unui text, fără a indica sursa;
- Înlocuirea unor cuvinte din textul original, fără a indica sursa;
- Reproducerea mai mult sau mai puțin fidelă a unui grafic/tabel, fără a indica sursa;
- Utilizarea unei surse de mai multe ori, fără a o indica de fiecare dată;
- Prezentarea muncii altei persoane pentru a îndeplini anumite cerințe academice;
- Efectuarea unei teme individuale în echipă;
- Descărcarea de pe internet/achiziționarea unei lucrări de cercetare etc.

Tot Chelcea (2003, pp. 36-41) este cel care realizează o clasificare destul de exhaustivă a fenomenului de plagiat, utilizând în acest sens mai multe criterii:

- În funcție de tipul de intenționalitate:
 - Plagiat involuntar (de „bună-credință”/accidental);
 - Plagiat voluntar (intenționat).
- În funcție de modelul după care s-a copiat:
 - Auto-plagiat;
 - Plagiat propriu-zis;
- În funcție de domeniu:
 - Plagiat în arte;
 - Plagiat în științe.
- În funcție de gravitate:
 - Plagiat în lucrările de seminar;
 - Plagiat în lucrări de diplomă.
- În funcție de frecvența acestei practice:
 - Plagiatură întâmplătoare;
 - Plagiatură ca stil;
 - Plagiatură constantă;
 - Plagiatură recidivistă.

➤ După dimensiunea fenomenului:

- Plagiat endemic;
- Plagiat aleatoriu/sporadic.

Atunci când nu este comis cu intenție, plagiatul poate fi evitat prin folosirea mai multor strategii. Prima dintre ele vizează cauza principală pentru care studenții ajung să recurgă la plagiat: criza de timp. Prin urmare, un management eficient al timpului, ce presupune planificarea riguroasă a etapelor unei cercetări și alocarea unei perioade de timp suficient de generoasă pentru a permite nu doar documentarea temeinică, ci și elaborarea unei contribuții personale, ce aduce valoare adăugată cunoașterii.

Deseori plagiatul survine ca o consecință a nederulării în paralel a activității de documentare, constând în preluarea ideilor dezvoltate de alți autori în diverse lucrări de cercetare, cu activitatea de indicare a surselor folosite. Studenții consideră că la finalizarea lucrării de cercetare, atunci când de regulă redactează lista bibliografică sau lista referințelor își vor aminti exact ce surse au folosit, ce idei au preluat și paginația corespunzătoare.

Operarea distincției între cunoștințele comune, ce fac parte din patrimoniul științei și informațiile ce se încadrează în zona dreptului de proprietate intelectuală este un alt aspect care poate fi de ajutor în procesul de evitare a plagiatului. De exemplu, termenii „tabla înmulțirii” (inventat de matematicianul Pitagora) sau „sociologie”, introdus de Auguste Comte au intrat în fondul de cunoștințe comune, însă folosirea unor concepte precum „lanțul valoric” sau „mână invizibilă” presupune citarea lui Porter, respectiv Adam Smith.

O altă soluție pentru a ne feri de plagiat este citarea directă, ce constă în închiderea între ghilimele a oricărui text care aparține altora și precizarea sursei între paranteze. Totuși nu se recomandă folosirea abuzivă a citatelor, deoarece munca de cercetare presupune producerea de valoare adăugată. La nivel academic, parafrizarea sau sinteza sunt practici de preferat citării directe, deoarece arată nu doar că ai citit un autor, ci că i-ai și înțeles ideile și ești capabil/ă să le rescri și să rezumi utilizând propriile cuvinte, respectând sensul inițial! În plus, parafrizarea și sinteza presupun un efort superior creditării spuselor altora, experiență din care orice student are de învățat.

În încheierea acestui capitol, sunt subliniate avantajele pe care le oferă creditarea surselor de date utilizate, în speranța că, în acest mod, studenții vor înțelege că recunoașterea meritelor altora, contribuie la recunoașterea propriilor merite și în niciun caz nu crează impresia unei contribuții personale diminuate:

- Arată că ai depus efort pentru a găsi, citi și înțelege materiale relevante;
- Arată că ai găsit dovezi pentru a-ți sprijini ipotezele/teza;
- Arată gradul de profunzime al cercetării;
- Permite celor ce citesc lucrarea să te verifice;
- Permite altor cercetători interesați să îți continue studiile;
- Te ajută să eviți să fi acuzat/suspectat de plagiat.

Studiu de caz 2

În Anexa 5 regăsiți un extras din cartea sociologului Septimiu Chelcea, intitulată „Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative”. Pornind de la acest text, denumit sugestiv „Să nu plagiezi!”, argumentați de ce plagiatul este o practică de condamnat.

Studiu de caz 3

În Anexa 6 se regăsește un extras din articolul autoarei Cosima Rughiniș, intitulat „Plagiatul: metafore, confuzii și drame”. Citiți textul și răspundeți la următoarele întrebări:

1. Ce este plagiatul din perspectiva autoarei?
2. Ce viziune asupra plagiatului critică autoarea?
3. Cărui public țintă se poate adresa textul?
4. Care sunt mizele textului?
5. Ce înseamnă „a scrie intrând în dialog cu alte voci autoriale”?
6. Rezumați în 8-10 rânduri ideea centrală a textului.
7. Redactați un comentariu în care să vă exprimați opinia față de viziunea asupra plagiatului articulată în text.

Subiecte de dezbatere, exerciții, întrebări grilă, afirmații de tip adevărat/fals:

1. Cum procedez dacă nu pot identifica autorul sau data/anul publicării pentru a cita o lucrare?
2. Ce se întâmplă dacă ideea mea este aceeași cu a altui autor?
3. Ce descoperă un soft antiplagiat?
4. Am citit un autor care l-a citat pe altul (citare secundară). Cum procedez atunci când vreau să indic sursa de date folosită?
5. Ce este plagiatul involutar? Descrieți o situație în care se poate plagia involuntar.
6. Pentru a nu fi acuzat de plagiat este suficient să indic sursele folosite în bibliografia lucrării. (Adevărat/Fals)
7. Citiți următoarele două articolele și identificați tipul lor. Care dintre ele este un articol de cercetare și de ce? Dați exemple de elemente de stil academic prezente în articolul de cercetare:
 - „Euro-unde-a-avut-doamna-Thatcher-dreptate-si-unde-nu” de Daniel Dăianu (2013);
 - „Momentul Lisabona – Un nou început pentru construcția europeană” de Alexandru Jădăneanț (2010).
8. Exerciții de parafrază: rescrieți următoarele trei pasaje folosind parafrazarea.
 - „Decentralizarea administrativă este acel regim în care administrația intereselor locale este dată în grija organelor alese pe plan local de către colectivitățile locale. Acest regim este complet opus regimului centralizat. Decentralizarea

presupune pe de o parte, delegarea responsabilităților și resurselor unor autorități infranaționale relativ independente și autonome, care răspund în fața cetățenilor regiunii sau comunității și nu în fața puterii centrale, pe de altă parte, diminuare competențelor care aparțin autorităților centrale.”

Sursă: Profiroiu, A. (2007) *Știința administrativă*, București: Editura Economică, p. 115

- „În multe cazuri, parteneriatele public-privat (PPP) aduc laolaltă sectorul public și cel al afacerilor pentru a implementa proiecte de infrastructură. Aceste parteneriate se dovedesc a fi tot mai populare și sunt aplicate într-o gamă variată de situații. Totuși, justificarea parteneriatelor public-privat se bazează pe o perspectivă specifică asupra managementului public, dominantă mai ales în țări precum Australia și Marea Britanie, iar termenii acestor parteneriate sunt modelați de specificul instituțiilor din aceste țări. Atunci când un astfel de model de parteneriat este *translatat* necritic în contextul altor națiuni sau în alte sfere de activitate publică, există riscul să fie afectată negativ eficacitatea implementării și să apară consecințe neintenționate, nedorite.”

Sursă: Teicher, J., Van Gramberg, B., Neesham, C., Keddie, J. (2008) *Public-Private Partnerships: Silver Bullet or Poison Pill for Transition Economies*, Conferința Internațională „The Impact of Romania’s accession to the European Union on the public administration”, București

- „Administrația publică are, în mod tradițional, imaginea unui sistem caracterizat de inerție, rigiditate și imobilism. Ea nu este asociată în general cu spiritul antreprenorial și abordările manageriale, ci cu un spirit mai legalist și prudent. Totuși administrațiile moderne sunt supuse unor presiuni politice, economice, sociale, tehnologice etc semnificative, care le solicită o relaționare mai clară cu evoluția societății și cu așteptările cetățeanului.”

Sursă: Hințea, C. și Hudrea, A. (2013) *Planificare strategică*, Cluj-Napoca: Tritonic, p. 225

- „Modul de repartitie a cheltuielilor europene indică cinci destinații majore. Astfel aproape o jumătate din bugetul comunitar (44,9%) este consacrată creșterii durabile (politica privind competitivitatea și economia bazată pe cunoaștere, precum și cea referitoare la ameliorarea coeziunii între regiuni). Aproximativ o treime din bugetul comunitar este consacrată politicii agricole comune (31,6%). Direcțiile prioritare au în vedere agricultura orientată spre piață și produsele alimentare de calitate. 11% din buget se îndreaptă spre dezvoltarea rurală, pescuit și protecția mediului înconjurător. Cheltuielile administrative globale ale tuturor instituțiilor europene se ridică la aproximativ 5,8% din bugetul comunitar. Acțiunile exterioare reprezintă 5,7% din cheltuielile Uniunii. Cheltuielile destinate pentru cetățenie, libertate, securitate și justiție reprezintă 1% din bugetul comunitar”.

Sursă: Profiroiu, M., Profiroiu, A., Popescu, I. (2008) *Instituții și politici europene*, București: Editura Economică

Notă: exerciții suplimentare de parafrază și sinteză pot fi parcurse accesând link-ul: <http://www.deakin.edu.au/students/study-support/referencing/summarising-paraphrasing-quoting> Deakin University, Australia

9. Exerciții de citare în text și scriere a bibliografiei: indicați în spațiile punctate cum citați în text și cum scrieți la bibliografie următoarele resurse? Pentru mai multe detalii și exemple se poate consulta Anexa 3.

Citare în text	Bibliografie
1) Carte cu 2 autori: http://opac.biblioteca.ase.ro/opac/bibliographic_view/140108	
.....
2) Carte cu 4 autori: http://opac.biblioteca.ase.ro/opac/bibliographic_view/161319	
.....
3) Articol dintr-o revistă: paginile 175 și 176 din articolul disponibil al următorul link: rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/download/60/56	
.....
4) Autor corporate http://www.cfr.ro/files/rap_act/Raport%20activitate%20CFR%202019%20revizuit.pdf	
.....
5) Citare secundară: la pagina 47 din manualul Știința administrativă, autoarea, Alina Profiroiu îi citează pe Cohen, March și Olsen cu privire la ”teoria anarhiei organizaționale”. Cum indicați această sursă într-o lucrare proprie pe care o aveți de elaborat la seminar?	
.....
6) Capitol dintr-o carte: pagina 57 din capitolul 4 din cartea disponibilă la următorul link http://opac.biblioteca.ase.ro/opac/bibliographic_view/144670?pn=opac%2FSearch&q=coralia+angelescu#level=all&location=0&ob=asc&q=coralia+angelescu&sb=relevance&start=0&view=CONTENT	
.....
7) Website https://www.apanovabucuresti.ro/despre-noi/cine-suntem/certificari-si-acreditari	
.....

Referințe bibliografice

1. Acadia University (2023) *Credibile Sources Count!*, [online] la adresa <http://library.acadiau.ca/tutorials/webevaluation/>, accesat la 07.06.2015
2. Babbie, E. (2010) *Practica cercetării sociale*, Iași: Polirom.
3. Becker, H. S. (2007) *Writing for social scientists: how to start and finish your thesis, book or article*, Chicago: The University of Chicago Press.
4. Brătianu, C., Dima A. M., Vasilache, S. (2015) *Ghid pentru elaborarea lucrărilor de licență și de masterat*, București: Editura ASE.
5. Burcea, G. Ș. (coord), Colesca, S. E., Păceșilă, M., Potcovaru, A. M., Brișcariu, R., Pîrvu, C. (2017) *Ghid de redactare academică*, București: Editura ASE.
6. Carnegie, D. (2008) *Cum să vorbim în public*, ediția a II-a, București: Curtea Veche.
7. Chelcea, S. (2003) *Metodologia elaborării unei lucrări științifice*, [online] la adresa http://politice.ucdc.ro/pdf_profesori/Tiu/chelcea_metodologie_lucrare_stiintifica.pdf, accesat la 02.06.2021.
8. Chelcea, S. (2007) *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, ediția a III-a, București: Editura Economică.
9. Chelcea, S. (2021) *Manual de redactare în științele socioumane*, București: Editura Pro Universitaria.
10. Dawson, C. (2007) *A practical guide to research methods. A user-friendly manual for mastering research techniques and projects*, ediția a III-a, Oxford: How To Books.
11. Dăianu, D. (2013) „Euro-unde-a-avut-doamna-Thatcher-dreptate-si-unde-nu”, [online] la adresa <https://www.contributors.ro/daniel-daianu-euro-unde-a-avut-doamna-thatcher-dreptate-si-unde-nu/>, accesat la data de 2 iunie 2021
12. Deakin University, Australia, *Summarising, paraphrasing and quoting*, [online] la adresa <http://www.deakin.edu.au/students/study-support/referencing/summarising-paraphrasing-quoting>, accesat la data de 23.11.2015.
13. Doherty, T. L., Horne, T. (2002) *Managing public services – implementing changes: a thoughtful approach to the practice of management*, London: Routledge.
14. Dumitrache, V. M (2013) *Efectele educației școlare asupra valorilor și comportamentului din sfera cetățeniei active*, Lucrare de dizertație, Academia de Studii Economice din București.
15. Effective Learning Service (ELS), *Foundations for Good Research*, Bradford University School of Management, [online] la adresa <http://www.brad.ac.uk/management/media/management/els/Foundations-for-Good-Research.pdf>, accesat la data de 12.08.2015.
16. Effective Learning Service (ELS), *Introduction to Research and Research Methods*, Bradford University School of Management, [online] la adresa <http://www.brad.ac.uk/management/media/management/els/Introduction-to-Research-and-Research-Methods.pdf>, accesat la data de 12.08.2014.
17. Effective Learning Service, *Presentations*, Bradford University School of Management, [online] la adresa <http://www.brad.ac.uk/management/media/management/els/Presentations.pdf>, accesat la data de 07.04.2014.

18. Effective Learning Service (ELS), *Writing Your Management Dissertation or Project Report*, Bradford University School of Management, [online] la adresa <http://www.brad.ac.uk/management/media/management/els/Writing-Your-Management-Dissertation-or-Project-Report.pdf>, accesat la data de 02.06.2013.
19. Foley Orosz J., McKenna C. K., Reding K. M. (1997) „Qualitative research methods in public administration: Introduction to the symposium”, *International Journal of Public Administration*, 20:11, pp. 1891-1906.
20. Fujii, A. L. (2018) *Interviewing in social science research: a relational approach*, New York: Routledge
21. *Ghidul Facultății de Administrație și Management Public privind elaborarea lucrării de licență* (2013), [online] la adresa http://www.amp.ase.ro/pdf/licenta/Ghid%20elaborare%20lucrare%20licenta_FAMP.pdf, accesat la data de 27.11.2015.
22. Gillett, A., Hammond, A., Martala, M. (2009) *Successful Academic Writing*, Harlow: Pearson Education.
23. Grigoraș, V. *Metode și tehnici de cercetare (curs 3, curs5) – curs universitar*, [online] la adresa https://www.dropbox.com/s/28yssizbqbd3gzn/MTCS_Curs3.pdf?dl=0, accesat la data de 15.05.2021.
24. Hîntea, C. și Hudrea, A. (2013) *Planificare strategică*, Cluj-Napoca: Tritonic.
25. Jădăneanț, A. (2010) „Momentul Lisabona – Un nou început pentru construcția europeană”, *Revista Sfera Politicii*, Nr. 147, [online] la adresa <http://revistasfera.politicii.ro/sfera/147/art03-jadaneant.html>, accesat la data de 7 iunie 2021, pp. 17-34.
26. King, G., Keohane, R., Verba, S. (2000) *Fundamentele cercetării sociale*, Iași: Polirom.
27. King, R. F. (2005) *Strategia cercetării*, Iași: Polirom.
28. Mărginean, I. (2000) *Proiectarea cercetării sociologice*, Iași: Editura Polirom.
29. Mina-Raiu, L. (2015) *Introducere în metodologia cercetării în științele sociale*, Cluj-Napoca: Editura Accent.
30. Mina-Raiu, L. (2015) *Parteneriatul public-privat și dezvoltarea economică locală*, București: Editura ASE.
31. Moldovan, O. (2013) „Activitățile academice extracurriculare, performanțele școlare și angajabilitatea masteranzilor”, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, Nr. 15(33), [online] la adresa <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/view/7/7>, accesat la data de 21 aprilie 2021.
32. Moscovici, S. (2010) *Psihologie socială*, Buucrești: Ideea Europeană.
33. Profiroiu, A. (2007) *Știința administrativă*, București: Editura Economică.
34. Profiroiu, M., Profiroiu, A., Popescu, I. (2008) *Instituții și politici europene*, București: Editura Economică.
35. Rotariu, T., Iluț, P. (2006) *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*, Iași: Polirom.
36. Rotariu, T. (coord.) (2006) *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Iași: Polirom.
37. Rughiniș, C. (2015) „Plagiatul: metafore, confuzii și drame”, [online] la adresa <https://www.contributors.ro/plagiatul-metafore-confuzii-%C8%99i-drame/>, accesat la data de 22 februarie 2021
38. Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A. (2009) *Research methods for business students*, ed. a V-a, Essex: Pearson Education.

39. Sanders, K., Cogin, J. A., și Bainbridge, H. T. (eds.) (2013). *Research methods for human resource management*, Routledge.
40. Stănciulescu E. (2005a) *Metode calitative – curs universitar. Modulul 1 Cunoaștere de simț comun și cunoaștere științifică. Specificul cercetării calitative. Obiectivitate, validitate, fiabilitate. Etica cercetării științifice*, [online] la adresa http://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Specificul-cercetarii-calitative_Constructivism_-_obiectivare_validitate_fiabilitate_Etica-cercetarii-stiintifice.pdf, accesat la data de 25.06.2015.
41. Stănciulescu, E. (2005b) *Metode calitative – curs universitar. Modulul 2 Observația ca metodă de cercetare*, [online] la adresa http://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Observatia-cantitativa-si-calitativa_Esantionarea-calitativa_.pdf, accesat la data de 25.06.2015.
42. Stănciulescu E. (2005c) *Metode calitative – curs universitar. Modulul 3 Interviu individual*, [online] la adresa http://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Modulul-3_Interviul-individual.pdf, accesat la data de 25.06.2015.
43. Stănciulescu E. (2005d) *Metode calitative – curs universitar. Modulul 4 Interviu individual*, [online] la adresa http://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Modulul-3_Interviul-individual.pdf, accesat la data de 25.06.2015.
44. Stănciulescu E. (2005e) *Metode calitative – curs universitar. Modulul 5 Focus-grupul și alte interviuri de grup*, [online] la adresa <http://elisabetastanciulescu.ro/wp-content/uploads/2011/03/Focus-grupul-si-alte-inteviuri-de-grup.pdf>, accesat la data de 25.06.2015.
45. Șandor, S. D. (2011) *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*, [online] la adresa <http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-ro.pdf>, accesat la data de 16.06.2015.
46. Teicher, J., Van Gramberg, B., Neesham, C., Keddie, J. (2008) Public-Private Partnerships: Silver Bullet or Poison Pill for Transition Economies, *Conferința Internațională „The Impact of Romania`s accession to the European Union on the public administration”*, București.
47. Waugh, W. L. Jr, Hy, R. J., Brudney, J. L. (1994) „Quantitative analysis and skill building in public administration graduate education”, *Public Administration Quarterly* 18. 2 (Summer 1994): 204.
48. Weber, M. (2011) *Omul de știință și omul politic*, București: Humanitas.
49. Yang, K., Miller, G. J. (2007) *Handbook on research methods in public administration*, New York: CRC Press.

ANEXE

Anexa 1

Etapele procesului de cercetare

1. Stabilirea unui domeniu general de interes spre a fi discutat cu profesorul coordonator

Termen limită pentru această etapă =

2. Studiarea literaturii în domeniul subiectului de cercetare ales pentru a vedea care este stadiul cunoașterii în domeniu și pentru a alege metodologia cercetării

Termen limită pentru această etapă =

3. Restrângerea ideilor la un subiect fezabil sau o propunere de cercetare, căreia să i se acorde un titlu adecvat. Luarea unei decizii asupra celor mai adecvate metode de colectare a datelor (de exemplu, sondaj de opinie, observație, analiza datelor etc.)

Termen limită pentru această etapă =

4. Pregătirea instrumentelor de colectare a datelor (de exemplu, chestionare, ghiduri de interviu etc.)

Termen limită pentru această etapă =

5. Colectarea, analiza și interpretarea datelor de cercetare. În această fază nu este exclusă nevoia de a studia în continuare literatură relevantă temei de cercetare pentru a putea efectua corelații cu alte cercetări întreprinse anterior.

Termen limită pentru această etapă =

6. Redactarea primului draft al lucrării de cercetare

Termen limită pentru această etapă =

7. Revizuirea și redactarea finală a lucrării; predarea lucrării de cercetare.

Termen limită pentru această etapă =

Sursă: ELS, Introduction to research and research methodology, p. 13

Anexa 2

Recomandări privind elaborarea lucrărilor de diplomă (licență/disertație)

Ce este o lucrarea de licență?

Lucrarea de licență este o cercetare științifică, adică un demers rațional de analiză a unor fapte, realități, texte, evenimente, pe baza unei/unor teorii științifice pornind de la una sau mai multe ipoteze de lucru.

Scopul lucrării de licență este de a evalua gradul în care studenții dețin următoarele cunoștințe și competențe:

- Capacitatea de a dovedi cunoașterea și înțelegerea conceptelor, teoriilor, modelelor, abordărilor specifice temei lucrării de licență;
- Capacitatea de a colecta, analiza, sintetiza și prezenta critic, logic, coerent informații și date provenind din literatura de specialitate sau practica specifică domeniului analizat;
- Capacitatea de a contribui de o manieră originală la domeniul cunoașterii;
- Capacitatea de a elabora și redacta o lucrare științifică.

Tema și titlul lucrării de licență trebuie să se încadreze în tematica tratată la cursurile cuprinse în planul de învățământ și să vizeze aspecte specifice domeniului administrației publice sau domenii conexe.

Titlul lucrării trebuie să reflecte cât mai fidel conținutul acesteia. Se recomandă evitarea titlurilor vagi, generice, în favoarea titlurilor simple, dar sugestive, concise și atractive. Titlurile pot fi însoțite de subtitluri.

Tema și titlul lucrării de licență se stabilesc de comun acord cu profesorul coordonator.

Structura lucrării de licență

De regulă o lucrarea de diplomă se structurează după cum urmează:

I. Pagina de titlu

II. Cuprinsul lucrării

Include părțile și/sau capitolele și subcapitolele lucrării, însoțite de numărul paginii corespunzătoare.

III. Lista figurilor și tabelor (opțional)

Fiecare figură, grafic, tabel prezente în corpul lucrării se numerotează, se denumește și se indică sursa. Această listă se alcătuiește dacă lucrarea conține un număr semnificativ de figuri/ tabele.

IV. Lista abrevierilor

Conține toate abrevierile/acronimele utilizate în cadrul lucrării de licență, ordonate alfabetic, cu indicarea formei neprescurtate.

V. Motivația temei (opțional)

În această secțiune autorul face precizări cu privire la aspectele care l-au determinat să întreprindă cercetarea. Tot aici pot fi menționate persoanele care au contribuit direct sau indirect la realizarea cercetării.

VI. Introducerea

Are rolul de a oferi informații de bază despre problema cercetată/ tema investigată și importanța acesteia, cu evidențierea aspectelor particulare care vor fi tratate și punctarea obiectivelor cercetării (principale și secundare). Tot în introducere pot fi evidențiate elementele de originalitate ale lucrării, se poate face referire succint la modul de investigare a problematicii cercetate și se poate realiza și o scurta trecere în revistă a conținutului secțiunilor următoare.

VII. Literatura consultată/Stadiul actual al cunoașterii/Partea teoretică a lucrării

În această secțiunea a lucrării autorul trebuie să realizeze o lectură critică a literaturii de specialitate prin evidențierea altor cercetări care au fost întreprinse în domeniul de interes și expunerea principalelor puncte de vedere/abordări/teorii ale unor autori consacrați în domeniul cercetat. Se recomandă a se avea în vedere o selecție echilibrată a contribuțiilor (literatură teoretică vs. literatură empirică, literatură recentă vs. literatură consacrată, literatură autohtonă vs. literatură străină).

Literatura consultată exprimă măsura documentării temei cercetate și este fundamentul pentru partea aplicativă a acesteia.

VIII. Metodologia cercetării

Presupune stabilirea ipotezelor de cercetare, ca răspunsuri la problema cercetată, identificarea celor mai adecvate instrumente (analiză de documente, studiu de caz, interviu, focus-grup, chestionar, analiză secundară de date etc.) pentru testarea ipotezelor, precum și justificarea alegerilor făcute pentru acele instrumente de cercetare.

Tot în această secțiune pot fi făcute precizări cu privire la sursa datelor, modul de colectare a datelor etc., dar și limitările metodelor de cercetare alese.

IX. Partea aplicativă/practică

Reprezintă contribuția proprie a autorului lucrării de licență și poate consta într-o analiză calitativă, cantitativă sau mixtă. Partea aplicativă conține analiza datelor și interpretarea rezultatelor. În această etapă a cercetării pot fi realizate paralele cu rezultatele altor cercetări prezentate în partea teoretică a lucrării.

X. Concluzii

Reprezintă partea finală a unei lucrări de cercetare și are rolul de a trece din nou în revistă principalele aspecte tratate/discutate, oferind un răspuns la problema supusă spre cercetare în introducere.

În această ultimă secțiune se face referire la aplicativitatea rezultatelor, limitele cercetării și posibilele direcții viitoare de cercetare.

XI. Bibliografie

Conține lista lucrărilor care au fost citate în conținutul licenței, dar și lucrări citite din care nu s-a citat, ordonate în ordine alfabetică.

Se recomandă gruparea bibliografiei pe categorii de surse: izvoare, literatură teoretică, literatură empirică, legislație, website-uri etc.

Notă: Această structură este orientativă și poate suferi modificări/ adaptări în funcție de specificul temei lucrării de licență și de recomandările profesorului coordonator. Structurarea lucrării în părți, capitole și subcapitole este la latitudinea studentului și a cadrului didactic coordonator.

Sfaturi practice privind elaborarea lucrării de licență

- Alegeți o temă pentru lucrarea de licență care vă pasionează, vă suscită interesul și este fezabilă (informațiile necesare sunt disponibile sau ușor de colectat și analizat în timpul aflat la dispoziție);
- Managementul timpului – planificarea riguroasă a eforturilor de cercetare, însoțită de stabilirea unor obiective și termene limită clare;
- Comunicarea constantă cu profesorul coordonator în cadrul ședințelor de consultație;
- Evitarea plagiatului voluntar și involuntar prin citarea în text a surselor utilizate atunci când ideile altor autori sunt preluate ca atare (citare directă), reformulate (parafrază) sau sintetizate.

Anexa 3

Exemple de citare în text și scriere a bibliografiei pentru diferite categorii de surse

	Citare în text	Bibliografie
Carte cu unic autor	(Autor, an, pagină) Exemplu: (Manda, 2007, p. 52)	Autor (anul) <i>Titlu</i> , locul apariției: editura, pagina. Exemplu: Manda, C. (2007) <i>Știința administrației</i> , București: Lumina Lex, p. 52
Carte cu doi autori	(Autor 1 și Autor 2, an, pagină) Exemplu: (Duncan și Bollard, 1992, pp. 17-19)	Autor 1 și Autor 2 (anul) <i>Titlu</i> , locul apariției: editura, pagina. Exemplu: Duncan, I. și Bollard, A. (1992) <i>Corporatization and Privatization: Lessons from New Zealand</i> , Oxford: Oxford University Press, pp. 17-19
Carte cu trei autori	(Autor 1, Autor 2 și Autor 3, an, pagină) Exemplu: (Mora, Țiclău și Balica, 2011, p. 23)	Autor 1, Autor 2 și Autor 3 (anul) <i>Titlu</i> , locul apariției: editura, pagina. Exemplu: Mora, C., Țiclău, T. și Balica, D. (2011) <i>Studiul administrației publice</i> , Cluj-Napoca: Accent, p. 23.
Carte cu patru sau mai mulți autori	(Autor 1 et al., an, pagină) Exemplu: (Dragotă et. al, 2003, p. 118)	Autor 1, Autor 2, Autor 3 și Autor 4 (anul) <i>Titlu</i> , locul apariției: editura, pagina. Exemplu: Dragotă, V., Dragotă, M., Dămian, O. și Mitrică, E. (2003) <i>Gestiunea portofoliului de valori mobiliare</i> , București: Editura Economică, p. 118
Carte care nu este la prima ediție	Exemplu: (Trăilescu, 2010, pp. 125-126)	Exemplu: Trăilescu, A. (2010) <i>Drept administrativ</i> , ediția a IV-a, București: C. H. Beck, pp. 125-126
Mai multe lucrări ale aceluiași autor din același an	Exemplu: (Popescu, 2005a, p. 83) (Popescu, 2005b, p. 35)	Exemple: Popescu, A. (2005a) <i>Libera circulație a lucrătorilor în spațiul Uniunii Europene</i> , București: Lumina Lex, p. 83 Popescu, A. (2005b) <i>Organizații europene și euroatlantice</i> , București: Editura Economică, p. 35.
Mai multe surse citate deodată	Exemplu: O serie de autori (Manda, 2007; Mora, Țiclău și Balica, 2011) consideră că știința administrativă...	Exemple: Manda, C. (2007) <i>Știința administrației</i> , București: Lumina Lex, p. 31. Mora, C., Țiclău, T. și Balica, D. (2011) <i>Studiul administrației publice</i> , Cluj-Napoca: Accent, p. 23.
Citare secundară	Cercetările lui Simpson din 1975 (citată de Cole, 1992) au evidențiat ... <i>sau</i> Învățarea este un proces ce constă în ... (Simpson 1975, citată de Cole 1992). <i>sau</i> Cole (1992, p. 9), referindu-se la studiul lui Simpson, subliniază că....	Cole, P. (1992) <i>Teaching and learning</i> , Yeppoon: Cap Press, p. 9. ! Observație: Cole este autorul care va apărea în lista bibliografică. În astfel de situații se recomandă totuși consultarea sursei primare.
Autor corporate	(IPP, 2004, p. 19)	IPP: Institutul pentru Politici Publice (2004) <i>Parteneriatul public-privat- soluție pentru un mai bun management al comunităților locale din România-Ghid practic pentru consiliile județene</i> , București, p. 19.

	Citare în text	Bibliografie
Articole științifice	(Autor, an, pagină) Exemplu: (Kettl, 2000, p. 9)	Autor (anul) ‘Titlu’, <i>Revista</i> , volum, număr (dacă se aplică), intervalul de pagini din revistă la care se găsește articolul. Exemplu: Kettl, D. F. (2000) „Public administration at the millenium: The state of the field”, <i>Journal of Public Administration Research and Theory</i> , vol. 10, nr. 1, pp. 7-34.
Capitol dintr-o carte (contribuții în volume colective)	(Autor, an, pagină) Exemplu: (Byrne, 1995, p. 162)	Autor (anul) ‘Titlu’, în numele editorului (ed.), <i>Titlul volumului colectiv</i> , locul apariției: editura, paginile capitolului din s-a citat. Exemplu: Byrne, J. (1995) ‘Disabilities in tertiary education’, în Rowan L. și McNamee J. (ed.), <i>Voices of a margin</i> , Rockhampton: CQU Press, pp. 157-173.
Autor(i) sponsorizați de o organizație, instituție etc.	(Denumire organizație, an, pagină) Exemplu: (IMF, 2006, p. 14)	IMF: International Monetary Fund (2006) <i>Determinants of Public-private Partnerships in Infrastructure</i> , Working Paper WP/06/99, Mona HAMMAMI, Jean-Francois RUHASHYANKIKO, Etienne B. YEHOUEUN,
Articole de ziar	(Autor, an, pagină) Exemplu: (Lewis, 1995, p. 162)	Autor (anul) ‘Titlu’, Ziar, data, pagina. Exemplu: Lewis, A. (1995) ‘The War Crimes Tribunal Works’, <i>International Herald Tribune</i> , 31 iulie, p. 5.
Documente oficiale naționale	(Denumire organizație, an, pagină) Exemplu: (INS, 2013, p. 155) Exemplu: (WB, 1994, p. 126)	Denumire organizație (anul) <i>Titlu</i> , numărul (dacă se aplică), locul apariției: editura (dacă se aplică), pagina. Exemple: INS: Institutul Național de Statistică (2011) <i>Buletinul statistic lunar</i> , nr. 6, p. 155. WB: World Bank (1994) <i>World Development Report 1994: Infrastructure for Development</i> , New York: Oxford University Press, p. 126.
Documente disponibile online	(Autor, an, pagină) Exemplu: (EPEC, 2012, p. 3)	Autor (anul) <i>Titlu</i> , numele organizației sau persoanei responsabile pentru site (dacă se aplică), [online] la adresa, data ultimei accesări. EPEC: European Expertise Centre (2012), <i>Market Update- Review of the European PPP Market in 2011</i> , [online] la adresa http://www.eib.org/epec/resources/epec_market_update_2011_en_web.pdf , accesat la data de 01.05.2013.
Website-uri	(UN, 2013)	Autor (anul) ‘Titlu paginii web’, [online] la adresa, data ultimei accesări. UN: United Nations (2013), ‘United Nations and Civil Society’, [online] la adresa http://www.un.org/en/civilsociety/index.shtml , accesat la data de 01.05.2013.
Legislație	(Legea nr. 178/2010, art. 5, al. 1) (O.U.G. nr. 34/19.05.2006, art. 20, al. 2)	Legea nr. 178/2010 a parteneriatului public-privat, publicată în M. Of., Partea I, nr. 676 din 05 octombrie 2010. O.U.G. nr. 34/19.05.2006 privind atribuirea contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 337/2006, publicată în M. Of. nr. 418 din 15 aprilie 2006. ! Observație: Pentru toate documentele oficiale naționale se recomandă urmărirea stilului oficial de citare folosit de organizațiile care au elaborat documentele respective.

- Atunci când numele autorului nu se specifică sau nu poate fi identificat, se va cita numele organizației sponsor, iar dacă nici acesta nu este specificat, se va cita numele lucrării; exemplu: (*Practical design*, 1992)
- Atunci când nu se poate identifica data publicării (Lansdown, n.d.) sau atunci când data este incertă (Queensland Education Department, c.1995, p. xxii)
- În situația în care nu se poate identifica editura sau locul publicării se va folosi formula s.n. – *sine nomine*, respectiv s.l. – *sine loco*.

Anexa 4

Studiu de caz 1

Stil și stil științific

Septimiu Chelcea

„Discutarea datelor, de altfel întreaga lucrare trebuie să respecte stilul științific de redactare, ceea ce presupune înainte de toate, prezentarea sistematică a „ideilor clare și distincte” – după dictonul lui Réne Descartes (1596-1650).

Sensul propriu al termenului „stil” trimite la activitatea de gravare cu ajutorul unui fel de cui metalic (lat. *stilus*), ascuțit la un capăt și turtit la celălalt, a literelor pe plăcuțele de plumb, aramă sau lemn, acoperite cu un strat de ceară. Când în *Satira I*, Quintus Horatius Flaccus (65-8 î.e.n.) spune *stilum vertere* (a întoarce stilul), acesta înseamnă că stilul (cuiul) a fost răsucit cu extremitatea turtită în jos, pentru a șterge sau pentru a corecta scrierea. În timp, termenului de „stil” i s-a asociat un sens figurat: stil obscur, stil literar sau stil științific. Cu privire la acesta din urmă voi face câteva observații în continuare.

Stilul lucrărilor științifice, rapoartelor de cercetare, lucrărilor de licență, tezelor de doctorat, articolelor în reviste sau monografiile de specialitate „trebuie să fie clar și didactic: sobru, simplu, neafectat, fără să urmărească alte scopuri decât ordinea și claritatea. Emfaza, stilul declamator și oratoric sau hiperbola nu au ce căuta în lucrările cu adevărat științifice” (Ramón Y Cajal, 1987/1967, 150). A sări fără nici o logică de la o idee la alta, pentru a reveni mai apoi la firul discursului abandonat – iată cea mai bună cale de a-l îndepărta pe cititor. Ordonarea ideilor, a tezelor ajută la înțelegerea mesajului. Trecerea de la o temă la alta poate fi marcată prin numerotarea paragrafelor în cadrul capitolelor. Lucrările lui Baruch Spinoza (1677/1981) și Joseph Bochenski (1974/1992) sunt pilduitoare în acest sens. Totuși, rămân excepții. De obicei, pentru a sublinia continuitatea ideilor se folosesc cuvinte care arată tranziția temporală (*următorul* aspect ce va fi discutat...; *după* cele arătate se impune...; *apoi* vom analiza...), legătura cauză-efect (*consecință* a acestui fapt...; *decurge logic* din datele...; *rezultă* de aici...), asocierea ideilor (în plus, *luarea în considerare* și a ...; *în asociere* cu factorul...; *similar* acționează și...) sau disocierea lor (*contrar* celor arătate...; *invers* acționează...; *dar*; *totuși*; *deși*; *cu toate că* ...). *Publication Manual* (1994, 24) recomandă limitarea utilizării cuvintelor de trecere pentru a spori claritatea textului. Același *Manual* ne îndeamnă să ocolim ambiguitățile, să eliminăm contradicțiile din text, ca și referirile la faptele irelevante. Trecherile abrupte pot fi netezite prin utilizarea corectă a timpului și diatezee verbelor. Se recomandă timpul prezent și diateza activă. În ceea ce privește diateza, este recomandabilă formularea (diatiza activă):

William J. McGuire (1986) a constatat că anumite categorii sociale sunt subreprezentate în mass-media...

Formularea (diatiza pasivă) nu este recomandabilă:

Constatarea că anumite categorii sociale sunt subreprezentate în mass media a fost realizată de către William J. McGuire (1986).

Pentru prezentarea datelor se va folosi timpul trecut, pentru discutarea lor timpul prezent:

Russel Fazio și Mark P. Zanna (1981) au examinat relația dintre accesibilitatea și consistența atitudinilor. Cunoașterea acestei relații ne ajută să prevedem reacțiile comportamentale.

În legătură cu folosirea verbelor, *Publication Manual* (1994, 32) atrage atenția că modul subjonctiv se utilizează în redactarea rapoartelor de cercetare *numai* în condițiile în care datele sunt improbabile.

Ca și în viața de zi cu zi, în discutarea datelor trebuie să răspundem direct la problemă, să nu spunem nimic mai mult decât informațiile de care dispunem. Vorba multă echivalează cu refuzul manuscrisului la editură. Maxima scriitorului și filozofului spaniol Baltasar Gracián y Morales (1601-1658): „*Ceea ce este bun este de două ori mai bun dacă este scurt*” ar trebui să ne ghideze în scrierea rapoartelor de cercetare, a lucrărilor științifice în general. Dorința de a dobândi recunoaștere publică trebuie să fie asociată cu respectul pentru timpul cititorilor și cu convingerea că vorbele sunt bani (pentru hârtie, tipar, timp etc.), fapt ce ne obligă să fim concisi, să evităm euforia cuvintelor, să reducem redundanța, să ne alegem cu grijă cuvintele. Toate cele spuse cu privire la *lizibilitate* se aplică aici perfect: cuvintele, propozițiile și frazele scurte sunt mai ușor de înțeles decât cele lungi. Utilizarea excesivă a *termenilor tehnici* restrânge aria cititorilor doar la specialiști. Cuvintele de „umplură” nu au ce căuta într-un text științific:

Mai multe studii, care au fost efectuate, au arătat.....

Putem spune direct: *Mai multe studii au arătat....*

Iată o listă de exprimări redundante întâlnite frecvent în rapoartele de cercetare, lucrările de licență sau tezele de doctorat:

Un total de 215 subiecți...; Un număr de trei grupe diferite de subiecți...; S-au dat exact aceleași instrucțiuni...; Absolut esențial este faptul că...; Un eșantion redus ca mărime...; Unul și același lucru îl susține și...; Unanimitatea desăvârșită a răspunsurilor...; După o perioadă de timp...

O lectură atentă a lucrărilor (articole, studii, cărți) din perimetrul științei socioumane, va releva, cu siguranță, și alte formulări redundante înafara celor semnalate în *Publication Manual* (1994, 27). În categoria acestora intră și *pleonasmeme* de tipul: *a prevedea viitorul, scurtă alocuțiune, a se bifurca în două direcții, hazardul imprevizibil, concluziile finale, absolut exterior, falsul pretext, abrogarea legii, hemoragie de sânge, proiectarea viitorului, protagonistul principal* (Miguel, 1997, 167-168).

Dacă termenii tehnici sunt de neînlocuit în redactarea unui studiu pentru o revistă de specialitate, apelul la jargon în scrierea rapoartelor de cercetare, a lucrărilor de licență sau a tezelor de doctorat trebuie făcut cu parcimonie, pentru că nu se știe dacă modificarea voluntară de către un grup socioprofesional a lexicului și pronunțării „ține de natura particulară a lucrurilor spuse, de voința de a nu fi înțeles, de dorința grupului de a-și marca originalitatea” (Ducrot și Schaeffer, 1972/1996, 94). Termeni ca „subiecți”, „zone dezavantajate”, „propensiune”, „relații difuze”, „relații mutuale”, „diade” ș.a. au intrat în vocabularul științelor socioumane. Abuzul de astfel de termeni, mai ales când sunt traduși dubios, are două

consecințe: neînțelegerea textului sau dublarea lui, dacă se explică termenii din jargonul științei.

Pentru a se distanța de felul de a comunica al restului colectivității, specialiștii din domeniul științelor socioumane preiau uneori, fără nici un efort de a traduce și de a-i adapta limbii române, termeni din limbile clasice sau de circulație internațională, ajungându-se la barbarisme. De exemplu, în loc de a spune *stabilirea rangurilor*, unii psihologi preferă termenul de „rangare”, evident o calchiere a „scalării”. Într-o lucrare recentă despre români sunt puși în circulație termeni improprii limbii române: *demodernizarea* fățișă (a țării), *difuzul* graniței inaugurale (a României), atenția dată scenei, decorului și *rechiziției*, *resurgență* a dramei ca model de interpretare a lumii, concepția *prebelică* ș.a. În aceeași lucrare, voluptatea utilizării termenilor în limbă străină face textul greu lizibil. De exemplu, autorul mărturisește: „*Această quête a mea (sic!), prin hățișurile istoriei...*” se referă la „*efecte de écriture*”, avertizând că face „numai de *l’historire*, și nu *l’historire*”. Autorul crede că astfel de termeni sunt „dificil de tradus în limba română”. Personal, consider că limba română de azi este suficient de evoluată pentru a putea exprima caracteristicile, nuanțele și subtilitățile fenomenelor și relațiilor sociale. Va trebui, însă, să o folosim corect.

În redactarea lucrărilor științifice se utilizează adesea expresii și locuțiuni străine, care au o mare putere de circulație. Cele mai multe sunt din limba latină. Este bine să apelăm la ele ori de câte ori situația o impune, fără a exagera totuși. Celor care nu au studiat în școală limba lui Publius Ovidius Naso (poetul latin exilat de împăratul Augustus la Tomis, Constanța de astăzi) le punem la dispoziție o listă de expresii și locuțiuni întâlnite mai des în textele de specialitate.

Utilizarea *neologismelor* ridică uneori probleme. A avea pe masa de lucru un *Dicționar de neologisme, de sinonime, antonime sau de acronime* este laudabil, nu condamnat. Sunt de blamat doar cei care produc texte lizibile *numai* cu ajutorul dicționarului de neologisme, ca și cei ce folosesc impropriu neologismele. „A implementa” nu înseamnă „a introduce”, ci „a pune în funcțiune, a realiza, a îndeplini” (engl. *implement*); „a integra” nu semnifică acțiunea de includere în ceva (cum greșit se utilizează în expresiile: *integrare în muncă, integrare în grup, integrare europeană* ș.a.), ci acțiunea de „formare a unui întreg din mai multe părți componente” (de exemplu, *integrarea României cu structurile europene*).

Stilul de redactare a lucrărilor științifice exclude *limbajul argotic*, acel limbaj folosit de categoriile marginale ale societății (delicvenți, vagabonzi, cerșetori ș.a.). Totuși, când reproducem declarațiile acestora, răspunsurile la întrebările deschise dintr-un chestionar sau interviurile comprehensive realizate cu astfel de persoane vom fi obligați să trecem între ghilimele cuvintele folosite, chiar dacă sunt incorect exprimate. Obscenitățile nu le vom reproduce cu exactitate în niciun caz. Vom pune puncte de suspensie după inițiala cuvântului, tot atâtea câte litere am suprimat: „a căzut în c.”, „este o c...” ș.a.m.d.”

Sursă: Chelcea, S. (2007) *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, ediția a III-a, București: Editura Economică, pp. 669-671.

Anexa 5

Studiu de caz 2

Să nu plagiezi!

Septimiu Chelcea

„Evitați plagiatul!” este mai mult decât un sfat; este o poruncă. A plagia = a fura. Și furtul se pedepsește. Inclusiv furtul intelectual.

Acest lucru trebuie să-l știe studenții din prima zi de cursuri. Să-l știe și să învețe cum poate fi evitată acuzația de plagiat când scriu lucrări de an și, mai ales, când fac lucrarea de licență.

Termenul de „plagiat” provine din limba latină, *plagium* desemnând în antichitate „furtul practicat de sclavi”. Astăzi, *grosso modo*, „a plagia” înseamnă „a-ți însuși ideile, textele (integral sau parțial), creațiile altora, fără a cita”. Deci, a trece sub nume propriu ipotezele, tezele, teoriile, argumentația altora; a reproduce expresii, enunțuri, tabele, grafice etc. produse de alți autori; a copia creațiile artistice (din literatura beletristică, pictură, sculptură ș.a.) conduc la plagiat.

Plagiatul are nuanțe (a „împrumuta” o idee nu-i totuna cu a reproduce pagini întregi fără să citezi) și se diferențiază în tipuri după intenționalitate (plagiatul deliberat și plagiatul involuntar, de „bună credință”), după modelul copiat (autoplagiatul și plagiatul propriu-zis), după domeniu (plagiatul în artă și plagiatul în știință), după gravitate (plagiatul în lucrările de an sau în lucrările de licență, în tezele de doctorat sau în volumele tipărite), în fine, după frecvența acestei practici dezonorante (plagiatul întâmplător, plagiatul ca stil, constant, recidivist). *In secula seculorum*, sensul termenului s-a restrâns la furtul din proprietatea intelectuală. Esența a rămas: cei care plagiază au „suflet de sclav”, nu au deprins gustul libertății (de gândire).

În cele ce urmează voi restrânge discuția doar la un singur aspect: plagiatul în învățământul universitar cu profil sociouman. Analizând plagiatul din universitățile americane și reglementarea sancțiunilor pentru acest delict, Leonard Price Stavinsky (1973, 447) afirmă răspicat: „Prezentarea muncii altuia pentru a îndeplini unele cerințe academice constituie plagiat. Manuscrisul «împrumutat» este prezentat ca fiind rezultatul muncii proprii, fără citările de rigoare”.

Plagiatul este o problemă de etică profesională în universități și, mai general, în lumea academică. O anchetă sociologică despre fraudă în colegiile americane, efectuată în 1964 de William J. Bower la cererea Biroului de Cercetări Sociale Aplicate al Universității Columbia, a pus în evidență amploarea fenomenului. Dintre cei peste 5 300 de studenți intervievați, 28 la sută au declarat că în cariera lor universitară au plagiat: 9 la sută doar o singură dată; 16 la sută de câteva ori; 3 la sută de multe ori. Aproximativ 14 la sută dintre studenții cuprinși în ancheta sociologică au mărturisit că au prezentat ca fiind ale lor lucrări scrise de alții. Dintre aceștia, 64 la sută au admis că la fel au procedat și în liceu. La nivelul anului 2002, conform informațiilor de pe *Internet*, se estimează că, în ciuda apelului la onoare, a avertismentelor și a pedepselor, care uneori merg până la excluderea din universitate, o treime din studenții din SUA sunt plagiatori.

Dar în România? Nu beneficiez de statistici, nu cunosc să se fi făcut cercetări sociologice pe această temă, nici lucrări de licență sau teze de doctorat (și cât de necesare ar fi!). Observații nesistematice îmi dau temei să cred că între o treime și jumătate dintre studenții de la facultățile cu profil sociouman au plagiat măcar o dată, doar o dată în viața lor – vorba unui cântec de dragoste. Plagiatul este, probabil, o tentație a tuturor studenților din toate timpurile. Nu sunt nostalgic, dar nu pot să admit că epidemia de plagiat de azi se datorează educației comuniste a pionierilor și uteciștilor de ieri, stimulați „să colaboreze la revista școlii sau la alte publicații locale, să prezinte «comunicări» la diferite sesiuni organizate după principiile întrecerii socialiste” (Marcus, 2002, 3). De asemenea, îmi este greu să admit că, după 1989, problemele în privința plagiatului au rămas aceleași. A apărut și s-a extins „plagiatul online” (sau „plagiatul digital”, „plagiatul de pe Internet”). Pentru combaterea lui, în Occident s-au creat instituții specializate, de exemplu, *Plagiarism.org* și *Turnitin.com*, în 1997, și apar cu ritmicitate lucrări în care se discută „granițele plagiatului” și, mai general, fraudă academică și problemele de etică în cercetarea științifică (La Follette, 1992; Shrader-Frechette, 1994). La noi, astfel de preocupări nu știu să existe, iar conducerile instituțiilor de învățământ, ca și o parte a profesorilor, suferă de cecitate: „nu văd” fraudă sau nu întreprind nimic pentru a reduce dimensiunile plagiatului. Mi se pare inadmisibil ca la intrarea în clădirea facultății să fie afișate anunțuri de tipul „Vând lucrare de licență” și nimeni să nu se sesizeze, indicat fiind numărul camerei din căminul studentesc unde se face negoțul cu diplome. Mi se pare cel puțin dubioasă îngăduința unor profesori, chiar a unor consilii profesorale, în fața plagiatului grosolan, care poate fi probat „pe două coloane”.

Există însă și un „plagiat involuntar”, generat de confundarea „bunurilor comune” din știință cu „proprietatea intelectuală”. Cine mai amintește că „tabla înmulțirii” a fost descoperită de Pitagora din Samos (c. 560-c. 500 î.e.n.)?! Cine mai face trimitere la Auguste Comte (1798-1857) când utilizează termenul de „sociologie”, știut fiind că acesta l-a utilizat în 1939 pentru prima dată?! Astfel de cunoștințe sunt bunuri comune (informații comune) și ar fi nefiresc să încercăm textul cu citate. Cu totul altfel stau lucrurile când aplicăm „diferențiatorul semantic” sau când ne referim la „sociobiologie”.

Este bine să menționăm numele celui care a imaginat diferențiatorul semantic (Charles E. Osgood, 1957), ca și numele creatorului sociobiologiei (Edward O. Wilson, 1975). Dacă discutăm – ca de la sine cunoscut – despre „fluxul comunicării în două trepte”, despre „imaginația sociologică” sau despre „spirala tăcerii” și nu cităm numele părinților acestor teorii, respectiv, Paul F. Lazarsfeld (1944), C. Wright Mills (1959) și Elisabeth Noelle-Neumann (1980), am plagiat fără să ne dăm seama. Granița dintre onestitate și plagiat este *floue*, se mută de la o etapă de progres în cunoaștere la alta, se schimbă de la un autor la altul. În această lucrare multe informații (normele de redactare, regulile de punctuație, termenii și expresiile în limba latină etc.) le-am considerat „bunuri comune”, informații generale. Ca atare, am citat cu parcimonie. Dar nu sunt sigur că toți vor gândi ca mine.

Plagiatul involuntar se poate ivi și în cazurile în care parafrazăm enunțurile altora, când exprimăm cu cuvintele noastre ce au spus alții înaintea noastră. Cât de mult trebuie să ne îndepărtăm de textul original pentru a nu fi acuzați de plagiat? Dacă ne distanțăm prea mult, nu trădăm autorul pe care îl parafrazăm? Mărturisesc că nu am un răspuns precis la aceste întrebări. Pot – după modelul recomandat de Writing Tutorial Service de la Indiana University

– să dau, declarat cu scop didactic, un exemplu pentru a sesiza diferența dintre plagiat și parafrizarea onestă.

În *Teoria și practica investigațiilor sociale*, Henri H. Stahl scrie:

„Lăsăm de o parte pe interesanții, dar neutilizabili «filozofi sociali», constructori de vagi teorii generale cu privire la o viață socială asupra căreia n-au făcut nici un fel de cercetare și care se aseamănă cu niște surdo-muți care ar fi învățat teoria armoniei și contrapunctului și s-ar considera în drept să învețe pe alții ce este muzica. Mai util e să fim atenți la experiența investigatorilor de teren, de la care într-adevăr avem ceva de învățat, deși nu toți au fost «sociologi» propriu-zisi” (Stahl, 1974, 19).

Plagiază fără să-și dea seama cei care nu menționează cui aparțin aceste reflecții și reproduc textul, schimbând ordinea ideilor și doar câteva cuvinte:

Este util să studiem experiența cercetătorilor de teren, chiar dacă nu toți au fost sociologi în sensul de azi al termenului. De la filosofii sociali, care au construit teorii generale vagi cu privire la o societate asupra căreia nu au făcut niciun fel de cercetare, nu aflăm prea multe lucruri.

Ei au procedat ca niște surdo-muți, pretinzând că știu compoziția muzicală, și consideră că sunt în drept să-i învețe pe alții ce este muzica.

O parafrizare onestă, acceptabilă ar fi următoarea:

De la cei care nu au desfășurat cercetări sociologice concrete asupra realității sociale, dar au construit „teorii vagi” despre societate (de exemplu, filosofii sociali), avem mai puțin de învățat decât de la cei care au făcut investigații de teren, chiar dacă nu au fost toți „sociologi propriu-zisi” (Stahl, 1974, 19).

Pentru a evita plagiatul involuntar ar trebui:

- Să închidem între ghilimele orice text care aparține altora.
- Să menționăm numele, titlul lucrării, locul de apariție, editura, anul, pagina.
- Să fim atenți la distincția dintre cunoștințele comune, care au intrat în patrimoniul științei, și informațiile din sfera dreptului de proprietate intelectuală.
- Să reproducem cu cuvintele noastre ideile centrale ale unui text, menționând corect autorul și opera care ne-au inspirat.
- Să prescurtăm textul original, exprimând într-o manieră proprie ideile de bază din opera citată.
- Să învățăm să luăm „notițe inteligente“, nu copiind propoziții și fraze din prelegerile profesorilor.
- Să ne obișnuim să lucrăm cu fișe de lectură, în care să sintetizăm ideile autorilor, nu doar să le reproducem între ghilimele.

Imperativele enunțate anterior se mențin și în cazul informațiilor obținute din World Wide Web (*www site*). Este preferabilă o lucrare de licență sau o teză de doctorat cu un surplus de citate uneia cu plagiate involuntare sau de-a dreptul furată. Umberto Eco ne dă un sfat cât se poate de practic: „Proba cea mai sigură o veți avea atunci când veți reuși să parafrazați textul fără a-l avea sub ochi. Va însemna nu numai că nu l-ați copiat, dar și că l-ați înțeles” (Eco, 1977/2000, 179).

Adoptarea de către Parlamentul României la 14 martie 1996 a *Legii privind drepturile de autor și drepturile conexe* mă scutește de orice comentariu referitor la plagiatul în lucrările

încredințate tiparului. Articolul 142, litera a, prevede: „Constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă de la 700 000 lei la 7 milioane de lei, dacă nu constituie o infracțiune mai gravă, fapta persoanei care, fără a avea consimțământul titularului drepturilor recunoscute prin prezenta lege, reproduce integral sau parțial o operă”. Prin termenul de „operă”, în sensul acestei legi, se înțeleg și „comunicările, studiile, cursurile universitare, manualele școlare, proiectele și documentațiile științifice“ (Art. 7, litera b).

Dura lex, sed lex.

Lucian Mihai, fost președinte al Curții Constituționale a României, precizează: „Orice operă (chiar și fără valoare literară, artistică sau științifică) este protejată juridic independent de aducerea ei la cunoștința publică [...]. O creație care nu este originală nu beneficiază de protecția legii” (Mihai, 2002, 30). Mai multe informații de natură juridică se pot obține de la Oficiul Român pentru Drepturile de Autor, organism creat pentru evidența, observarea și controlul modului de aplicare a legislației privind protecția dreptului de autor (*copyright*).”

Sursă: Chelcea, 2003

Anexa 6

Studiu de caz 3

„Plagiatul: metafore, confuzii și drame”

Cosima Rughiniș

Am clarificat problema: confuzia conceptuală persistentă între plagiat și încălcarea proprietății intelectuale. Drama este însă alta – și anume, faptul că atenția ne este furată de metafora furtului și ne preocupăm intens de chestiunea proprietății asupra ideilor, ignorând proprietățile mai puțin însușibile ale acestora. În facultate îi învățăm pe studenți că „dacă ați luat vreo idee sau informație de undeva, să spuneți de unde ați luat-o, precizați sursele”. Este interesant cum autorii devin „de unde”, devin o „sursă”. Este o formulare frecventă, un sfat bun, dar totuși o metaforă proastă – pentru că, decât să ia o idee și să spună de unde, mai bine ar dialoga cu autorul ideii. Intră în scenă metafora alternativă pe care v-o propun pentru înțelegerea plagiatului: plagiatul ca impostură, ca o imitație a vocilor altor autori – preluând conceptul de voce de la M. Bakhtin [8].

Am descoperit de curând că vă propun această metaforă împreună cu cel puțin o altă autoare – anume S. Angélil-Carter [9]. Dacă nu o căutam pe Google Scholar cu cuvintele cheie „plagiarism”, „voice”, „Bakhtin” și „conceptual metaphor”, ar fi fost foarte rău: în primul rând aș fi putut fi acuzată de plagiat într-un articol despre plagiat și m-aș fi făcut de râs, în al doilea rând aș fi pierdut ocazia de a citi o carte foarte bună – cel puțin fragmentar, prin grația Google Books. Angélil-Carter se îndepărtează de la această metaforă conceptuală a plagiatului ca furt și argumentează că este mult mai productiv să înțelegem scrisul academic prin afirmarea unei voci autoriale proprii într-un dans cu alte voci, mai degrabă decât prin delimitare [7, p. 48]. Rostul citărilor bibliografice nu este alocarea proprietății, ci invocarea autorilor cu care dialogăm. [...]

Dialogul însă este prea puțin cultivat în școlile românești. Mai ales în gimnaziu și în liceu, copiii învață să vorbească prin vocile altora – de preferință critici literari și oameni de știință, adulți desigur. Dacă înțelegem o „voce” ca reprezentând o experiență de viață și niște preocupări, exprimate printr-un vocabular anume către un interlocutor real sau imaginar, ne putem întreba: ce experiențe, ce preocupări, ce vocabularii și ce interlocutori li se propun elevilor, în timpul orelor și al temelor? Ca scurtă ilustrație, să examinăm manualele de limba română pentru gimnaziu publicate de Editura Humanitas, realizate de A. Crișan, S. Dobra și F. Sânmihăian. Poeziile pe care le citesc copiii între 10 și 15 ani pot fi împărțite în două categorii. Pe de o parte, sunt câteva poezii pentru copii – atractive prin universul imaginar și limbaj, precum „O furnică” de T. Arghezi, „Cărțile cu Apolodor” de G. Naum, sau „Fapt divers” de A. Blandiana. A doua categorie include poeziile despre adulți – care par să exprime emoțiile și gândurile poezilor înșiși, precum fascinația față de natură sau față de literatură, iubirea erotică și suferințele sale, nostalgia sau dezamăgirea în fața trecerii timpului – precum „Cuvânt” de T. Arghezi, „Ce te legeni...”, „La mijloc de codru...” sau „Lacul” de M. Eminescu, „Sfârșit de toamnă” și „Iarna” de V. Alecsandri, „Izvorul nopții” de Lucian Blaga, „Emoție de toamnă” de N. Stănescu sau „Vine primăvara” de G. Tartler.

Puținele poezii care ar putea rezona emoțional cu experiențele cotidiene ale adolescenților sunt din alt secol și devin discordante prin vocabular – e vorba despre „La oglindă” de G. Coșbuc. Nu există, în cele patru manuale, nicio altă poezie care să fie despre tineri – care să le exprime experiențele, preocupările tipice și vocabularul. Dacă literatura este atât de distantă, ce disciplină școlară îi mai antrenează pe tineri să își identifice și să își exprime stările sufletești, sau să le recunoască în alții?

Se poate oare și altfel? Clar, da. O ilustrație: manualul „Interactive Poetry 11-14” [10], exact pentru acest interval de vârstă și viață, include poezii de N. Silver despre calculatoare („Electronic Brain”), adidași („I Want Trainers”), tristețea de a fi ignorat de cei din jur („Life is a Ball”), poezii de J. Agard despre lecția de geografie („What The Teacher Said When Asked: What Er We Avin for Geography Miss?”) și de istorie („Checking Out Me History”), o poezie despre dificultățile limbii engleze scrisă de un anonim, precum și poezii despre disprețul de sine („The Moth’s Plea” de E. Jennings, despre prietenie și frustrările orei de literatură („Facing the truth – with Haikus”, de M. Blackman), despre moda pantalonilor lăsați în vine („Wot a pair”, de B. Zephaniah), despre vizita verișoarei („English Cousin comes to Scotland”, de J. Kay) și vizita tatălui care a plecat de acasă („Week-end visit” de A. Smith), despre poluare („Pollution” și „Tomorrow they’ll be coming to get me”, de J. Kay) și despre cerșetori și sărăcie („Tramp” de R. M. Loydell și „Poverty Poems – 2”, de N. Ezekiel).

Este de asemenea fascinant faptul că elevii nu învață nimic despre plagiat la școală. În orice caz, noțiunea nu apare în manuale. Ofensa școlărească mult blamată este copiatul – dar acesta este cu totul altceva. Dacă la teza de română scoți un bilețel și copiezi de pe el un comentariu, este foarte rău. Dacă însă știi pe dinafară un comentariu dictat de profesor și îl reproduci cuvânt cu cuvânt, probabil că este foarte bine.

Drama noastră este, deci, că metafora ideilor ca resursă, ca „stoc de informații”, ne face să nu mai cultivăm abilitatea tinerilor de a vorbi cu propria voce – despre experiențele și preocupările lor, utilizând vocabulariile experte ca parte a propriilor identități și nu împotriva. După opt ani în care îi învățăm pe adolescenți că figurile de stil sunt mai importante decât emoțiile și trăirile lor, că trebuie să știe „ce a simțit autorul” dar nu contează prea mult ce simt ei – ne mai mirăm oare că sunt experți în preluarea vocilor altora, și novici în găsirea propriilor argumente?

Dacă gândirea creativă și personală nu e un „stoc”, ci abilitatea de a ne exprima în dialog cu lumea, atunci plagiatul nu este un furt, ci o impostură. Putem imita vocile altora din neputință, din lene, din naivitate, cu bună știință și chiar cu sofisticare. Alternativa și îndemnul pentru buna scriitură este să dialogăm cu autorii: aspirația spre dialog include implicit cerința precizării interlocutorilor, altminteri cum am putea dialoga cu cineva care nu este acolo? Desigur, devine și mai relevantă cerința lecturii, pentru a putea intra într-o relație cu autorii mai bogată decât copy-paste cu ghilimele. Metafora scrisului ca dialog cu ceilalți autori și cu cititorii – în științe și umanioare, în literatură, arte și jurnalism – oferă studenților un reper mai bun decât metafora „dacă iei de undeva, spune de unde ai luat”.

